

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2016

BC. JANA MATĚJKOVÁ, MSc

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Africká Velká jezera jako regionální bezpečnostní komplex

Bc. Jana Matějková, MSc

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Africká Velká jezera jako regionální bezpečnostní komplex

Bc. Jana Matějková, MSc

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2016

.....

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za připomínky a rady, které napomohly vzniku této práce. Ráda bych poděkovala svým blízkým za bezmeznou podporu po celou dobu mých studií.

Obsah

ÚVOD	7
1 KODAŇSKÁ ŠKOLA A BEZPEČNOSTNÍ STUDIA.....	11
1.1 TEORIE REGIONÁLNÍCH BEZPEČNOSTNÍCH KOMPLEXŮ	13
1.1.1 <i>Definice regionálních bezpečnostních komplexů</i>	15
1.1.2 <i>Úrovně analýzy</i>	20
1.2 SEKTORY	21
1.3 KONCEPT (DE)SEKURITIZACE	24
2 STŘEDOAFRICKÝ KOMPLEX V REGIONU VELKÝCH JEZER.....	26
2.1 BEZPEČNOSTNÍ DYNAMIKA V AFRICE DLE BUZANA A WÆVERA.....	27
2.1.1 <i>Regionální úroveň</i>	29
2.1.2 <i>Východní a střední Afrika</i>	30
2.2 REGION AFRICKÝCH VELKÝCH JEZER	33
2.2.1 <i>Demokratická republika Kongo</i>	33
2.2.2 <i>Uganda</i>	43
2.2.3 <i>Rwanda</i>	48
2.2.4 <i>Burundi</i>	58
ZÁVĚR.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	72
RESUMÉ.....	86
SLOVNÍK POJMŮ	87
SEZNAM PŘÍLOH	90

Seznam použitých zkratk

AFDL	Alliance des Forces Démocratiques pour la Liberation du Congo-Zaire (<i>Allied Democratic Forces for the Liberation of Congo</i>)
AIDS	Acquired Immunodeficiency Syndrome
AMIB	African Union Mission in Burundi
AU	Africká unie/ <i>African Union</i>
AWLN	African Women Leaders Network for Reproductive Health & Family Planning
BBC	British Broadcasting Corporation
CIA	Central Intelligence Agency
CEPGL	Communauté Economique des Pays des Grands Lacs (<i>Economic Community of the Great Lakes Countries</i>)
CNDD-FDD	Conseil National Pour la Défense de la Démocratie – Forces pour la Défense de la Démocratie (<i>National Council for the Defense of Democracy – Forces for the Defense of Democracy</i>)
DRK	Demokratická republika Kongo
EAC	East African Community
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo (<i>eng. The Armed Forces of the DRC</i>)
FDLR	Forces démocratiques de libération du Rwanda (<i>Democratic Forces for the Liberation of Rwanda</i>)
FNL	Forces nationales de libération (<i>National Forces of Liberation</i>)
FRODEBU	Front pour la Démocratie au Burundi (<i>Front for Democracy in Burundi</i>)
HCR	High Council of the Republic (Demokratická republika Kongo)
HDP	hrubý domácí produkt
HIV	Human Immunodeficiency Virus
ICC	International Criminal Court
ICGLR	International Conference of the Great Lakes Region
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
LRA	Lord's Resistance Army
M23	Mouvement du 23-Mars (<i>The March 23 Movement</i>)
MNC	Mouvement National Congolais (<i>Congolese National Movement</i>)
MONUC	United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo
MONUSCO	United Nations Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo
NRM/A	National Resistance Movement/Army
OAJ	Organizace africké jednoty
OSN	Organizace spojených národů
PALIPEHUTU	Parti pour la libération du peuple hutu (<i>Party for the Liberation of the Hutu People</i>)

RCD	Rassemblement Congolais pour la Démocratie (<i>Congolese Rally for Democracy/Rally for Congolese Democracy</i>)
RBK	regionální bezpečnostní komplex
RPF	Rwandan Patriotic Front (<i>Front patriotique rwandais, FPR</i>)
SADC	Southern African Development Community
UN	United Nations
UNDP	United Nations Development Programme
UNICEF	United Nations Children's Emergency Fund
UNITA	União Nacional para a Independência Total de Angola (<i>National Union for the Total Independence of Angola</i>)
UNLA	Uganda National Liberation Army
UPC	Uganda People's Congress
UPDM	Uganda's People Democratic Movement
UPRONA	Union for National Progress

Úvod

Žádný jiný region afrického kontinentu, a možná světa, nepoznal tolik politického hašteření, ztrát na životech a sociální dislokace v průběhu posledních čtyřiceti letech jako region afrických Velkých jezer¹. Přes svůj potenciál v mnoha odvětvích je po získání nezávislosti jednotlivých států region afrických Velkých jezer po desetiletí nejen sužován politickou nestabilitou, ozbrojenými konflikty, propustnými hranicemi a humanitárními krizemi, ale čelí i napětí kvůli přírodním zdrojům a jiným potenciálně destabilizujícím faktorům. Politické a sociální rozpory působí rozruch již od 50. let 20. století. V minulosti byl region svědkem genocidy, občanských válek, mezistátních konfliktů a také pochybných (ne)demokratických přechodů a pučů. Miliony životů v celém regionu byly ztraceny nebo poznamenány v důsledku násilí a nuceného vysídlování. Série občanských válek a vlny násilí zanechávají region ve velké chudobě, nestabilitě a napětí.

Klasické rozdělení konfliktů na vnitrostátní a mezistátní se jeví jako nepoužitelné v regionu afrických Velkých jezer. Konflikty mají tendenci expandovat, přelévat se za státní hranice a své epicentrum přesouvat z jednoho státu do druhého. Kromě toho jsou konflikty v regionu vysoce dynamické a nezřídka do sebe vtahují jak regionální, tak globální aktéry. Přesto mají tyto konflikty společné rysy: jsou to konflikty týkající se systému vládnutí a etnického dělení. Jsou poháněny strukturálním násilím a snahou o zajištění rovného přístupu či chtíčem vykořistit národní nerostné bohatství a další přírodní zdroje. Jsou to konflikty, které propukají kvůli slabosti tamních vlád řídit mnohonárodnostní společnost a neschopnosti zajistit již zmíněný rovný přístup k přírodním zdrojům, vybudovat právní stát a utišit politické neshody, mnohdy vyvolané slovní hrou sociálních skupin nebo politických elit. Státy jsou pak citelně oslabeny vypuknuvším ozbrojeným konfliktem, což ještě více omezuje jejich schopnost poskytnout občanům základní lidské potřeby a zajistit bezpečnost v zemi.

Kromě toho je bezpečnostní dynamika v zemích regionu afrických Velkých jezer propojena. Přestože konflikty mají tendenci se v raných fázích udržet v hranicích daného státu, silné přeshraniční vazby a nadnárodní etnické skupiny velmi často způsobí

---

¹ Pro geografické vymezení viz kapitola 3.

přelití konfliktu do sousedních států. V nejhorším možném případě pak může dojít k takovému rozšíření konfliktu, že celý region může být ochromen a destabilizován.

Výše zmíněnou bezpečnostní interdependencí se zabývají ve své práci i teoretici tzv. Kodaňské školy, jejichž myšlení a práce začínají ovlivňovat studium bezpečnosti již/až v 80. letech. Do té doby byla idea bezpečnosti vysvětlována jako svoboda od nebezpečí, strachu či jen jako pocit bezpečí (Mangala, 2010: 2). V prvních letech byla chápána čistě ve vojensko-politickém smyslu, ale konec studené války představoval výzvu pro tradiční chápání bezpečnosti, a proto nyní hovoříme také např. o environmentální, sociální, lidské či energetické bezpečnosti. Rozpad bipolárního uspořádání měl za následek rozšíření bezpečnosti po vertikální ose, kdy se do středu zájmu dostává i regionální úroveň. Již od 80. let se rozšiřování konceptu bezpečnosti po horizontální ose věnoval britský akademik Barry Buzan, který v roce 2003 společně s Ole Wæverem poprvé představil *teorii regionálních bezpečnostních komplexů* v knize *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Jejich teorie je analytickým nástrojem pro zkoumání bezpečnosti na regionální úrovni v geograficky blízkých zemích, které spolu na základě bezpečnostní interdependence vytvářejí bezpečnostní komplexy.

Předkládaná práce pracuje s Buzanovou a Wæverovou teorií regionálních bezpečnostních komplexů, kterou přijímá jako všeobecně platný a významný analytický nástroj. Optikou TRBK pohlíží na region afrických Velkých jezer v takovém geografickém vymezení, jaké je uvedeno v knize *Regions and Powers*. Region zde tvoří čtyři země: Demokratická republika Kongo, Uganda, Rwanda a Burundi. V důsledku ukončení studené války však došlo ke změnám na mezinárodní scéně, kterou autoři sice reflektovali, ale přesto hovoříme o geografickém vymezení 13 let starém. Na základě tohoto faktu si předkládaná práce klade za cíl analyzovat bezpečnostní dynamiku v regionálním komplexu afrických Velkých jezer a zodpovědět otázku, zda je Buzanovo a Wæverovo geografické vymezení regionu ve stávající podobě stále relevantní či naopak. Teorie bude detailněji diskutována v následujících kapitolách, avšak již nyní lze předpokládat, že pro potřeby práce bude využita jak kategorizační, tak prediktivní síla teorie, závěrů však bude dosaženo spíše na základě interpretativního přístupu, což je dáno podstatou výzkumné otázky.

K jejímu zodpovězení využívá tato práce kvalitativní výzkumné metody, v tomto případě se jedná o případovou studii regionu afrických Velkých jezer. Zmíněný region je geograficky definován dle teorie regionálních bezpečnostních komplexů a na základě historických, politických a jiných interakcí je demonstrována bezpečnostní interdependence uvnitř regionu i její přesahy za hranice komplexu. Při zkoumání regionálního bezpečnostního komplexu postupuje tato práce po jednotlivých zemích ve směru hodinových ručiček. Práce v teoretické části definuje sektory bezpečnosti, následná empirická část s tímto sektorálním rozdělením pracuje spíše implicitně. Druhá část práce je proto založena spíše na interpretaci reálií a implicitním vnímání sektorů, neboť kategorizace není v tomto konkrétním případě dobře proveditelná.

Předkládaná případová studie má ambice testovat časovou relevanci definice a být podnětem pro její inovaci či zlepšení. Značným úskalím je však komplexnost tématu, což ve výsledku může vést k selektivnímu a předpojatému zacházení s daty a zkreslení dosažených závěrů.

Struktura práce

Tato práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a empirické, které jsou dále členěny do podkapitol. V úvodní části je představen přístup Kodaňské školy a její přínos do bezpečnostních studií. Ten je dle autorů založen na třech klíčových prvcích, které jsou představeny v následujících třech podkapitolách, přičemž teorii regionálních bezpečnostních komplexů je věnována maximální pozornost. Je představena historie teorie a její hlavní definiční znaky a pojmy. Pro úplnou představu o přínosu Kodaňské školy je pozornost věnována i sektorům a konceptu (de)sekuritizace.

Empirická část je nejprve uvedena geografickým vymezením regionu dle různých autorů, Buzana a Wævera nevyjímaje. Po vymezení regionu následuje v první kapitole pohled autorů Kodaňské školy na bezpečnostní dynamiku nejprve v celé Africe, která je silně ovlivněna slabostí afrických post-koloniálních států. První část empirické části je pak zakončena pohledem Buzana a Wævera na oblast východní a střední Afriky a definováním středoafriického regionálního bezpečnostního komplexu. Druhá část empirické kapitoly je věnována jednotlivým zemím ve středoafriickém komplexu. Nejprve práce představuje země po geografické, demografické a velmi stručně i po ekonomické stránce. Poté je představen historický a politický vývoj všech států.

Základní charakteristika a vybrané historické události ve vývoji státu demonstrují nejen provázanost zemí v komplexu, ale i provázanost témat a hrozeb. Cíleně jsou vyzdvihovány důležité informace, mj. demografické složení, vnitropolitický vývoj a zapojení do konfliktů, které mají dopad na regionální bezpečnostní dynamiku ve všech sektorech.

V závěru práce jsou shrnuty dosažené výsledky a je zodpovězena výzkumná otázka, zda Buzanovo a Wæverovo geografické vymezení regionálních bezpečnostních komplexů z roku 2003 je stále relevantní či má být aktualizováno.

Použitá literatura

Teoretická část předkládané práce je založena primárně na sociálně-konstruktivistickém přístupu Kodaňské školy, přičemž primárními zdroji pro teoretický rámec je publikace Buzana a Wævera (2003) *Regions and Powers: The Structure of International Security*, dále také publikace Buzana, Wævera a de Wildeho (1998) *Security a New Framework for Analysis*. V případě empirické části jsou primárními zdroji monografie věnované jednotlivým státům či celému regionu. V případě historického vývoje Rwandy a Burundi je třeba vyzdvihnout knihu Reného Lemarchanda z roku 1970, kterou lze doporučit všem, kteří se zajímají o historii těchto historických království. Vodící linku poskytla online encyklopedie *Britannica*, numerická data povětšinou pocházejí z publikace CIA *The World Factbook*. Informace o dění a vývoji v regionu byly získávány ze stránek OSN a příslušných agentur, cenným zdrojem informací bylo rovněž zpravodajství. Nelze opomenout ani oficiální dokumenty a zákony, se kterými tato práce rovněž pracuje. Veškeré informace byly dostupné především v anglickém jazyce, některé zdroje byly ve francouzštině.

1 Kodaňská škola a bezpečnostní studia

Již od studené války zůstává charakter globálního bezpečnostního pořádku předmětem sporů. V 80. letech se poprvé v bezpečnostních studiích objevuje přístup tzv. Kodaňské školy², jenž je založen na třech klíčových konceptech: 1) sekuritizaci, 2) sektorech a 3) regionálních bezpečnostních komplexech (dále pouze RBK). Tyto koncepty se primárně objevují v práci Barryho Buzana³, Ole Wævera⁴ a Jaapa de Wildeho⁵, konkrétněji jsou definovány v knize *Security: A New Framework for Analysis* (Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu) z roku 1998, ve které kolektiv autorů poprvé komplexně představuje nový a odlišný pohled na studium bezpečnosti (Mutimer, 2007: 60). Je však nutné dodat, že se jedná o aktualizaci teorie, která se objevuje již na počátku 90. let v Buzanově knize *People, States and Fear* (1. vydání 1983, 2. vydání 1991), dále v práci Buzana a kolektivu *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era* (1990) a rovněž v práci Wævera a kolektivu *Identity, Migration and the New Security Order in Europe* z roku 1993 (Buzan; Wæver a de Wilde, 1998: vii–viii).

---

² Označení „Kodaňská škola“ poprvé používá Bill McSweeney ve své kritické esejí *Identity and Security: Buzan and the Copenhagen school* z roku 1996, na niž o rok později reagují Buzan s Wæverem. Kodaňskou školou primárně označujeme práci výzkumné skupiny zabývající se evropskou bezpečností na Kodaňském institutu pro výzkum míru – *Copenhagen Peace Research Institute* – počínaje rokem 1985 (Wæver, 2004).

³ Profesor Barry Buzan je předním představitelem současné Anglické školy. Ve spolupráci s Kodaňskou školou a Ole Wæverem formuloval teorii sekuritizace a teorii regionálních bezpečnostních komplexů. Barry Buzan je emeritním profesorem na Londýnské škole ekonomie a politických věd (LSE) a držitelem čestného titulu profesora na Kodaňské univerzitě a Jilinské univerzitě v Číně. V minulosti byl též projektovým ředitelem na Kodaňském institutu pro výzkum míru (1998–2002); předsedou Britské asociace mezinárodních studií (1988–1990); zakládajícím členem Komise pro koordinaci mezinárodních studií (1994–1998); editorem *European Journal of International Relations* (2004–2008); výzkumníkem Britské akademie (od roku 1998) (Stark, 2013).

⁴Ole Wæver je profesorem mezinárodních vztahů na Kodaňské univerzitě; zakladatelem *CAST – Center for Advances Security Theory* a ředitelem *CRIC – Centre for Resolution of International Conflicts*. Wæver je spoluautorem teorie sekuritizace a jedním z předních představitelů Kodaňské školy. V poslední době aplikuje teorii sekuritizace na náboženství a změnu klimatu. Rovněž se věnuje sociologii v mezinárodních vztazích. V roce 2007 byl zvolen členem Dánské královské akademie společenských věd, v roce 2012 obdržel cenu od *Carlsberg foundation* za výzkum ve humanitních/společenských vědách (University of Copenhagen).

⁵ Od roku 2007 je Jaap de Wilde profesorem mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií na univerzitě v nizozemském Groningenu. Od roku 2013 předsedou Nizozemské nadace pro výzkum míru (*Dutch Foundation for Peace Research*). Mezi lety 2001 a 2007 byl profesorem evropských bezpečnostních studií na univerzitě v Amsterdamu (*Vrije Universiteit Amsterdam*), v letech 1995–2007 vedoucím výzkumným pracovníkem Centra evropských studií na univerzitě v nizozemském Twente. V letech 1993–1995 byl vedoucím výzkumným pracovníkem na Kodaňském institutu pro výzkum míru (University of Groningen, 2016).

Nové skutečnosti v 90. letech a především pak v druhé polovině 90. let vedly k přehodnocení pohledu na mezinárodní systém, který se po skončení studené války citelně decentralizoval a regionalizoval. Kodaňská škola se proto snažila přijít s přístupem, který by lépe zapadal do rozšiřujících se bezpečnostních studií tak, aby nebyly brány v potaz pouze teorie státocentrických bezpečnostních komplexů a vojenské a politické hrozby. Šlo tedy o to rozšířit sektory tak, aby zahrnovaly rovněž ekonomickou, sociální a environmentální sféru (viz podkapitola 2.3), aniž by byla jakkoliv omezena soudržnost jejich teoretického přístupu (ibid). Následující kniha téže autorské dvojice *Regions and Powers: The Structure of International Security* z roku 2003 se proto snažila dále rozvíjet a vyjasnit některé aspekty teorie regionálních bezpečnostních komplexů tak, aby se daná teorie stala hlavním přístupem ke zkoumání regionální bezpečnosti v mezinárodních vztazích (Buzan a Wæver, 2003: 3–4). Zatímco předchozí kniha se zaměřovala primárně na teoretické aspekty spojené se sekuritizací v jednotlivých sektorech, cílem této knihy byly pak jednotlivé úrovně a empirická aplikace teorie na všechny světové regiony během studené války a po jejím skončení⁶ (Buzan a Wæver, 2003). Je však nutné upozornit, že ačkoliv je regionální úroveň zásadní pro Kodaňskou školu, autoři neopomíjejí důležitost ostatních úrovní, především pak úrovně globální, jejíž aktéři jsou schopni penetrovat úrovně nižší (Buzan a Wæver, 2003: 3–4).

Teorie regionálních bezpečnostních komplexů v sobě zahrnuje jak materialistické, tak konstruktivistické přístupy. Z materialistického pohledu teorie uznává koncept teritoriality a rozložení moci stejně jako neorealismus, na druhou stranu však nelpí jen na globální struktuře. Kodaňská škola předpokládá, že regionální úroveň doplňuje neorealisticke pojetí bezpečnostní struktury, tedy že neexistuje pouze úroveň globální. Z konstruktivistického pohledu je pak teorie založena na konceptu sekuritizace a desekuritizace, tedy na konceptu, na jehož základě lze studovat, jak politické procesy

---

⁶ Po skončení studené války se mění hranice regionálních bezpečnostních komplexů. Studenoválečný svět tvořily tyto komplexy: severoamerický RBK, jihoamerický RBK, severoasijský RBK, jihoasijský RBK a RBK v oblasti jihovýchodní Asie dohromady tvořící asijský superkomplex, RBK na Blízkém východě, západoafrický proto-komplex, pre-komplex v oblasti Afrického rohu a jihoafrický RBK. Po skončení studené války pak hovoříme o severoamerickém RBK, jihoamerickém RBK, evropském RBK, blízkovýchodním RBK, post-sovětském RBK, jihoasijském RBK a východoasijském RBK dohromady tvořícím asijský superkomplex, západoafrický proto-komplex, proto-komplex v Africkém rohu, středoafický RBK (byť s nejasnou hranicí v DRK) a jihoafrický RBK. Viz přílohy 1 a 2 (Buzan a Wæver, 2003).

přetvářejí dané téma v hrozbu či jej naopak jako hrozbu přestávají označovat. Buzanova a Wæverova teorie rovněž operuje s přátelskými a nepřátelskými vztahy, které považuje za důležité pro stanovení bezpečnostního vztahu, přičemž rozložení moci či polarita na ně mají pouze omezený vliv (Buzan a Wæver, 2003: 4).

Podle autorů může teorie regionálních bezpečnostních komplexů sloužit jako konceptuální rámec pro rozčlenění regionů do skupin dle typologie a být tak vhodným nástrojem pro komparativní regionální bezpečnostní studia. Druhou předností teorie je její relativní prediktivní síla, na jejímž základě lze zúžit rozsah možných následků v závislosti na typu regionu (ibid). Tato práce využívá kategorizační sílu teorie a operuje s regionálními bezpečnostními komplexy v té podobě, v jaké je definovali Buzan a Wæver po skončení studené války.

1.1 Teorie regionálních bezpečnostních komplexů

Buzan s Wæverem zkoumají a představují myšlenku, že od dekolonizace se stala regionální bezpečnost více autonomní a prominentní, přičemž konec studené války tento proces urychlil (Peter Katzenstein, 2000 cit. dle Buzan a Wæver, 2003: 3). Tento jejich hlavní argument je základním stavebním kamenem pro formulaci teorie regionálních bezpečnostních komplexů, která umožňuje nejen lepší pochopení nové bezpečnostní struktury, ale i zhodnocení rozložení sil a vzájemných vztahů mezi regionálními a globálními trendy. Jejich teorie rozlišuje mezi systémovou úrovní, v níž dochází k interakci mezi světovými hráči a subsystémovou úrovní, v níž spolu interagují regionální hráči v rámci jejich hlavního bezpečnostního prostředí – regionu. Klíčovou myšlenkou teorie je, že bezpečnostní interdependence je spjata s regionálními uskupeními: *bezpečnostními komplexy* (Buzan a Wæver, 2003: 3–4).

Dle zmíněné teorie překonávají bezpečnostní hrozby snáze menší vzdálenosti, a proto je bezpečnostní interdependence hlavní charakteristikou regionálních komplexů. Sekuritizace a stupeň bezpečnostní interdependence jsou mnohem intenzivnější mezi aktéry v rámci komplexu než mezi jednotlivými komplexy nebo mezi komplexem a vnějším aktérem. Ačkoliv globální mocnosti mohou komplexy penetrovat, jejich regionální dynamika zůstává do značné míry autonomní (ibid: 4–5). Regionální bezpečnostní komplexy zkoumají regionalistickou optikou, jež obsahuje jak prvky

státocentrického realismu, tak prvky globalismu (často stojícím v opozici realismu), avšak zaměřuje se na nižší úroveň analýzy – regiony⁷ (ibid: 6–14).

Definice regionálních bezpečnostních komplexů se však měnila v průběhu času v souvislosti se změnami v mezinárodním systému a s rozšířením bezpečnostní agendy na konci 90. let. V roce 1998 tak byla představena definice, která říká, že regionálním bezpečnostním komplexem je „soubor jednotek, jejichž hlavní sekuritizační a desekuritizační procesy jsou propojeny natolik, že bezpečnost jedné jednotky nemůže být adekvátně analyzována či oddělena od bezpečnosti jednotky druhé⁸“. Dále autoři argumentovali, že „tyto shluky jsou jak trvalé, tak odlišné od globálních (de)sekuritizačních procesů⁹“, že je nutné nejen studovat obě úrovně odděleně, ale zkoumat také jejich interakci (Buzan a Wæver, 2003: 44).

---

⁷ Buzan a Wæver upozorňují, že jejich pojetí regionu nekoresponduje s běžným pojetím regionu (Buzan a Wæver, 2003: 40–41).

⁸ *A set of units whose major processes of securitisation, desecuritisation, or both are so interlinked that their security problems cannot reasonably be analysed or resolved apart from one another* (Buzan a Wæver, 2003: 44). Pokud bychom porovnali původní znění z roku 1983, kde Buzan definuje RBK jako „a group of states whose primary security concerns link together sufficiently closely that their national securities cannot reasonably be considered apart from one another“ – tedy jako skupinu států, jejichž primární bezpečnostní zájmy jsou natolik spojené, že národní bezpečnost jednoho nemůže být zkoumána odděleně od národní bezpečnosti druhého. Je tedy zřejmý posun od státocentrického a vojensko-politického úhlu pohledu (Barry Buzan, 1983: 106 cit. dle Buzan a Wæver, 2003: 44; Barry Buzan a Ole Wæver, 1998: 201).

⁹ *These clusters are both durable and distinct from global processes of (de)securitisation* (Buzan a Wæver, 2003: 44).

1.1.1 Definice regionálních bezpečnostních komplexů

RBK definují čtyři proměnné: hranice regionálního bezpečnostního komplexu, anarchická struktura, mocenské vztahy a sociálně konstruované vzorce přátelství a nepřátelství (ibid: 53). Mocenské vztahy definují polaritu komplexu, který může být unipolární, bipolární, tripolární nebo multipolární (ibid: 49). Vzorce přátelství a nepřátelství poté definují charakter komplexu a jsou založené na kulturách anarchie A. Wendta – hobbesovské, lockeovské a kantovské¹⁰. Jinými slovy, charakter komplexu je závislý na nenávistných, rivalských či přátelských vztazích, které převládají v daném komplexu a na jejich internalizaci (ibid: 50). Výsledkem je buď konfliktní uskupení, bezpečnostní režim či bezpečnostní společenství (ibid: 54). Regionální bezpečnostní komplexy jsou uskupení ustálená, ale nikoliv neměnná, změna je možná a pravděpodobná (viz proměna RBK po skončení studené války). Buzan s Wæverem pak představují tři možnosti přeměny komplexu, konkrétně hovoří o udržení statu quo, vnitřní transformaci a vnější transformaci¹¹ (ibid: 53).

Sami autoři pak tvrdí, že regionální bezpečnostní komplexy se navzájem vylučují, což znamená, že jeden stát nemůže být zahrnut do více než jednoho RBK a že celý svět lze rozdělit do separátních regionálních bezpečnostních komplexů, přičemž jedinou výjimku představují globální mocnosti a izolující státy (*insulator state*; viz dále) (ibid: 48). Jakékoliv zapojení vnějších aktérů je pak považováno buď za penetraci či překrytí, nejasné hranice jsou autory vysvětlovány za pomoci konceptu izolujících států či asymetrie, kdy se mocnost sousedícího regionálního bezpečnostního komplexu opírá o slabší přílehlý RBK (ibid: 49).

---

¹⁰ Některé regiony jsou výzvou pro Wendtovy kultury anarchie: některé vztahy na Blízkém východě lze jasně definovat jako lockeovské, ostatní jsou jasně hobbesovské. Klasifikovat daný RBK jen jako hobbesovský či lockeovský je problematické, navzdory tomu, že jej lze poměrně jednoduše označit za konfliktní formaci. Podobný problém se objevuje i v Asii, kde není jasné, že vztah Indie – Pákistán je hobbesovský či lockeovský. Dalším podobně problematickým regionem je i Afrika, kde jsou sociální struktury natolik fragmentované, že není jednoduše možné identifikovat dominantní štepící linii. Stejně jako v případě Blízkého východu nelze ani Afriku označit čistě za hobbesovskou či za čistě lockeovskou, neboť ji lze definovat oběma zmíněnými kulturami anarchie. V ostatních případech lze Wendtovy kultury anarchie aplikovat bez problémů: Severní Amerika a Evropa jsou kantovské; Společenství nezávislých států, Jižní Amerika a východní Asie jsou lockeovské (ibid: 471–472).

¹¹ Uchování statu quo – bez výrazných změn. Vnitřní transformace – podstatné strukturální změny, k nimž dochází z vnitřního podnětu (např. potlačení anarchie, posílení interakce...). Vnější transformace – podstatné změny struktury komplexu iniciované z vnějšku (např. rozšíření se o nové členy, rozpadnutí bezpečnostního komplexu...).

Je zřejmé, že dynamika regionálního bezpečnostního komplexu není zcela uchráněna před vnějšími vlivy, především před globálními. Nejnáchylnější komplex je ten, který je ovládán rivalitou, což vede globální mocnost k penetraci a následnému vytváření spojenectví se státy uvnitř komplexu (ibid: 46). Přesto je však nutné upozornit, že vnější státy nemohou definovat komplex a nemohou významně změnit či desekuritizovat bezpečnostní dynamiku bez ohledu na míru jejich vlivu či zapojení, jelikož daná bezpečnostní dynamika je endemickou pro daný region. Určitá změna bezpečnostní dynamiky by mohla nastat pouze v případě extrémně unipolárního bezpečnostního regionálního komplexu, kdy jsou obě rivalské strany přikloněné k penetrující globální mocnosti, která pak může svou moc využít k nátlaku a donutit oba rivaly k mírovému jednání, apod. (ibid: 47).

Dále Buzan a Wæver hovoří o konceptu subkomplexu¹², který definují na základě stejných charakteristik jako RBK s tím rozdílem, že subkomplex je pevně zakotven do širšího regionálního bezpečnostního komplexu. Regionální bezpečnostní subkomplex pak představuje oblast se „*specifickým vzorcem bezpečnostní interdependence, který je však pohlcen širším vzorcem vzájemného propojení, který definuje regionální bezpečnostní komplex jako celek*“¹³ (ibid: 51). Za nejjasnější příklad považují autoři blízkovýchodní komplex, kde lze jasně vyčlenit subkomplex v oblasti Levanty a kolem Perského zálivu. Subkomplexy nejsou pravidlem, nicméně nejsou ani neobvyklým fenoménem především v komplexech, které jsou, co se týče rozlohy, rozsáhlé (ibid: 51–52).

---

¹² Buzan a Wæver pracují s konceptem subkomplexu již od počátku rozvíjení teorie regionálních bezpečnostních komplexů, přičemž tvrdí, že subkomplex je jakousi poloviční úrovní (*half-level*) regionální úrovně (Buzan a Wæver, 2003: 51).

¹³ [Subcomplexes represent] distinctive patterns of security interdependence that are nonetheless caught up in a wider pattern that defines the RSC as a whole (ibid: 51).

Regionální bezpečnostní komplexy lze rovněž dělit na standardní a centralizované. Standardní RBK jsou primárně definovány vojensko-politickou bezpečností a (jakákoliv) polarita je založena čistě na regionálních mocnostech (např. Perský záliv nebo jižní Asie). Jinými slovy, polarita není založena na globálních mocnostech a je tedy možné od sebe jasně rozlišit čtyři úrovně, kterým je věnována pozornost v kapitole 2.2.2.. Vztahy mezi regionálními aktéry v rámci jednotlivých komplexů následně diktují podmínky pro ostatní státy v daných komplexech, stejně tak jako podmínky, za kterých mohou penetrovat či penetrují globální mocnosti (ibid: 53). Centralizované regionální bezpečnostní komplexy jsou naopak ovládány z centra komplexu (ibid: 58) a je možné je rozdělit na tři podtypy. První dva typy jsou definovány globální mocností – supervelmocí nebo velmocí – a jsou unipolární. Příkladem takového komplexu jsou např. Spojené státy v Severní Americe či Rusko v rámci Společenství nezávislých států. Třetí typ centralizovaného regionálního bezpečnostního komplexu je založen na institucionální integraci, kde jasným příkladem je Evropská unie, která v mezinárodních vztazích funguje jako bezpečnostní společenství (ibid: 55–56).

Kromě základního dělení na výše zmíněné typy je možné RBK dále rozdělit dle prezence a rozmístění velmocí na velmocenské regionální bezpečnostní komplexy a tzv. superkomplexy. V případě velmocenského komplexu hovoříme o jakémsi hybridu mezi globální a regionální úrovní. Polarita komplexu je založena na přítomnosti více než jednoho globálního aktéra v daném RBK, jak je tomu například ve východní Asii, kde v jednom komplexu koexistují Japonsko a Čína. Superkomplex vzniká díky tzv. *spill over effect* (přelévání), který způsobuje silnější meziregionální bezpečnostní dynamiku. Jestliže je přelévání hrozeb dostatečně silné, může pak dojít ke sloučení oddělených regionálních bezpečnostních komplexů do jednoho superkomplexu, ve kterém se pak nacházejí dvě silné velmoci. Sloučením dojde k posílení meziregionální úrovně, nedojde však k překonání regionální dynamiky, jak je opět patrné v již zmiňovaných oblastech severovýchodní a jižní Asie. V případě, že by však došlo k potlačení regionální dynamiky, nastala by vnější transformace a následné sloučení jednotlivých regionálních bezpečnostních komplexů do většího RBK, jak tomu bylo např. ve východní Asii (ibid: 60).

Kromě prezence je možné rovněž uvažovat o absenci regionálního bezpečnostního komplexu, jestliže na regionální úrovni není žádná bezpečnostní interdependence. Kodaňská škola tvrdí, že absence RBK je způsobena překrytím¹⁴ či absencí struktury¹⁵ v daném komplexu. Jednoduše řečeno, překrytí je výsledkem vměšování se externích aktérů, čímž dochází k překrytí lokální bezpečnostní dynamiky. Nestrukturované regiony jsou výsledkem chybějící regionální bezpečnostní dynamiky a existence „prázdného“ prostoru s izolačními účinky. Mezi nestrukturované regiony pak můžeme zařadit tzv. pre-komplexy a proto-komplexy. V případě pre-komplexu hovoříme o oblasti, kde bilaterální vztahy mají potenciál spojit státy v jeden RBK, avšak jejich existence doposud nepředstavuje dostatečně silné pojivo mezi jednotlivými jednotkami. Příkladem pre-komplexu je Africký roh za studené války (viz přílohy 1, 3). V proto-komplexu již dochází k demonstraci bezpečnostní interdependence a je možné region jasně identifikovat a oddělit jej od sousedících států či regionů. Regionální bezpečnostní dynamika je však stále natolik slabá a tenká, že není možné hovořit o standardním regionálním bezpečnostním komplexu. Příkladem proto-komplexu je západní Afrika během studené války i po jejím skončení. V případě Afrického rohu došlo k prohloubení bezpečnostní provázanosti a od konce studené války můžeme i tuto oblast označovat za proto-komplex (ibid: 63, 490–491).

---

¹⁴ V případě překrytí dochází k velmocenské dominanci v regionálním bezpečnostním komplexu natolik, že nastává naprosté utlumení lokální bezpečnostní dynamiky. Tyto případy většinou zahrnují přítomnost ozbrojených složek velmocí v regionu a spojenectví lokálních států proti rivalovi – velmocí. Na konci studené války neexistovaly žádné překryté regiony, pouze hustě penetrované regiony. Příklady bychom mohli hledat také v minulosti: evropská kolonizace Afriky, Asie a Ameriky či Evropa za studené války, kdy klasická evropská bezpečnostní dynamika byla překryta velmocenským soupeřením Západu a Východu (ibid: 61–62, 472).

¹⁵ Absence struktury je způsobena buď slabou státností v regionu (minimální či nulová projekce síly za vlastní hranice) a/nebo geografickou izolací, která představuje překážku pro intenzivnější interakci. V obou případech je výsledkem nedostatečná bezpečnostní interdependence, která je naopak premisou pro vznik regionálního bezpečnostního komplexu (ibid: 62–63).

Pro kompletní představení definičních znaků teorie regionálních bezpečnostních komplexů je nutné vysvětlit koncept izolujících států (*insulator state*), který Buzan a Wæver považují za jakousi anomálii při dělení světa na jednotlivé komplexy. Izolátor je „místo, [...] kde se nachází jedna či více jednotek, jejichž bezpečnostní dynamiky jsou k sobě otočeny zády¹⁶“ (ibid: 41). Izolující stát je stát, který „je obrácen na dvě strany a na svých bedrech nese břemeno obtížné polohy, aniž by byl schopen spojit tyto dva odlišné světy v jeden¹⁷“ (ibid: 41). Dle Kodaňské školy lze za takový stát považovat např. Turecko, Mongolsko, Myanmar, Afghánistán, Keňu, Republiku Kongo, Gabun nebo Středoafričskou republiku. V souvislosti s danou prací je pak nutné zmínit, že za izolující pásmo Buzan s Wæverem považují i nejasnou hranici komplexu v Demokratické republice Kongo (viz příloha 4), táhnoucí se podél provincií Jižní a Severní Kivu a Ituri. (ibid: 41, 231). Na tomto místě je nutné upozornit na rozdíl mezi izolujícím státem a tzv. nárazníkovým státem (*buffer state*). Nárazníkový stát se nachází „ve středu silného sekuritizačního vzorce a nikoliv na jeho okraji¹⁸“ (ibid: 41). Izolátory jsou většinou pasivními aktéry, kteří do sebe nasávají dynamiku komplexů, aniž by je aktivně sbližovali¹⁹. Revidovaná verze knihy následně představila také koncept *mini-komplexů*. Buzan a Wæver je považují za další typ izolátorů vedle jednotlivých států nebo pásu slabších států. Mini-komplexy jsou oblasti geograficky nerozlehlé a mocensky slabé v porovnání s RBK, se kterými sousedí. Rovněž se může jednat o oblasti, kde malé a slabé státy dají prostor velkým státům k zaplnění politického vakua. Stejně jako v případě izolátoru, i mini-komplex odděluje od sebe RBK s tím, že „sousedící státy se mohou zapojit do [bezpečnostní dynamiky] v pohraničí, aniž by se toto zapojení projevilo v jiných pohraničních oblastech a došlo tak se spojením s jiným RBK²⁰“ (ibid: 484). Pro ilustraci autoři zmiňují Kavkaz, dalším mini-komplexem byl po nějakou dobu

---

¹⁶[The concept of [insulator] is specific to RSCT and defines] a location occupied by one or more units where larger regional security dynamics stand back to back (ibid: 41).

¹⁷[An insulator ...]that faces both both ways, bearing the burden of this difficult position but not strong enough to unify its two world into one (ibid: 41).

¹⁸[This is not to be confused with the traditional idea of a [buffer state], whose function is defined by standing] in the centre of a strong pattern of securitisation, not at its edge (ibid: 41).

¹⁹ Buzan a Wæver poukazují na neobvyklou roli Turecka, kdy Turecko do sebe neabsorbuje okolní bezpečnostní dynamiku, ale ani nesbližuje s ním sousedící RBK (ibid: 394–395).

²⁰[A mini-complex can serve the same function because] neighbours can get involved in the part of fit which borders them, without this engagement 'coming out on the other side' and linking up with actors in another RCS (ibid: 484).

i Afghánistán (nyní izolátor ²¹) (ibid: 484). V závěru je nutné dodat, že izolátory jsou ideálními kandidáty pro externí transformaci. Je to dáno jednak jejich vazbami na několik regionů, tak i tím, že jakákoliv změna v rovnováze může ovlivnit jejich postavení. Jinými slovy, pokud se vazby s jedním komplexem prohloubí a naopak komplex druhý ztratí na významu, může dojít k pohlcení daného státu silnějším komplexem. Paradoxní je, že taková situace nenastává často či snadně, dá se tedy argumentovat, že se jedná o stabilní postavení (ibid: 487).

1.1.2 Úrovně analýzy

Autoři teorie regionálních bezpečnostních komplexů, Buzan a Wæver, tvrdí, že je nutné při zkoumání bezpečnosti odlišit čtyři základní úrovně²²: 1) globální, 2) regionální, 3) meziregionální a 4) domácí (stát či jednotka). Rozdíly mezi regionální a domácí úrovní jsou zřejmé. Zatímco jednotky jsou „*vysoce nezávislí aktéři*“²³, regiony musí být „*geograficky blízkým shlukem takových jednotek a tyto shluky musí být součástí širšího systému, který má svou vlastní strukturu. Regiony mají analytický [...] význam, nejsou však nezávislým aktérem*“²⁴ (Buzan a Wæver, 2003: 27)²⁵.

Oddělit globální a regionální úroveň je již o poznání problematictější, neboť globální úroveň je dle autorů pouze abstraktně definována a podle Ruggieho nelze za globální úroveň označit celý systém (John G. Ruggie, 1979–80 cit. dle Buzan a Wæver, 2003:

---

²¹ Afghánistán je stále izolátorem, protože jižní Asie, Blízký Východ a nyní také post-sovětský prostor jsou oddělenými regionálními bezpečnostními komplexy. Vojenské zapojení USA v boji proti Talibanu tuto skutečnost nikterak nezměnilo. Afghánistán nevstřebává bezpečnostní dynamiky okolních států a vývoj tímto směrem je velmi nepravděpodobný. Přesto je nutné dodat, že Afghánistán udržuje intenzivní vztahy se všemi stranami (ibid: 486).

²² V *Security: A New Framework for Analysis* hovoří Buzan, Wæver a de Wilde o 5 úrovních analýzy: 1) mezinárodní systém, který představuje největší konglomerát interagujících a vzájemně závislých jednotek, nad nimiž již není žádná další systémová úroveň; 2) mezinárodní subsystém, který tvoří shluky jednotek v rámci mezinárodního systému a které je možné odlišit od celého systému díky jejich charakteru a vzájemné závislosti a interakci mezi těmito shluky; 3) jednotky, které jsou tvořeny podskupinami, organizacemi, komunitami a jednotlivci a které jsou dostatečně soudržné a nezávislé, aby se daly odlišit od ostatních jednotek; 4) podjednotky, které autoři definují jako organizované skupiny jednotlivců v rámci jednotek, které jsou schopné nebo se pokoušejí ovlivnit chování jednotky (lobby) a 5) jednotlivci, kteří jsou považováni za nejnižší možnou úroveň analýzy ve společenských vědách (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 5–6).

²³ *[Units (of whatever kind) must have a fairly] high degree of independent actor quality* (Buzan a Wæver, 2003: 27).

²⁴ *[Regions, almost however defined,] must be composed of geographically clustered sets of such units, and these clusters must be embedded in a larger system, which has a structure of its own. Regions have analytical, [and even ontological], standing, but they do not have actor quality* (ibid: 27).

²⁵ Ve výjimečných případech může být rozlišení těchto dvou úrovní problematické, např. EU (ibid).

28). Nejednotná a široká definice může vést k rozdílným interpretacím. Ve většině případů se však pod pojmem „globální úroveň“ skrývají makrosystémové struktury, které omezují a formují chování jednotek v systému²⁶ (Buzan a Wæver, 2003: 28). Podoba makrosystémové struktury proto ovlivňuje nejen podobu a charakter regionální úrovně, ale i její možnosti. V neposlední řadě je i podoba této struktury důležitým aspektem při definování globální úrovně. Dle Buzana s Wæverem v současné době koexistuje jedna velmoc a čtyři mocnosti²⁷. Definování globální úrovně následně umožňuje její odlišení od úrovně regionální, kterou naopak definují regionální mocnosti²⁸ a regionální bezpečnostní komplexy (ibid: 30).

1.2 Sektory

Druhým klíčovým termínem pro Kodaňskou školu je sektor. Představa jakéhosi sektorálního rozdělení pochází z debaty o užším a širším pojetí agendy v rámci bezpečnostních studií, která se naplno rozhořela po skončení studené války. Je však nutné podotknout, že počátky širšího pojetí bezpečnosti se objevují již v 70. a 80. letech 20. století, kdy se poprvé začíná hovořit o ekonomické a environmentální bezpečnosti. K dalšímu rozšíření pojetí bezpečnosti následně dochází v 90. letech s proměnou mezinárodního systému, kdy se začínají objevovat nové hrozby spojené s identitami a organizovaným zločinem (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 2).

---

²⁶[In security analysis, as also more widely in IR theory] the global level is about macrosystem structures that constrain and shape the behaviour of the units in the system (ibid: 28).

²⁷ Buzan a Wæver definují *velmoc* na základě širokospektrých možností a schopností, které projektují v celém mezinárodním systému. Velmoci mají vyspělé vojensko-politické schopnosti a ekonomiku, která podporuje rozvoj prvních dvou schopností. Musí být schopny aktivně demonstrovat globální vojenský a politický dosah; musí být samy sebou a ostatními viděny jako velmoc, k čemuž jim dopomáhá adekvátní rétorika a chování. Velmoc je aktivním aktérem v procesech sekuritizace a desekuritizace ve (skoro) všech regionech systému bez ohledu na to, zda jsou hrozbou, garantem, spojencem či vedlejším účastníkem. V neposlední řadě jsou velmoci garantem univerzálních hodnot celého mezinárodního společenství. Jako o velmoci lze hovořit o Británii, Francii a Rusku v 19. století; po první světové válce pak jako o velmocích hovoříme o Británii, USA a Sovětském svazu. Po skončení studené války si toto postavení udržely jen Spojené státy (ibid: 34–35). Dosažení postavení *mocnosti* není natolik obtížné jako v případě velmoci. Mocnost nemusí být aktivní ve všech sektorech, ani nemusí být aktivním globálním aktérem v (de)sekuritizačních procesech. Její postavení závisí na jediném aspektu: rozdíl mezi regionální mocností a mocností je v tom, že mocnost je ostatními viděna jako potenciální velmoc. Jde tedy o čistý kalkul ostatních silných aktérů, kteří se domnívají, že mocnost má ekonomický, politický a vojenský potenciál pro dosažení velmocenského postavení (ibid: 35).

²⁸ Regionální mocnost definuje polaritu v daném regionálním bezpečnostním komplexu: unipolární jihoafrický RBK, bipolární RBK v jižní Asii, multipolární RBK na Blízkém východě, jižní Americe a jihovýchodní Asii. Jejich schopnosti jsou „strašákem“ v daném regionu, v globálním měřítku jsou však relativně zanedbatelné (ibid: 37).

Odezva na sebe nenechala dlouho čekat a koncept bezpečnosti a jeho koherence byly brzy zpochybňovány. Zatímco zastánci širšího pojetí bezpečnosti – de Wilde, Nye, Wæver (1987), Gilpin, Buzan²⁹ a další – poukazovali na jiné, nevojenské hrozby, tradicionalisté zastávali názor, že zdrojem (ne)bezpečnosti jsou vojenské (tento názor zastávala většina) či politické (Lemaitre, Wæver, Ayoob) hrozby. S. Walt považoval bezpečnostní studia za studia „o fenoménu války, která je možné definovat jako studium hrozby, použití a kontroly vojenské síly“³⁰ (Stephen Walt 1991 cit. dle Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 3). Dodává, že pokud by došlo k rozšíření agendy, došlo by tak k rozšíření bezpečnostních studií do bezprecedentních rozměrů. Bezpečnostní studia by tak nezkoumala jen vojenskou sféru, ale i znečištění ovzduší, nemoci, zneužívání dětí či ekonomické recese, což by mělo za následek naprosté zničení intelektuální koherence a následné ochromení řešení širokého spektra problémů (ibid: 3–4).

Hlavním cílem Buzanovy, Wæverovy a de Wildeho knihy *Security: A New Framework for Analysis* (1998: 4) bylo sloučení těchto dvou pohledů. Autoři představují nový rámec, který je založen na širším pojetí bezpečnosti, snaží se však inkorporovat tradiční pojetí bezpečnosti. Na jednu stranu uznávají, že bezpečnostní agenda zahrnuje odlišné druhy hrozeb, na stranu druhou tvrdí, že hrozby jsou relevantní, pouze pokud jsou přímo spojeny s válkou a silou. Jimi vytvořená „odnož“ bezpečnostních studií zkoumá vojenské i nevojenské hrozby, jejich sekuritizaci a jak jsou vnímány rozličnými referenčními objekty³¹(ibid: 23–26). Konkrétně pak hovoříme o hrozbách plynoucích nejen z tradičního vojenského a politického sektoru, ale rovněž z ekonomického, sociálního a environmentálního sektoru. Geografická blízkost nejvíce ovlivňuje bezpečnostní interdependenci ve vojenském, politickém, sociálním a environmentálním sektoru, malou roli však sehrává v ekonomickém sektoru, kde prim hraje globální ekonomika (Buzan a Wæver, 2003: 45–46). Dále se dá na jednotlivé

---

²⁹ Buzan byl sice pro širší pojetí bezpečnosti, rovněž byl však skeptický vůči konceptualizaci ekonomického a environmentálního sektoru. Chtěl proto zachovat vojenská strategická studia jako specifický podbor v rámci bezpečnostních studií (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 2).

³⁰ [... security studies is] about the phenomenon of war and that it can be defines as “the study of the threat, use, and control of military force” (Stephen Walt 1991 cit. dle Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 3).

³¹ Hrozby mohou vznikat ve vojenském i nevojenském prostředí, aby však byly považovány za bezpečnostní problém, je nutné, aby splňovaly určitá kritéria a byly tím odlišeny od „obyčejných“ elementů každodenního života. Hrozby proto musí být referenčním objektem považovány za existenční hrozbu, čehož může dosáhnout jedině sekuritizující aktér, který danou hrozbu takto prezentuje. Jednoduše řečeno, referenční objekt je ten, jehož existence je ohrožena a jež může legitimně nárokovat právo na přežití (ibid: 23–26).

sektory pohlížet optikou interakcí: „vojenský sektor je definován násilnými vztahy; politický sektor je o vztazích mezi autoritami, vládnutím a uznáním; ekonomický sektor ovládají tržní vztahy, produkce a finance; sociální sektor je o kolektivní identitě a environmentální sektor je o vztahu mezi lidskou aktivitou a biosférou³²“ (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 7). Další pohled na sektory přináší Buzan v *People, States, and Fear* (1991: 19–20), když tvrdí, že „vojenská bezpečnost je dvouúrovňovou hrou mezi ozbrojenými ofenzivními a defenzivními schopnostmi daného státu a jeho vnímáním záměrů ostatních aktérů. Politická bezpečnost zahrnuje organizační schopnosti států, politické systémy a ideologie, které je činí legitimními. Ekonomická bezpečnost představuje přístup ke zdrojům, financím a trhům, které jsou nezbytné pro udržení blahobytu a státní moci. Sociální bezpečnost se týká udržitelnosti neobrožující tradiční jazykové, kulturní, náboženské a národní vzorce a zvyky. Environmentální bezpečnost znamená udržení lokální a planetární biosféry, neboť se jedná o nezbytný podpůrný systém, na kterém závisí veškerá ostatní lidská aktivita³³.“

Kodaňská škola považuje tyto sektory pouze za analytický nástroj, za pomoci kterého lze zkoumat distinktivní vzorce interakce. Problémem je, že jednotlivé identifikované aspekty neexistují nezávisle. Jinými slovy, donucovací vztahy neexistují bez vztahů založených na výměně, autoritě, identitě nebo životním prostředí. Pro analytické účely jsou tak sektory zkoumány separátně díky již zmíněným distinktivním vzorcům, ve výsledku jsou však jen neoddělitelně spjatými částmi jednoho komplexního celku (ibid: 8). Podíváme-li se na komplex afrických Velkých jezer, je možné argumentovat, že dominuje sociální sektor (ve smyslu etnických identit) společně s vojensko-politickým sektorem (pohyb militantních skupin, autoritářské způsoby vládnutí, warlordismus, slabá státnost), k sekuritizaci dochází i v environmentálním sektoru, kde za zmínku stojí především NP Virunga, na kterém lze demonstrovat nejen oddělení jednotlivých

---

³²[In this view], the military sector is about relationships of forceful coercion; the political sector is about relationships of authority, governing status, and recognition the economic sector is about relationships of trade, production, and finance; the societal sector is about relationships of collective identity; and the environmental sectors in about relationships between human activity and the planetary biosphere (ibid: 7).

³³Military security concerns the two-level interplay of the armed offensive and defensive capabilities of states and states' perceptions of each other's intentions. Political security concerns the organizational stability of states, systems of government and the ideologies that give the legitimacy. Economic security concerns access to the resources, finance and markets necessary to sustain acceptable levels of welfare and state power. Societal security concerns the sustainability, [within acceptable conditions for evolution], of traditional patterns of language, culture and religious and national identity and custom. Environmental security concerns the maintenance of the local and the planetary biosphere as the essential support system on which all other human enterprises depend (Buzan, 1991: 19–20).

sektorů, ale i jejich provázanost: pytláctví (environmentální bezpečnost) je zdrojem financí militantních skupin v regionu (vojenský sektor). V neposlední řadě je možné hovořit také o ekonomické bezpečnosti, kdy je přístup k národnímu bohatství značně zkompromitován vládnoucími elitami a militantními skupinami.

1.3 Koncept (de)sekuritizace

Posledním z klíčových konceptů, které do bezpečnostních studií přináší sociálně-konstruktivistická Kodaňská škola, je koncept sekuritizace. V roce 1995 rozpracovává Ole Wæver zmíněný koncept, kterým navazuje na Buzanovo širší pojetí bezpečnosti v *People, States and Fear*. Ve spolupráci s de Wildem pak Buzan s Wæverem představují koncept sekuritizace jako hlavní metodologii v *Security: A New Framework for Analysis* (1998), kde definují odlišné bezpečnostní sektory a zamýšlejí se nad otázkou, co je a co není bezpečnostní hrozbou v širším pojetí bezpečnosti.

Kodaňská škola definuje sekuritizaci jako extrémnější verzi politizování daného tématu, přičemž „*teoreticky se může každé veřejné téma nacházet kdekoli v na spektru od nepolitizovaného, přes politizované až po sekuritizované*“³⁴ (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 23–24). Pod pojmem sekuritizace se konkrétněji skrývá proces, během kterého je určité téma prezentováno sekuritizujícím aktérem (řečovými akty³⁵) jako existenční hrozba vyžadující výjimečná opatření, která přesahují standardní/(normální) politické jednání. Existenční hrozba se vždy vztahuje k určitému referenčnímu objektu (jednotlivec, společnost, území, stát, vláda), přičemž takový objekt má legitimní právo na obranu (ibid: 23–26). Na tomto místě je důležité upozornit, že někteří sekuritizující aktéři jsou mocnější než jiní, stejně tak vnímání hrozby ovlivňuje prostředí, „hmatatelnost“ a blízkost hrozeb. (ibid: 33).

Jestliže lze téma přetvořit v existenční hrozbu, je také možné existenční hrozbu

---

³⁴*In theory, any public issue can be located on the spectrum ranging from non-politicized [meaning the state does not deal with it and it is not in any other way made an issue of public debate and decision], through politicized [meaning the issue is part of public policy, requiring government decision and resource allocation or, more rarely, some other form of communal governance] to securitized [meaning the issue is presented as existential threat, requiring emergency measures and justifying actions outside the normal bounds of political procedure]* (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 23–24).

³⁵ Úspěšný řečový akt vyžaduje „spolupráci“ jazyka a společnosti, kdy sekuritizující aktér, který je povětšinou na pozici autority, definuje dané téma jako hrozbu. Jestliže společnost dané argumenty přijme, stane se z tématu bezpečnostní a existenční hrozba (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 25, 32–33).

změnit v „nevinný“ problém. V takovém případě pak Kodaňská škola hovoří o procesech desekuritizace, které definuje jako „přesunutí daného problému z nouzového režimu do normálních vyjednávacích procesů v politické sféře“³⁶ (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 4).

---

³⁶*The shifting of issues out of emergency mode into the normal bargaining processes of the political sphere* (Buzan, Wæver a de Wilde, 1998: 4).

2 Středoafriický komplex v regionu Velkých jezer

Region, jehož název je odvozen od systému jezer a přítoků v centrální části Velké příkopové propadliny, je tvořen několika zeměmi, jejichž počet se liší v závislosti na autorovi. Nzongola-Ntalaja (2004b) tvrdí, že region tvoří Demokratická republika Kongo (dále také DRK nebo Kongo), Uganda, Keňa, Rwanda, Burundi, Tanzanie, Zambie, Malawi a Mosambik. Mezivládní organizace *International Conference on Great Lakes Region (ICGLR)*³⁷ sdružuje 12 zemí v regionu: Angolu, Burundi, Středoafriickou republiku, Konžskou republiku (Kongo-Brazzaville), DRK, Keňu, Ugandu, Rwandu, Jihoafrickou republiku, Súdán, Tanzanii a Zambii³⁸. Americké ministerstvo zahraničí definuje region afrických Velkých jezer relativně fluidně. V užším slova smyslu jej definuje jako oblast mezi jezerem Tanganika, Viktoriiniým jezerem, jezerem Kivu, Edwardovým a Albertovým jezerem. Takto vymezený region zahrnuje severovýchodní část DRK, Burundi, Rwandu a Ugandu. V širším pojetí pak region zahrnuje i Keňu a Tanzanii (s tímto pojetím operuje i UNDP [UNDP, 2014]). Nezahrnuje však Zambii, Malawi, Mosambik a Etiopii, přestože všechny zmíněné státy sousedí s jedním z Velkých jezer (U. S. Department of State). Přesto se pod názvem Velká jezera nejčastěji skrývá jádro regionu, jmenovitě DRK, Uganda, Rwanda a Burundi (dle

---

³⁷ ICGLR je mezivládní organizace v oblasti afrických Velkých jezer. Organizace vznikla jako odezva na politickou nestabilitu a konflikty postihující celý region, které jsou však hrozbou i pro mezinárodní mír a bezpečnost. Pouze koordinovaná akce může tyto konflikty minimalizovat či odstranit a země se mohou rozvíjet v míru. Organizace je tvořena 12 členskými státy (viz výše), které začaly psát historii ICGLR v roce 2000, kdy Rada bezpečnosti ve svých rezolucích 1291 a 1304 požadovala svolání mezinárodní konference pro mír, bezpečnost, demokracii a rozvoj v regionu afrických Velkých jezer. O rok později vznikl sekretariát v keňském Nairobi pod záštitou OSN a AU. V roce 2004 byla v tanzanském Dar es Salaamu přijata Deklarace míru, bezpečnosti a rozvoje v regionu Velkých jezer. Deklarace zavazuje členské státy k adresování příčin konfliktů a omezeného rozvoje prostřednictvím regionální a inovativní optiky. V roce 2006 podepsaly členské státy Pakt o bezpečnosti, stabilitě a rozvoji v regionu Velkých jezer. Tento pakt v sobě zahrnuje předchozí deklaraci, 4 akční programy s 33 prioritními programy a 10 protokolů. Podepsáním paktu byla zakončena přípravná fáze a byla zahájena jeho implementace. Konference se rovněž zabývá průřezovými tématy jako je gender, životní prostředí, lidská práva, HIV/AIDS a osídlování. Práce konference je vedena dvěma principy: 1) udržitelné řešení pro mír, stabilitu a rozvoj v regionu musí vycházet ze zemí v regionu; 2) ICGLR je založena na partnerství se zainteresovanými stranami, především pak se Skupinou sprátených států a speciálních vyslanců, která poskytuje finanční, diplomatickou, technickou a politickou podporu (seznam zemí a organizací viz stránky ICGLR). Pravidelná setkání na ministerské úrovni se konají dvakrát ročně; hlavy států se setkávají alespoň jednou za dva roky. V případě nouze jsou svolávány výjimečné trojčlenné summity, na kterých se setkává předseda summitu se svým předchůdcem a svým nástupcem. Na národní úrovni jednotlivé členské státy uvádějí do pohybu mechanismy, které do procesu začleňují představitele občanské společnosti, žen a mládeže, aby byla zajištěna implementace rozhodnutí ze summitu či ministerských setkání (ICGLR).

³⁸ Členskými státy ICGLR jsou i země, které dle Buzanova a Wæverova geografického rozčlenění Afriky patří do jihoafrického regionálního bezpečnostního komplexu nebo jsou izolujícími státy.

některých i Tanzanie³⁹). Společně s Viktoriíným a Albertovým jezerem, ze kterých pramení Bílý Nil, jsou právě tyto jádrové země klíčové pro politickou ekonomii a geopolitiku v povodí Nilu (Nzongola-Ntalaja, 2004b).

S užším pojetím regionu pracují i Buzan s Wæverem, jejichž středoafriický komplex koresponduje se zmíněnou užší definicí (viz přílohy 2, 4 a 5), přičemž jeho východní hranice je tvořena izolujícím pásem táhnoucím se podél provincií Jižní a Severní Kivu a Ituri (viz příloha 9). Ta hraje důležitou roli v definování regionálního bezpečnostního komplexu, jelikož na jedné straně pásma je DRK a její vládnoucí centrum, na straně druhé se pak nachází východní oblasti republiky, jejichž bezpečnost je silně ovlivněna dynamikou proudící právě z centra (da Silva a Brancher, 2015: 55).

V následujících podkapitolách nejdříve představím pohled Buzana s Wæverem na bezpečnostní dynamiku ovlivněnou existencí slabých a rozpadajících se států v regionu. Následně budou představeny jednotlivé země, které dle Kodaňské školy patří do středoafriického komplexu. Kapitoly se primárně zaměřují na kontextuální faktory, jmenovitě na geografii, historii a politiku.

2.1 Bezpečnostní dynamika v Africe dle Buzana a Wævera

Afrika byla vždy problematickým prvkem pro rozličné teorie mezinárodních vztahů, teorii regionálních bezpečnostních komplexů nevyjímaje. Problémem ale není nedostatek bezpečnostní dynamiky, ba naopak. Letmý pohled do historie by byl zahlcen válkami, hladomorem, epidemiemi, nuceným vysídlováním, pochybnými a barbarskými politickými praktikami a pleněním. Ve středu dění bychom pak našli post-koloniální stát, jehož existence není ničím jiným než vysokou cenou za rapidní dekolonizaci. Zatímco evropské ideály se více či méně uchytily v Asii, africké státy si zachovaly své povrchní diplomatické styky, které jim zajišťují uznání od ostatních aktérů v mezinárodním systému. Vnitřní suverenita afrických států je však pochybná, neboť k fungování mají mnohdy velmi daleko. Ve většině případů jsou africké státy slabé, bez ohledu na to, zda hovoříme o sociopolitické kohezi či projekci síly. Lze tedy říci, že po dekolonizaci se africké státy nevyvíjely v moderní byrokratické a stabilní státy, ale

---

³⁹Tanzanii lze plným právem považovat za „největší úspěch“ regionu. Tanzanie jako jediná země v regionu byla schopna odstranit etnicitu jako primární zdroj politického napětí (Lunn, 2006).

v autoritářské, kleptokratické a neopatrimoniální režimy (Buzan a Wæver, 2003: 219–220).

Buzan a Wæver argumentují, že příčinou většiny bezpečnostních problémů jsou právě post-koloniální státy (ibid: 220). Jejich analýza klade do popředí vojensko-politický sektor. Dále autoři upozorňují, že jejich upřednostnění neznamena, že sekuritizace v ostatních sektorech neprobíhá či je zanedbatelná, naopak to znamená, že selhání státu má vliv na všechny sektory. Buzan a Wæver proto odmítají, že by hlavním problémem afrických států byla jejich ekonomická nerozvinutost a nesoběstačnost a rezolutně odmítají separaci politického a ekonomického sektoru, neboť jsou neoddelitelně provázané. Ekonomický rozvoj sám o sobě nepovede k posílení vnitřní suverenity, na druhou stranu silný stát je potřeba pro ekonomický rozvoj. Většina afrických států v subsaharské Africe však zcela selhává při adresování tohoto problému, což ve výsledku definuje charakter a intenzitu nejisté bezpečnostní situace (ibid).

Proces dekolonizace ovšem nezačal okamžitě vytvářet konfliktní formace. Robert H. Jackson a Carl G. Rosberg (1982, 1984, 1985)⁴⁰ naopak poukazují na unikátní vývoj v nezávislé Africe, kdy rozlišují *empirickou* nezávislost (schopnost státu ovládat území a obyvatelstvo) a *právní* nezávislost (uznání státu jinými státy v systému). Tradičně byla empirická nezávislost považována za první atribut státnosti, na základě kterého pak ostatní státy uznávají jeho legitimitu (cit. dle Buzan a Wæver, 2003: 221). V Africe však došlo ke zcela opačné situaci, kdy nově nezávislé africké státy byly de facto vytvořeny mezinárodním společenstvím, které jejich vznik a existenci podporovalo. Jinými slovy, jejich právní nezávislost předcházela jejich empirickou nezávislost (pokud byla vůbec dosažena) (ibid: 221–222).

Nově vzniklé africké státy tak disponovaly nejen post-tradičními, ale i moderními a post-moderními atributy: státy byly domovem etnických skupin, které zajišťovaly kontinuitu identity, legitimitu, ale i ekonomiku. Za moderní atribut považujeme nový státní systém, který však brzy zaznamenal posun směrem k autoritářství a vojenskému

---

⁴⁰ Teoretici slabé státnosti. 1982 článek *Why Africa's States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood* publikovaný v periodiku *World Politics*; 1984 kapitola *Pax Africana and Its Problems* v kolektivní monografii *Africa in the Post-Decolonization Era* (Richard Bissell a Michael Radu, eds.); 1985 kapitola *The Marginality of African States* v kolektivní monografii *Twenty-Five Years of African Independence* (Gwendolen M. Carter a Patricia O'Meara, eds.) (Buzan a Wæver, 2003: 512–513).

způsobu vládnutí. Paradoxem je, že africké státy nenásledovaly vestfálský model vojenské rivality a mezistátního válčení. Namísto toho došlo k rozvoji tří post-moderních atributů: 1) ideologie panafricanismu, 2) vznik Organizace africké jednoty, jenž lze pokládat za preemptivní krok k zamezení jakýchkoliv územních nároků a dodržení post-koloniálních hranic (Robert H. Jackson a Carl G. Rosberg 1985 cit. dle Buzan a Wæver, 2003: 222) a 3) ochota experimentovat s regionálními organizacemi. Ve výsledku došlo díky silné mezinárodní prezenci a podpoře, a to i navzdory slabé státnosti, k relativní stabilitě v přeshraničních bezpečnostních vztazích. Právní suverenita však již nezabránila, ba naopak spíše podpořila vnitrostátní nepokoje (Ikelegbe, 2010: 128; Robert H. Jackson, 1992 cit. dle Buzan a Wæver, 2003: 222).

V prvních desetiletích poskytoval koncept právní suverenity relativní ochranu pro nové státy, neboť tyto státy mezi sebou nemusely soupeřit, jak by tomu bylo za normálních okolností v anarchickém systému. Tato ochrana nicméně zpomalila vývoj regionálních bezpečnostních dynamik, stagnaci a následný rozpad mnoha afrických států a nahradila iluzi státu vestfálského typu chaotickým uspořádáním, kde je jen velmi obtížné určit úroveň analýzy (ibid: 222–223).

2.1.1 Regionální úroveň

Vznik a existence regionálních bezpečnostních komplexů je zcela závislá na bezpečnostní interdependenci mezi skupinami států nebo jiných aktérů. Stejně jako jakákoliv jiná interdependencí i vzájemná bezpečnostní závislost vyžaduje čilou interakci mezi zkoumanými jednotkami. Buzan s Wæverem poukazují, že v případě Afriky se značná část bezpečnostní interakce odehrává mezi nestátními aktéry buď uvnitř států nebo mezi nimi. Mezistátní bezpečnostní interakce je omezována nejen kvazi-bezpečnostními post-koloniálními režimy, ale také slabostí afrických států (státnost i moc). Buzan a Wæver postulují, že právě slabost afrických států vede k tomu, že mezistátní bezpečnostní dynamika v Africe je často pouze dopadem *spill-over* efektu

domácí bezpečnostní dynamiky⁴¹, což se nejvíce projevuje na problematice uprchlictví a v přelévání občanských válek. Lze proto argumentovat, že příčinou bezpečnostní interakce v Africe je slabost států, která vede k neudržitelnosti situace v daném státě a následnému přelití problému přes hranice do sousedních států. Důkazem je i fakt, že zapojení sousedních států do domácích konfliktů je běžnou praxí, zatímco přeshraniční konflikty, války nebo aliance nejsou častým definičním znakem africké bezpečnostní dynamiky. Ta je spíše definována konflikty mezi státem nebo režimem na straně jedné a povstaleckými hnutími na straně druhé. Stejně tak je nutné zmínit, že málokterý africký stát (s výjimkou Nigérie a Jihoafrické republiky⁴²) bezpečnostně interaguje s jinými než sousedními státy či aktéry. Příkladem jsou bezpečnostní interakce mezi Súdánem a Ugandou, Ugandou a Rwandou, Rwandou a DRK, Demokratickou republikou Kongo a Angolou. Tyto vztahy však nejsou ničím jiným než řetězcem vztahů, který nelze spojit, jelikož neexistuje bezpečnostní vztah mezi Súdánem a Rwandou či Rwandou a Angolou (Buzan a Wæver, 2003: 229–232).

2.1.2 Východní a střední Afrika

Od dekolonizace až do počátku 90. let postrádal region jakoukoliv regionální bezpečnostní strukturu, každý stát navazoval své bezpečnostní vztahy a veškerá interakce vycházela z domácí úrovně. Přelévání hrozeb bylo běžným aspektem, avšak k trvalému a systematickému bezpečnostnímu propojení docházelo jen zřídkakdy. O regionálních organizacích nemohla a nemůže být řeč. Až do konce 90. let byl region jakousi neurčitou zónou, kde se mísily individuální příběhy jednotlivých států bez jakékoliv naděje na regionální uspořádání. Region afrických Velkých jezer byl hranicí, kde se střetávala bezpečnostní dynamika Afrického rohu s jihoafrickou a západoafrickou bezpečnostní dynamikou, jež postupně oslabovaly a byly soustavně separovány. Hlavní

---

⁴¹ Prevalence slabých a rozpadajících států v Africe vede k tomu, že domácí úroveň dominuje bezpečnostní dynamice. Hovoříme-li v Africe o domácí úrovni, máme tím na mysli nejen alternativu vůči státnímu systému, ale i události odehrávající se v daném státě. Buzan a Wæver (2003: 224) demonstrují nejednoznačnost na příkladu Sierra Leone, kde příslušníci státní armády rovněž rebelují proti státu. Autoři je označují termínem *sobels* (*soldier – rebels*). Rovněž varují, že postavit stát do středu analýzy je ošemetné, neboť africké státy jsou charakteristické svou nestátní povahou a nestátními aktéry (Buzan a Wæver, 2003: 224–225).

⁴² Všeobecně řečeno, každá africká země je bezpečnostně propojena se svými nejbližšími sousedy, jelikož nemají prostředky pro navázání širších bezpečnostních vztahů. Jedinou výjimkou jsou Nigérie a Jihoafrická republika, které jako jediné lokální mocnosti disponují zdroji pro navázání širších a hlubších bezpečnostních vztahů. Zmíněný vzorec se postupně začíná měnit v 90. letech (ibid: 232).

bezpečnostní dynamikou regionu Velkých jezer se tak stala slabost post-koloniálních států, které se zmítaly mezi epizodami diktátorských režimů a občanských válek. Jejich bezpečnostní problémy⁴³ se přelévaly za hranice do sousedních států, na což odpovídaly zásahem do domácí úrovně svého problematického souseda. Přesto nebylo možné tyto bilaterální vztahy spojit v regionální vzorec⁴⁴ (Buzan a Wæver, 2003: 244).

Do počátku 90. let zůstával region nestrukturovaným a bezpečnostně nepropojeným. Během několika let však došlo k diametrální změně a od poloviny 90. let⁴⁵ je pak možné sledovat vzájemnou propojenost událostí v jádru regionu, konkrétně pak mezi DRK, Rwandou a Burundi. Uganda se v té době jevila jako regionální mocnost, neboť Museveni hrál důležitou roli nejen v Súdánu, kde podporoval rebely z jihu, ale i ve Rwandě, kde podporoval tutsijskou *Rwandskou vlasteneckou frontu (RFP)* a rovněž v DRK, kde nejprve podporoval nastolení vlády Laurenta D. Kabily a následně jeho sesazení. Ve stejné době taktéž dochází k tzv. *tutsifikaci* střední Afriky, kdy se ve

---

⁴³ Válka a diktátorské režimy byly příčinou vysokých ztrát na životech a jednoho z nejvýraznějších bezpečnostních problémů – migrace: hlavní migrační toky proudily ze Rwandy do Burundi, Ugandy, Tanzanie a DRK, dále také z Burundi do Tanzanie, Rwandy a DRK (ibid, 245).

⁴⁴ Klíčovými elementy bezpečnostní dynamiky ve východní a střední Africe byly čtyři občanské války: v Zairu/Demokratické republice Kongo (1960–65, 1996–doposud), Rwandě (od konce 50. let, genocida 1994), Burundi (nepřetržitě s periodickými vyvrcholeními) a Ugandě (1980–1986). Ostatní státy v oblasti byly charakteristické nestabilními a/nebo násilnými režimy, nicméně zde nedocházelo k rozsáhlému přelévání hrozeb. Dvě mezistátní války; první mezi Tanzanií a Ugandou (1978–80), kdy Tanzanie sesadila I. Amina, ale nedokázala nastolit novou stabilní vládu, což vedlo k občanské válce. Druhá mezistátní válka mezi DRK na straně jedné a Rwandou a Ugandou na straně druhé stále trvá, ačkoliv hovoříme již o konfliktu nižší intenzity. Přeshraniční intervence se staly součástí občanské války v DRK a od roku 1998 jsou do konfliktu zataženy Rwanda, Uganda a částečně i Burundi. Dále bezpečnostní dynamiku ovlivňují přeshraniční intervence: 1) uvnitř regionu (viz výše), 2) mezi regiony (Uganda a Súdán, DRK a Angola, Angola a Konžská republika, Tanzanie a Jihoafrická republika). Dále měly vliv i mezinárodní intervence: na počátku 60. letech rozsáhlá intervence do DRK; menší intervence Francie a Belgie ve Rwandě v roce 1990; francouzská, belgická a marocká intervence do Zairu (DRK) v letech 1977–1978 a v neposlední řadě i soustavná americká podpora Mobutua od roku 1965 do počátku 90. let. Posledním klíčovým elementem pro bezpečnostní dynamiku v regionu byly i regionální a mezinárodní pokusy o mediaci a peacekeeping ve Rwandě, Burundi a Demokratické republice Kongo (ibid: 244–245).

⁴⁵ Následek povstání v Demokratické republice Kongo po pádu Mobutua. Joseph-Desiré Mobutu, později též znám jako Sese-Seko, býval seržantem v koloniální armádě a náčelníkem štábu Konžské národní armády. Do této pozice jej dosadil Patrice Lumumba, premiér DRK a ten, jenž Mobutua sesadil během vojenského převratu v roce 1965. Nedlouho poté se Mobutu stal nejen novým králem Konga a nástupcem Leopolda II. Belgického, ale i vlastníkem země a veškerých přírodních zdrojů. Jeho pocit vlastnictví byl natolik silný, že Mobutu unilaterálně změnil název země z *Kongo* na *Zaire* v roce 1971. Pod jeho vládou došlo k přechodu od demokracie k autoritarismu, který byl nejen podporován interně vojenskou silou a stranickým systémem, ale paradoxně i externě Spojenými státy, Francií a Belgií, které se zaručily vojensky intervenovat, bude-li třeba. V polovině 90. let (1996–97) již nebyla tato podpora materializována, což přimělo mocensky slabého Mobutua k útěku. Nzongola-Ntalaja (2004a: 7–8) tvrdí, že jeho pád je přímo spojen s genocidou ve Rwandě, která byla částečně způsobena násilnými střety mezi autoritářskými režimy a demokratickými hnutími.

Rwandě a Burundi ujímají moci tutsijské vlády, v Ugandě a DRK se Tutsiové rovněž dostávají do popředí (IISS, 1996–1997: 212–218).

Konžská válka v roce 1996⁴⁶ potvrdila propojenost domácích nejistot a napětí Ugandy, Rwandy a Burundi na straně jedné a DRK na straně druhé. Navíc, první tři země byly obětmi útoků povstalců, již měli své základny právě v DRK. Následně přijetí DRK do Jihoafrického rozvojového společenství (*South African Development Community*) v roce 1997 reflektovalo dlouhodobé propojení zdánlivě nekonečné občanské války v Angole a zairské vlády, která stabilně podporovala angolskou UNITA⁴⁷ (McNulty, 1999: 77). Rozhořivší se válka do sebe vtáhla nejen značné množství vojáků několika zemí v regionu, ale i rozmanité rebelské skupiny. Přesto by bylo mylné ji chápat jako souhru států, neboť se jednalo o komplexní souhru několika režimů, přičemž jen některé z nich měly naprostou kontrolu nad celým územím. McNulty (1999: 80) dodává, že „*pochopení regionální dynamiky je klíčové pro pochopení konfliktu v dané oblasti, přičemž příčinou selhání externích aktérů je právě nepochopení konfliktní dynamiky*“⁴⁸ (McNulty, 1999: 80).

Buzan a Wæver poukazují na skutečnost, že ve stejné době, kdy probíhal výše zmíněný konflikt a bylo dosaženo velmi křehkého příměří⁴⁹, je možné poprvé uvažovat o Ugandě, Rwandě, Burundi a severovýchodní části DRK jako o regionálním bezpečnostním komplexu v oblasti Velkých jezer. Rozpad Demokratické republiky Kongo sice dočasně způsobil přiblížení bezpečnostních dynamik východní a střední Afriky s jihoafrickým regionem a obnovení fungujícího státu by znamenalo obnovení postavení izolátoru (viz přílohy 1 a 3), reálně však zůstává Demokratická republika

---

⁴⁶Demokratická republika Kongo byla napadena rwandskými silami za účelem destabilizace Mobutuova režimu a zničení základen FAR a *interhamwe*. Mobutuův pád a vzestup Laurenta-Désiré Kabilu byly přímým dopadem invaze RFP (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 8, 13).

⁴⁷*União Nacional para a Independência Total de Angola*. Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly.

⁴⁸*The region's internal dynamics key to understanding conflict there, and much of the failure of the external response to these conflicts may be explained by the failure to understand this dynamic* (McNulty, 1999: 80).

⁴⁹ Rwanda, Uganda a lokální spojenci sice získali kontrolu nad východními oblastmi DRK, mezi sebou však měli značně napjaté vztahy vedoucí ke konfliktům. Konžská vláda pod vedením Josepha Kabilu ovládala západní oblasti DRK. Ani jeden z aktérů však netoužil po rozpadu státu, přestože reálně byla země rozdělena a ani jedna z oblastí neměla dostatek prostředků pro dosažení vítězství. Podpora ze strany Zimbabwe byla závislá na udržení Mugabeho u moci, a angolská podpora naopak slábla poté, co angolská vláda zvítězila v dlouhotrvající občanské válce. DRK však byla součástí SADC, a proto nebylo pochyb o tom, že hranice jihoafrického regionálního komplexu se posunula směrem na sever (Buzan a Wæver, 2003: 245).

Kongo rozdělena mezi dva regionálních bezpečnostních komplexů. Spojení v jeden komplex pak Buzan s Wæverem nepředpokládají (Buzan a Wæver, 2003: 245–246).

2.2 Region afrických Velkých jezer

2.2.1 Demokratická republika Kongo

a. Geografie, demografie a ekonomika

Demokratická republika Kongo, rovněž známá jednoduše jako DRK nebo Kongo (Kinshasa)⁵⁰, či v minulosti jako Zair, je skoro vnitrozemským státem v oblasti subsaharské Afriky. Sousedy Konga jsou Středoafriická republika a Jižní Súdán na severu, na východě leží Uganda, Rwanda, Burundi a Tanzanie; jihovýchodní hranici Kongo sdílí se Zambií, zatímco jihozápadní s Angolou. Skoro absolutní vnitrozemskost DRK je na západě země narušena pouhými 40 kilometry pobřeží, zbytek západní hranice sdílí Kongo s angolskou exklávou Cabindou⁵¹ a Konžskou republikou (Brazzaville). Na rozdíl od Rwandy má DRK pouze 3,5 % úrodné půdy, paradoxně ale více než 45 % konžského HDP je generováno v agrikultuře (CIA, 2016b).

S více než dvěma a půl miliony kilometrů čtverečních je Kongo druhým největším státem na africkém kontinentu, pouze Alžírsko jej svou velikostí přesahuje (CIA, 2016b; Cordell, Lemarchand a kol., 2016). V porovnání se Rwandou, která se svou velikostí rovná přibližně velikosti Albánie, je území Demokratické republiky Kongo jen o něco málo menší než čtvrtina celých Spojených států jako celku (CIA, 2016b).

Přestože je Demokratická republika Kongo zemí bohatou na přírodní suroviny jako jsou diamanty, zlato, měď a další, které představují skoro jednu devítinu celkového exportního zboží, je konžská ekonomika pouze na pomalém a pozvolném vzestupu po dlouhých letech ve znamení úpadku. V porovnání se Rwandou je na tom však o něco lépe a řadí se tak na 115. místo ve světovém žebříčku dle parity kupní síly. Nicméně systémová korupce od 60. let, nestabilita, konflikty a šedá ekonomika dramaticky snížily

---

⁵⁰ Hlavní město je zde uvedeno v závorkách, aby byla Demokratická republika Kongo odlišena od Republiky Kongo.

⁵¹ Neplést s bývalým okrskem Kabinda v DRK, který byl v roce 2015 začleněn do nového administrativního celku – provincie Lomami (Grossman a Lewis, 2015).

národní produkci a vládní příjem, zatímco došlo k navýšení externího dluhu, který na konci roku 2013 dosáhl hodnoty 6,8 miliard amerických dolarů (CIA, 2016b; Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 9).

b. Historie, politika a násilí

Demokratická republika Kongo je domovinou více než dvou stovek etnických skupin, přičemž majoritu tvoří lidé Bantu. V době, kdy Evropané podnikali své první výpravy do regionu, žili bantuští lidé, kteří přišli na území dnešního Konga mezi 10. a 14. stoletím, v prosperujících královstvích. Přesto je nutné podotknout, že ačkoliv Bantuové osídlili většinu země, nebyli jejími prvními obyvateli. Prvními obyvateli byli Pygmejové, kteří se během starší doby kamenné usadili především na území Konžské pánve a v přilehlých regionech. Dále je nutné dodat, že DRC představuje domov i pro ostatní africké populace nespádající mezi Bantuy. Východní část země je domovinou pro příslušníky tutsijského etnika, kteří sem přesídlili ze Rwandy (Cordell, Lemarchand a kol., 2016).

Všechny události v konžské historii zanechaly svou stopu. Co začalo jako osobní panství krále Leopolda II. Belgického se změnilo v léno, kterým bylo po více než třicet let, než se mohlo přeměnit v republiku (ibid).

Komplexní historický vzorec je patrný již v pre-koloniální minulosti, kdy byla konžská společnost poprvé vystavena nepokojům. Navzdory těmto nepokojům povstalo Konžské (*Kongo*) království jako silný a důležitý stát s rozvinutým politickým systémem, který byl podporován monarchií a armádou a zároveň měl jasně stanovené dlouhodobé zájmy týkající se agrikultury a obchodování. V 16. století však došlo ke zničení prosperujícího státu Portugalci, kteří byli schopni vyhrát díky destabilizujícím účinkům obchodu s otroky a sporům o trůn (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 9).

Když Británie a Belgie začaly soupeřit o Kongo na konci 19. století, vydal Berlínský kongres⁵² (1885) zavazující rozhodnutí vedoucí k vytvoření Svobodného státu Kongo

---

⁵²Berlínská konference nastavila pravidla evropské koloniální expanze do Afriky.

pod nadvládou krále Leopolda II. Belgického⁵³. Pod záminkou ukončení otroctví a poskytnutí misionářské práce a výhod moderního života zavedl Konžanům Leopold II. donucovací koloniální hegemonii. Ta byla charakteristická násilím, ekonomickým vykořisťováním a epizodami odporu, kdy se Konžané stavěli proti Leopoldově soukromé armádě – *Force Publique*. Leopoldova soukromá armáda však nebyla ničím jiným než skupinou afrických vojáků pod evropským vedením, kteří pálili vesnice a zabíjeli rodiny (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 9; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 7).

Silná mezinárodní kritika volala po akci, což v roce 1908 vyústilo v anektování Svobodného státu Kongo belgickou vládou. Ve své podstatě však došlo pouze k odkoupení území od Leopolda II. a jeho převedení pod belgickou nadvládu s konvenčnějším způsobem kolonialismu. Svobodný stát Kongo měl však těžko uvěřitelný dopad na společnost, což společně s všudypřítomnými sociálními roztržkami komplikovalo nejen vytvoření životaschopného administrativního systému, ale i posilovalo anti-západní sentiment Konžanů (ibid).

Během následujících dvaceti let (1925–1945), kdy bylo území sjednocené v jednotnou administrativní entitu známou pod názvem *Congo Belge et Ruanda-Urundi*⁵⁴, zesilovaly anti-koloniální hlasy volající po nezávislosti navzdory belgickým snahám a iniciativám, jakou byla např. politika ‚asimilace‘, kdy vzdělaná africká minorita mohla získat statut čestných Evropanů. Anti-koloniální sentiment rovněž vedl k vytvoření Konžského národního hnutí (MNC), v jehož čele stanul Patrice Lumumba a jehož hlavním cílem bylo okamžité ukončení koloniální nadvlády (ibid).

V květnu 1960 se Lumumba stal premiérem země. Anti-evropské nepokoje, které vypukly v lednu 1960 v Léopoldville/Kinshase nejen vedly k úmrtí desítek Afričanů, ale rovněž k belgickému uvědomění, že nezávislost musí být garantována co nejdříve, aby se předešlo dalšímu krveprolití. O šest měsíců později a s Lumumbou v čele vlády získalo

---

⁵³Král Leopold II. Belgický chtěl ovládnout rozsáhlá území a následně je přetvořit ve své osobní léno. Leopold za tímto účelem vytvořil *Committee for Studies of the Upper Congo* (*Comité d'Études du Haut Congo*, později přejmenováno na *Association International du Congo*), aby tak umožnil otevření Afriky pro evropský trh. Do roku 1884 uzavřela Asociace smlouvy se 450 nezávislými africkými entitami, které umožňovaly Asociaci, potažmo králi, ovládnout veškerá území jako nezávislý stát. Leopold II. byl za své chování a kontrolu nad Konžskou pánví sankcionován během Berlínské konference (Cordell, Lemarchand a kol., 2016).

⁵⁴Koloniální jména Rwandy a Burundi.

Kongo k nezávislosti, ale následně se propadlo do chaosu (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 9–10).

Vzpouora v armádě (*Force Publique*) byla podnětem pro belgickou vojenskou intervenci, jejímž přímým následkem bylo vytvoření secesionistické vlády v provincii Katanga pod vedením Tshombeho. Přestože bylo mezinárodní společenství požádáno o pomoc, Lumumba byl sesazen z postu premiéra a následně prezidentem Kasavubuem umístěn do domácího vězení. Jeho sesazení nebylo uznáno parlamentem, což bylo impulzem pro první, byť neúspěšný, pokus o převrat pod vedením Josepha-Désiré Mobutua. Na počátku roku 1963 došlo k porážení secesionistické vlády jednotkami OSN, nicméně ani tato porážka nezabránila popravě Lumumby. Po odchodu jednotek OSN byla jakákoliv ozbrojená povstání potlačena s pomocí americké a belgické armády a po národních volbách se k moci vrátil Tshombe. Během následujících šesti měsíců se Mobutu pokusil o druhý převrat⁵⁵, který tentokrát skončil úspěchem, a Mobutu se ujal moci až do roku 1997 (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 10; Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 7).

Historie se opakuje. Mobutu přeměnil Kongo ve své léno a znárodnil veškeré přírodní zdroje, čímž de facto učinil ze země své osobní bohatství. Zdání politické stability bylo dosaženo násilným potlačením politické plurality, zavedením vlády jedné strany a přejmenováním země na Zair v roce 1971, což dle Mobutua mělo posílit a vyzdvihnout kulturní identitu země. V roce 1981 byli všichni Tutsiové žijící v Kongu zbaveni občanství (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 10; Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 7–8; Reyntjens, 2009: 15). Následně si Mobutu změnil své jméno na Mobutu Sese Seko (CIA, 2016b).

Mobutu si svou pozici udržoval prostřednictvím pochybných voleb a hrubé síly (ibid). Konec studené války však s sebou přinesl dramatické změny okolností na celém světě, v oblasti subsaharské Afriky nevyjímaje. Pod vlivem okolností a na nátlak mezinárodního společenství byl Mobutu donucen ukončit vládu jedné strany a svolat suverénní národní sněm, který rozhodl o budoucnosti země. Budoucnost země byla pak

---

⁵⁵Okolnosti během druhého puče byly nápadně podobnému okolnostem během prvního pokusu: oba převraty byly provedeny během mocenských bojů mezi prezidentem Kasavubuem a premiérem Tshombem (Cordell, Lemarchand a kol., 2016).

ztělesněna Nejvyšší radou republiky⁵⁶ (*High Council of the Republic – HCR*) a volbou nového premiéra DRC, Étienna Tshisekediho. Podkopáváním jednoty Rady, jež sloužila jako prozatímní orgán dohlížející na přerod v multipartijní demokracii, a získáním podpory vojenských jednotek dosáhl Mobutu odstranění Tshisekediho a následné resuscitace režimu. Přesto však začal vyjednávat s opozicí a po dosažení dohody se Kengowa Donda stal v roce 1994 premiérem země. Jakékoliv snahy o přerod v demokratičtější Kongo však byly zmařeny nejen reformami formulovanými v *Nadnárodním ústavním zákonu (Transnational Constitutional Act)* z roku 1994, ale především spill-over efektem rwandské genocidy, díky čemuž se dosažená dohoda stala irelevantní (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 10; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 8).

Paradoxem je, že rwandská genocida poskytla Mobutuovi příležitost dosáhnout příměří se západními zeměmi prostřednictvím logistické a vojenské podpory intervenujícím francouzským a belgickým jednotkám. Jeho pomoc však nikterak nezabránila přílivu hutuských uprchlíků, včetně těch, kteří bývali členy rwandské armády a *interahamwe*. Jeho pomoc byla naopak spatřována jako povzbuzení k útokům proti obyvatelům Zairu rwandského tutsijského původu. Kritika Mobutua přicházela i ze sousedních zemí, neboť Uganda jej obvinila z neskryvaných sympatií vůči Hutuům. Odstranění Mobutua bylo hlavním cílem pro Laurenta-Désiré Kabilu, který za tímto účelem vytvořil AFDL. Za podpory zahraničních sil dobyl Kabila Kinshasu v roce 1997, svrhl Mobutua, jmenoval se prezidentem a změnil jméno země zpět na Demokratickou republiku Kongo (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 10–11; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 5, 13; Reyntjens, 2009: 102–143). Vítězství Kabily a AFDL je klíčovým momentem pro celý region. Během jednoho roku však jeho podpora uvadala, což vyvrcholilo svržením jeho režimu. Důvodem bylo, že to, co zpočátku vypadalo jako přechod k demokracii, byl nakonec režim nápadně podobný tomu předchozímu, v němž byl prezident de facto jediným aktérem (Cordell, Lemarchand a kol., 2016). Přesto bylo k rozpoutání druhé konžské války (též nazývána africkou světovou válkou) zapotřebí více než jednoho faktoru.

---

⁵⁶*Haut Conseil de la République* (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 10; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 8).

Kabila byl schopen přitáhnout zahraniční pomoc a poskytnout tak úlevu zdecimované ekonomice. Problémem však bylo, že se stal zcela závislým na mezinárodní podpoře a zapomínal tak na aliance, díky kterým se dostal do čela státu (Kevin C. Dunn, 2002 citováno Meger, 2010: 125). Jeho snaha odstranit Rwandany z vysokých pozic vyvrcholila skoro úspěšným pokusem o puč vedený Rwandou a Ugandou. Kabilu nicméně zachránila podpora Zimbabwe a Angoly, neboť oba státy měly zájem o přístup ke konžským přírodním zdrojům, čímž by mohly obohatit svou upadající ekonomiku (Githaiga, 2011: 11, 13; Meger, 2010: 125). „Příležitost ovládnout konžské přírodní bohatství se jeví jako primární determinant konfliktu [...]”⁵⁷ (Ola Olsson a Heather C. Fors, 2004 citováno dle Meger, 2011: 118).

Nicméně je třeba zmínit, že invaze cizích vojsk byla v roce 1998 zahájena jednoduše za účelem podpořit konžské politické frakce v boji proti diktátorskému režimu. Přestože vůdčí osobnosti Kabilova režimu nebyly zapojeny do bojů před zmíněnou invazí, byly i ony součástí plánu, jehož počátky lze nalézt již v polovině roku 1998. Ve chvíli, kdy Kabila umožnil odchod cizích vojsk z Konga, byly Rwanda a Uganda vyzvány k simultánnímu útoku za podpory vojenských jednotek pod vedením konžských velitelů, kteří byli součástí plánu. Původním plánem bylo převzít moc a nastolit nový, ovladatelnější režim. V případě selhání by byla vytvořena nárazníková zóna zajišťující ekonomickou a politickou bezpečnost ve východním Kongu. Protože Angola a Zimbabwe podpořily Kabilu, podařilo se rwandským a ugandským jednotkám „pouze“ okupovat a drancovat region (Meger, 2010: 125; Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 15–16, Weiss, 2002: 13–14). Přestože lze výše zmíněné faktory považovat za legitimní bezpečnostní zájmy, je následná válka nejčastěji popisována jako „vnitroafrická válka o konžské přírodní zdroje”⁵⁸ (Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 16).

Přestože se Kabilovi podařilo zmírnit dopady ekonomického úpadku, přilákat zahraniční pomoc a iniciovat vytvoření nové ústavy, největším problémem se pro něj stala ztracená podpora Rwandy a Ugandy. Ztráta regionální podpory byla primárně zapříčiněna Kabilovou neochotou přijímat kritiku, opozici a nechtít sdílet moc. Zajímavostí je, že zatímco za Mobutuovy vlády byly zakázány „jen“ politické strany,

---

⁵⁷*The opportunity to conquer Congo's exception natural resource riches appears to have been a primary determinant of conflict [...]* (Ola Olsson a Heather C. Fors, 2004 citováno dle Meger, 2011: 118).

⁵⁸*Inter-African war for the natural resources of the Congo* (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 16).

Kabila zašel dále, což vedlo nejen k zákazu demonstrací, ale i k závažnému obvinění vlády z porušování lidských práv. Bylo více než zřejmé, že Kabila musel být zbaven moci (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 10–11, Nzongola-Ntalaja, 2004a: 15, Reyntjens, 2009: 8).

Kabilovi bývalí spojenci iniciovali nová povstání⁵⁹, ze kterých se postupně stala občanská válka devastující celý region⁶⁰. V červenci 1999 došlo k podepsání tzv. Lusacké dohody⁶¹, která volala po příměří, demobilizaci *interahamwe*, zahájení dialogu pod hlavičkou OAJ a vytvoření peacekeepingové mise OSN⁶². Dohoda však nebyla plně implementována a boje pokračovaly. Přestože se Kabila snažil implementovat demokratické reformy (byť ve velmi kontrolovaném duchu), existují dohady, že na něj byl v roce 2001 spáchán atentát zosnovaný dle konžské vlády Ugandou, Rwandou a jejich spojenci v DRK. Jeho syn Joseph Kabila okamžitě po otcově smrti ohlásil odhodlání nalézt mírové řešení konfliktu, čímž de facto ospravedlnil svůj nástup do funkce. V době jeho nástupu nebyla Lusacká dohoda nikterak materializována, ale výhodou Kabilovy mladšího byla lepší výchozí pozice pro vyjednávání. V březnu téhož roku dojednal stažení vojsk a následně podporu pro implementaci Lusacké dohody. První jednotky MONUC byly rozmístěny na konci téhož měsíce. V květnu 2001 zrušil veškerá omezení politické aktivity, což bylo předpokladem pro rozvoj dialogu v DRK. Dále začala Namibie se stahováním svých vojáků z Konga, ale stažení ostatních zahraničních armád bylo také zpomaleno požadavky Rwandy. Ta požadovala dodržování Lusacké dohody a především pak vyžadovala zničení jednotek *interahamwe* a zatčení jejich vůdců (McGreal, 2002). Za podpory Jihoafrické republiky, OAJ a OSN se Kabilovi podařilo během necelého roku dojednat novou mírovou dohodu mezi

---

⁵⁹Rwanda, Uganda a konžští spojenci. Rwanda a Uganda byly rovněž implicitně podporovány Burundi (Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 11).

⁶⁰Kabilova vláda těžila z podpory Angoly, Čadu, Namibie, Súdánu (v té době stále jeden stát) a Zimbabwe (CIA, 2016b; Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 11; Reyntjens, 2009: 65).

⁶¹*Lusaka Ceasefire Agreement* (neplést s *Lusaka Agreement* z roku 1994 ukončující válku v Angole).

⁶²Po podpisu Lusacké dohody v roce 1999 schválila Rada bezpečnosti rezoluci 1279 (1999), na základě které byla ustanovena mírová mise *United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo* (MONUC). Původně měla mise dohlížet na dodržování příměří, stažení ozbrojených sil a udržovat vztahy se všemi stranami dohody. V následujících několika rezolucích byl rozšířen mandát mise, která tak byla pověřena dohledem nad implementací dohody o příměří a několika dalšími podobnými úkoly. Rezoluce 1925 (2010) přejmenovala MONUC na *United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of Congo* – MONUSCO, což lépe reflektuje změny, kterých bylo v zemi dosaženo (Clark, 2010: 171–179; UN). Nová mise byla autorizována k použití veškerých prostředků pro vykonávání mandátu, který mimo jiné zahrnuje ochranu civilního obyvatelstva, humanitárního personálu a ochránců lidských práv. Dále MONUSCO podporuje vládu DRK ve stabilizaci země a mírových procesech (UN).

Rwandou a DRK. Dohoda z Pretorie z roku 2002 poskytla vodítka pro vytvoření prozatímní vlády a definovala prostředky pro ukončení války (The Guardian, 2002), následující dohoda s Ugandou normalizovala jejich vztahy. Do poloviny roku 2003 pak všechny zahraniční jednotky opustily DRK. Ve stejném roce se republika připojila ke Kimberleyskému procesu na ratifikaci diamantů. Navzdory mírovým dohodám a určitému pokroku zůstalo Kongo i nadále zdevastovanou zemí, která se musela a musí vyrovnávat se svou turbulentní minulostí (CIA, 2016b; Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 12, Nzongola-Ntalaja, 2004a: 18–19; Reyntjens, 2009: 208).

Ve stejné době došlo také k podepsání dohody o rozdělení moci, která většinu existujících ozbrojených skupin postavila do opozice. Ozbrojené skupiny, které nebyly zapojeny do dohody, zintenzivnily svou aktivitu. Eskalace násilí byla nejcitelnější ve východních oblastech Konga, kde se tutsijské milice střetávaly v provincii Ituri⁶³ (Mwepu, 2006). Ugandské jednotky byly i nadále přítomny na severovýchodě země; Rwanda hrozila, že vyšle své jednotky, pokud nedojde k stažení konžských milic. V roce 2003 však bylo dosaženo dohody a byla nejen ustanovena nová prozatímní vláda, ale především bylo dosaženo dohody o sloučení všech rebelských frakcí do jedné národní armády. Prozatímní vláda složená tak, aby byli zastoupeni všichni aktéři konfliktu, prohlásila válku za ukončenou (ibid). Vláda rovněž požádala ICC o zahájení vyšetřování válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, které byly údajně spáchány v Ituri (ICC, 2003). V roce 2004 rovněž Rada bezpečnosti schválila rezoluci 1533, dle které měly být uvaleny sankce na všechny, kdo maří mírový proces (UN Security Council, 2004).

Rok 2004 byl opět ve znamení narůstající aktivity tutsijských milic, které se vrátily k násilným prostředkům ihned po podepsání mírové dohody. Milice nakrátko dobyly vládní území, následně však uprchly do Rwandy, kde došlo k jejich odzbrojení. Ve stejném roce došlo k masakru konžských Tutsiů v uprchlickém táboře v Burundi, který provedli hutuští rebelové (BBC, 2004). Na konci roku se objevily první spekulace o přítomnosti rwandských jednotek na území DRK. Disidentské armádní jednotky se daly do pohybu v Severním Kivu za údajné podpory Rwandy (CIA, 2016b; Cordell, Lemarchand a kol., 2016; Lunn, 2006: 12).

---

⁶³Mezi nimi i Unie konžských patriotů (UPC) pod vedením Thomase Lubangy. Ten byl v březnu 2012 odsouzen za válečné zločiny – rekrutování dětských vojáků, na 14 let (ICC, 2015).

Z těchto důvodů došlo k posunutí prezidentských a parlamentních voleb. Dalším problémem byla i ústava, jejíž nové znění bylo odsouhlaseno až v květnu 2005. V listopadu téhož roku došlo k vyhlášení amnestie všech politických zločinů, které byly spáchány mezi lety 1996 až 2003 (Zákon č. 53/023 (1993): čl. 1, 5). Zajímavostí je, že nová ústava rovněž garantovala konžské občanství všem etnickým skupinám, které obývají DRK již od roku 1960 (Lunn, 2006: 14). Východní provincie DRK však byly i nadále svědky konfliktů mezi novými ozbrojenými frakcemi (např. Mai-Mai), které paradoxně byly nominálně součástí nové konžské armády. Během volební kampaně taktéž docházelo k ozbrojeným střetům, přesto milice na východě umožnily kampani její pokračování a přislíbily integraci do národní armády při nejbližší možné příležitosti (BBC, 2006b). Ačkoliv relativní slabostí voleb byla absence Étienna Tshisekediho, prozatímní vláda ukončila svou činnost ve stanoveném termínu a do čela DRK se opět postavil Joseph Kabila se ziskem 45 % hlasů. Na druhém místě skončil bývalý rebel Jean-Pierre Bemba s 20 % hlasů (Lunn, 2006: 15). Kabilovo vítězství nebylo dostačující pro zabránění volební odvetě mezi ním a Bembou. V říjnu proběhly druhé volby, které sice byly poznamenány podvodným jednáním a chaotickou organizací, nicméně mezinárodní společenství nepovažovalo tyto skutečnosti za dostatečně závažné k tomu, aby ovlivnily celkový výsledek. Kabila byl zvolen prezidentem, když získal 58 % hlasů, přestože 50 % Kinshasy volilo Bembu (The Economist, 2006).

Ani prezidentské, ani parlamentní volby však nepřinesly Kongu mír, problémem zůstává i nespočet rebelských frakcí, které nebyly nikdy zapojeny do mírového procesu⁶⁴ či sílí etnický nacionalismus založený na ideji *Congolité*⁶⁵, díky čemuž by mohl Bemba rychle mobilizovat ozbrojené skupiny (Lunn, 2006: 16–18). Kabila odpověděl personální změnou svého kabinetu, kde civilisté byli nahrazeni důstojníky (IRINnews.org, 2006b). V neposlední řadě byla problematická i integrace odzbrojených frakcí do jednotné

---

⁶⁴Tutsijský disident Laurent Nkunda, který své útočiště našel v Severním Kivu, obviňoval Kabilu z přípravy tutsijsko-hutuské války ve východních oblastech DRK. Takový konflikt by poté vyvolal intervenci Rwandy. Ozbrojené konflikty pokračovaly i v provincii Ituri, kde se střetly FARDC a jedna z milic (*Iturijská vlastenecká fronta – Ituri Patriotic Resistance Front*), která nebyla zapojena do mírového procesu (Lunn, 2006: 18).

⁶⁵Šovinistická idea založená na výjimečnosti konžského dědictví. Použito jako jednotící prvek vůči Kabilovi, který byl příslušníkem tutsijského etnika, což vedlo ke spekulacím o jeho rwandském původu (Tuquoi, 2006).

národní armády⁶⁶. V Ituri, Severním a Jižní Kivu a provincii Katanga ozbrojené skupiny nadále odolávají integraci a následné *brassage* (míchání), kdy jsou vytvořeny nové brigády konžské armády (Human Rights Watch, 2009: 20; Khadiagala, 2008: 5–6).

Lze jen spekulovat, nakolik je taková armáda plnohodnotným garantem míru v oblasti. Konžská národní armáda, FARDC, byla vytvořena násilným sloučením rebelských skupin a bývalé vládní armády v novou sílu. Prozatímní vláda pak prosazovala politiku *brassage*, dle které byly vytvořeny a vycvičeny nové brigády, kde byli jak rebelové, tak bývalí profesionální vojáci (Human Rights Watch, 2009: 20). Přestože byly nové brigády původně mezinárodně uznávány, byla to právě FARDC, především pak její 14. brigáda, která se stala hlavním pachatelem válečného znásilňování a sexuálního násilí v ozbrojeném konfliktu⁶⁷ (ibid: 21–31). Důvěryhodnost konžské armády je rovněž narušována mnohými jejich příslušníky, kteří jsou součástí nelegálního obchodování s černým uhlím. Právě obchod s černým uhlím, které se mj. těží i v národním parku Virunga⁶⁸, je jedním s nejlukrativnějších způsobů financování milic (např. FDLR), ale i cestou k vlastnímu obohacení⁶⁹ (Dranginis, 2016: 1–2).

V téže době se do Demokratické republiky Kongo začaly postupně vracet první vlny uprchlíků. Více než 21 tisíc uprchlíků se do konce roku 2006 vrátilo z Tanzanie, většina z nich pak mířila do oblasti Jižního Kivu. Přesto dle odhadů UNHCR zůstalo v Tanzanii více než 150 000 Konžanů, dalších 60 000 našlo úkryt v Zambii a necelých

---

⁶⁶ Skupina dezertérů, kteří opustili konžskou armádu po vzpouře v roce 2012. Většina rebelů pochází z tutsijské etnické skupiny, která je menšinovou v DRK, avšak která i nadále udržuje vztahy se rwandskými elitami, které hnutí údajně podporují. V čele M23 stojí důstojníci bývalých milic CNDP plukovník Makenda a generál Ntaganda. Oba nyní čelí obvinění z válečných zločinů před ICC. Hnutí odvozuje svůj název od data, kdy byla podepsána mírová dohoda mezi CNDP a konžskou vládou. Právě tato dohoda nebyla dle rebelů dodržována, konžská vláda údajně špatně zacházela s nově integrovanými rebely a nezajišťovala důstojné životní podmínky. Bezpečnostní analytici se však domnívají, že povstání eskalovalo poté, co Kabila podlehl tlaku ICC a oznámil, že konžské autority budou požadovat spravedlnost a postaví Ntagandu před soud (BBC, 2013; Human Rights Watch, 2012).

⁶⁷ Hlavní příčinou, proč se z FARDC stal pachatel č. 1, je absence vertikální koheze. *Brassage* nebyla ničím jiným než obrovským logistickým manévrem, jehož následkem je, že nově vytvořené jednotky se dostaly pod vedení jednoho velitele. Neustálé reorganizace a výměny vojenských představitelů však podkopávaly kohezi jednotek a implicitní poslušnost, neboť nové jednotky mohly být tvořeny bývalými nepřáteli pod vedením velitele (Eriksson-Baaz a Stern, 2008; 2013: 75).

⁶⁸ Až 92% černého uhlí v Jižním Kivu pochází z NP Virunga. Zatímco poptávka po uhlí z národního parku je nevyšší v DRK, obchodování má regionální dosah, neboť uhlí je exportováno do Ugandy a Rwandy (UNEP-MONUSCO-OSESG, 2005: čl. 48, 50–51, 55–56). NP Virunga je rovněž domovem vzácných goril horských, které se staly terčem pytláků s řad rebelů (Jones, 2012b; Rosen).

⁶⁹ Úspěch černého trhu s černým uhlím závisí na extenzivní deforestaci v NP Virunga. Ta je doprovázena porušováním lidských práv, sexuálním otroctvím a korupcí. FDLR používá násilné prostředky, aby udržela obchod při životě, přičemž o zisky se poté dělí s některými konžskými policejními a vojenskými jednotkami (Dranginis, 2016: 2).

50 000 uprchlo do sousední Konžské republiky (IRINnews.org, 2006e). Východní DRK se stala útočištěm pro více než 80 000 uprchlíků z celého regionu afrických Velkých jezer, přičemž více než polovina z nich byli Rwandané (UNHCR, 2006: 123–128). Značným problémem pak představují vnitřně vysídlené osoby, kterých je v důsledku konfliktu mimo svůj domov stále na jeden a půl milionu (UNHCR, 2015b). V neposlední řadě je klíčová i demobilizace a reintegrace dětských vojáků. Statistiky ukazují, že jedno z 10 dětí – na 30 000 – je dětským vojákem. Odhady OSN pak hovoří o tom, že 15-30 % nově rekrutovaných vojáků tvoří bojovníci mladší 18 let (child-soldier.org).

Demokratická republika Kongo má před sebou dlouhou cestu k obnově. Ba co víc, většina nezávislých pozorovatelů se domnívá, že ačkoliv mírové procesy pokračují a posouvají se vpřed, není pravděpodobné, že bude v nejbližší době dosaženo trvalé politické stability (Lunn, 2006: 22). Již v roce 2006 komisař Guterres varoval, že existuje značné riziko, že politické násilí bude spíše narůstat nežli klesat (McKinsey, 2006). Jeho 10 let starý předpoklad se potvrzuje i nyní, kdy DRK směřuje k prezidentským volbám, jejichž termín je stanoven na listopad 2016. Kabila sám tvrdí, že bude respektovat ústavu, která mu zakazuje opětovně kandidovat na prezidenta, ačkoliv na počátku roku usiloval o změnu ústavy či schválení volebního zákona, který by jej mohl teoreticky udržet u moci. Po sérii násilných demonstrací nakonec prohlásil, že bude ústavu respektovat. Druhou možností je obejít ústavu po vzoru burundského prezidenta Nkurunzizy, který svůj argument pro možnost znovuzvolení založil na faktu, že do prvního úřadu byl dosazen Senátem a Národním shromážděním a nikoliv lidovou volbou (Lunn, 2015; Ross, 2016). Přesto zůstává situace nejasnou a sjednocení DRK skoro nezodpověditelnou otázkou (ibid).

2.2.2 Uganda

a. Geografie, demografie a ekonomika

Uganda je vnitrozemskou zemí ve východní Africe. Na severu sousedí s Jihoafrickou republikou, východní hranici sdílí s Keňou, na jihu pak leží Tanzanie a Rwanda a západní hranici má společnou s Demokratickou republikou Kongo. Hlavní město Kampala se nachází nedaleko Viktoriina jezera, které je součástí hranice mezi

Ugandou a Keňou a Ugandou a Tanzanií. Země je velikostně srovnatelná s Velkou Británií, avšak na jejím území žije nespočet etnických skupin, do kterých se dělí více než 37 milionů Ugandanů (CIA, 2016d; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016). Ugandská populace žije především v rurálních oblastech, přestože více než desetina obyvatel bydlí ve městech a celá třetina celkové populace bydlí v Kampale (Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016).

Uganda je zemí bohatou na přírodní suroviny, jako jsou měď, wolfram, kobalt, zlato nebo železná ruda. Zlato je důležitou exportní surovinou, její vývoz je však komplikován pašováním zlata z Demokratické republiky Kongo. V roce 2006 byl prokázán geologický potenciál Ugandy, především když se pod Albertovým a Edwardovým jezerem objevila ropa⁷⁰. O pár let později byla popsána bohatá naleziště ropy i v riftu Alberta jezera (CIA, 2016d; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016). Díky Viktoriinmu jezeru je Uganda úrodnou a dobře zavodněnou zemí, která generuje 26 % svého HDP v zemědělství. Zajímavostí je, že dalších 22 % je generováno v průmyslu a necelých 52 % HDP pochází ze sektoru služeb⁷¹ (CIA, 2016d). Ugandská ekonomika se rapidně zlepšila v 90. letech, kdy vládní reformy urychlily ekonomický růst díky investicím do infrastruktury, exportu i importu, zajištění bezpečnosti a repatriaci ugandských podnikatelů. Přestože byla ekonomika silně zasažena globální ekonomickou krizí v roce 2008, byly to právě reformy z 90. let a rychle rostoucí urbánní populace, které umožnily relativně rychlou obnovu ugandské ekonomiky. I díky tomu se Uganda drží na 91. příčce v žebříčku dle parity kupní síly (CIA, 2016d; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016).

b. Historie, politika a násilí

Raná historie Ugandy je sága o migraci malých skupin napříč celou subsaharskou Afrikou. Kultury a jazyk se vyvíjely podle toho, jak se posouvaly po kontinentu, skupiny migrantů se pozvolna slučovaly dohromady. V polovině 19. století tak byla Uganda domovem rozličných jazykových a kulturních skupin: sever země obývaly nilosaharské

---

⁷⁰ Objevení ropy opět vyvolalo nepokoje mezi Ugandou a provincií Jižní Kivu. Tyto nepokoje reflektovaly předcházející konflikty o přírodní zdroje, ale ugandské a konžské instituce na ně nebyly připraveny. V roce 2007 proto Kabila a Museveni podepsali demarkační dohodu, ta však nikdy nebyla dodržena, když jednotky DRK začaly okupovat ugandské území podlé hranic. Aby se zabránil hrozící válce, zapojil se do vyjednávání na pozici mediátora tanzanský prezident, díky kterému byla vyjednána nová dohoda o udržování nově vytyčené hranice v té podobě, v jaké měla být vytyčena dle původní neúspěšné dohody (Khadiagala, 2008: 10).

⁷¹Uganda je turistickou destinací díky množství přírodních rezervací (Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016)

jazykové skupiny, jich se stal domovem pro bantuské kmeny (Kiwanuka, Kokole a Ingham, 201).

Pre-koloniální Uganda byla složena z pěti království: Bugandy, Bunyory, Tory, Ankoly a Bugosy. V druhé polovině 19. století se na území začala silně prosazovat Velká Británie, která v 90. letech 19. století sloučila tyto historické politicko-náboženské celky v ugandský protektorát. Stejně jako Belgie v DRK, Rwandě a Burundi, tak i Británie zavedla v Ugandě nepřímou vládu. Přestože králové a aristokracie byli garanty pořádku, byl bugandský král první mezi rovnými. Na konci 50. let 20. století, kdy Uganda již netrpělivě vyhlížela nezávislost, byla právě tato federální koloniální vláda předmětem dohadů, neboť nebylo příliš jasné, jak a čím ji nahradit. Demokraté navrhovali unitární stát, *Kongres ugandského lidu (Uganda People's Congress)* upřednostňoval federální uspořádání, které podporovala i strana *Kabaka a (KY)* (Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016; Lunn, 2006: 46).

Nová ústava Ugandy ustanovila se souhlasem Velké Británie federaci čtyř regionů: Bugandy, Ankoly, Bunyory a Tory. V následujících volbách se do čela země dostala koalice UPC a KY pod taktovkou Miliona Obote. V říjnu 1962 vyhlásila Uganda nezávislost. V roce 1963 došlo ke zřízení republiky po vzoru ostatních zemí v regionu afrických Velkých jezer. Bugandský král Mutesa II. se stal (mocensky) nevykonávaným prezidentem (ibid).

Uganda však byla domovinou nespočtu etnických skupin a jejich rozdílnost komplikovala vznik fungujícího politického společenství v nezávislé Ugandě (CIA, 2016d). Brzy po vyhlášení nezávislosti se začala vládnoucí koalice štěpit. UPC se rozpadla na konzervativní, radikální a středovou frakci. V lednu 1966 byl Obote obviněn z pašování zlata a zinscenoval preemptivní puč, při kterém byl odstraněn prezident, ústava suspendována a Obote převzal veškerou moc do vlastních rukou. Brzy odstranil federativní uspořádání Ugandy a v roce 1967 byla vytvořena nová ústava unitární republiky Uganda (CIA, 2016; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016; Lunn, 2006: 46).

Opresivní Milton Obote byl definitivně svržen armádou v roce 1971 a k moci se dostal generál Idi Amin. I jeho vláda byla charakteristická opresí, masakrováním oponentů či vyhnáním asijské populace z Ugandy, což vedlo k zastavení veškeré západní podpory. Ke zhoršení vztahů došlo v regionu i poté, co se v roce 1972 pokusili ugandští

exulanti v Tanzanii pod vedením Yoweriho Museveniho svrhnout Aminovu vládu. Uganda byla uvržena do chaosu a docházelo k útokům na různé etnické skupiny. V roce 1978 podnikl Amin neúspěšnou invazi do Tanzanie nejen kvůli svým teritoriálním nárokům, ale i proto, aby odvrátil pozornost od vnitrostátních problémů. Tanzanská armáda podporovaná Ugandskou národní osvobozeneckou armádou (UNLA) zahájila odvetu a Amina sesadila. V roce 1979 byla ustanovena prozatímní vláda pod vedením demokrata Yusufa Luleho. UNLA se přetvořila v ugandskou národní armádu. I přesto byla ugandská politická scéna i nadále nestabilní kvůli nejednotnému a etnicky rozmanitému politickému systému (Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016; Lunn, 2006: 46–47). Lule byl brzy nahrazen, avšak ani jeho nástupce nebyl vhodnou volbou. V roce 1980 se moci ujala vojenská komise, v jejímž čele stál Museveni. Komise dohlížela na přípravu parlamentních voleb, které vyhrála UPC a Obote se tak opět dostal k moci, ačkoliv jej oponenti obviňovali ze zfalšování výsledků. Neúspěšný kandidát Museveni začal společně s bývalým prezidentem Lulem plánovat v ústraní ozbrojené povstání, což vedlo ke vzniku Národního hnutí/armády odporu (NRM/A). Ve stejnou dobu se rovněž začali mobilizovat podporovatelé Idiho Amina, objevuje se také ozbrojené Ugandské mírové hnutí (Lunn, 2006: 47).

V roce 1995 zažil Obote svůj druhý vojenský puč. Všechny ozbrojené skupiny kromě NRM/A zasedly ve vojenské radě, avšak byla to právě NRM/A, která později slavila územní zisky a kontrolu nad většinou území na jihu země. Museveni dobyl Kampalu v roce 1986, stal se prezidentem a zformoval novou radu napříč celým politickým spektrem. Museveni začal politicky i ekonomicky obnovovat zemi, přestože reformy nebylo snadné prosadit kvůli nespokojenosti a sporadickému ozbrojenému odporu. Navzdory tomu došlo ke zlepšení bezpečnostní situace, dosažení relativní stability a dodržování lidských práv, která byly závažně porušována během několika let diktátorského režimu Idiho Amina (CIA, 2016d). Dodatek ústavy z roku 1993 obnovil regionální monarchie, v jejichž čele stanuli tradiční vládci, byť jen v ceremoniálních rolích (Lunn, 2006: 47). V roce 1995 byla vytvořena nová ústava a v prezidentských volbách ve stejném roce s přehledem zvítězil Museveni, který byl v roce 2001 znovuzvolen prezidentem Ugandy po získání necelých 70 % hlasů. Jeho oponent Besigye tvrdil, že volby byly zfalšovány, avšak mezinárodní pozorovatelé označily volby za platné (Fisher, 2001; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016). Po nátlaku na změnu ústavy sice

západní státy zastavily Ugandě veškerou podporu, nicméně „nová“ ústava umožnila Museveni opět kandidovat, a tak byl v letech 2006 a 2011 opět zvolen do čela Ugandy (Campbell, 2006; Kron, 2011; Lunn, 2015). V roce 2016 byl Museveni popáté zvolen prezidentem, když porazil celkem sedm protivníků v prezidentských volbách. Museveni vyhrál s 60 % hlasů, avšak stejně jako v předchozích volbách, i nyní se objevily spekulace o podvodných praktikách a netransparentnosti voleb. Vrchní soud veškeré spekulace zamítl (Kron, 2016). Jihoafrická republika, Botswana a Evropská unie chtějí dosáhnout smíru mezi zneprátenými stranami, nicméně jakákoliv rekongiliace je jeví jako nepravděpodobná (Lunn, 2006: 50). Museveni ohlásil, že v roce 2021 již nebude kandidovat (Lunn, 2015).

Již od 90. let se Uganda potýká s narůstajícím počtem a aktivitou rebelských skupin, přičemž množství jich vzniklo jako reakce na novou vládu. První skupiny se objevují primárně na severu a východě Ugandy. Zbývající jádro UNLA se odmítlo vzdát. Oboteho podporovatelé, kteří byli nuceni prchnout do Zambie, zformovali Lidově demokratické hnutí (UPDM), které bylo aktivní až do roku 1990 navzdory uzavřenému míru. Na severu země se zformovalo Hnutí svatého ducha pod vedením Alice Lakweny. Hnutí stálo v čele povstání mezi lety 1986–1987, kdy bylo poraženo. Přeživší členové hnutí se však pod vedením Lakwenina bratrance, Josepha Konyho, reorganizovali v Armádu božího odporu (LRA), která se stala nechvalně známou kvůli násilnému rekrutování dětských vojáků⁷² a brutálním útokům na civilní obyvatelstvo. Po kapitulaci ostatních tří rebelských skupin se stala LRA jedinou aktivní rebelskou organizací v severní a východní Ugandě (CIA, 2016d; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016; Lunn, 2006: 48–49). Navzdory pokusům o vyjednání míru s LRA a pravidelným nabídkám amnestie nebyla aktivita LRA zastavena, a proto na konci roku 2008 zahájila Uganda společně se silami z Demokratické republiky Kongo a jižního Súdánu (nyní Jihosúdánská republika) vojenskou operaci. Hlavním cílem nebylo jen zničení základen LRA v DRK, ale především zadržení nebo zabití Josepha Konyho, čímž by byla de facto napadena a zničena organizační struktura LRA. Operace bohužel selhala, Kony uprchl a LRA se dále rozptýlila v severovýchodních oblastech DRK, dále v Súdánu a Středoafriické republice (CIA, 2016d; Kiwanuka, Kokole a Ingham, 2016; Lunn,

---

⁷²LRA unesla na 20 000 dětí za účelem rekrutování (Lunn, 2006: 53).

2006: 48–49; Omach, 2010: 287–288, 297–299; Onyulo, 2014). K dnešnímu dni nebyl Kony zadržen, ale je vydán zatykač a Kony čelí obvinění z 12 zločinů proti lidskosti a 21 válečných zločinů (ICC, 2015). LRA pokračuje v únosech dětí (Lamb, 2015; Ronan a Dougan, 2016). Své aktivity financuje z pašování slonoviny z Demokratické republiky Kongo přes Středoafričskou republiku a Konyho útočiště v *Kafia Kingi* v Jihoafrické republice. Zmíněné území kontroluje sousední Súdán, jehož národní armáda pak dopraví slonovinu do přístavu, odkud je transportována do Asie nebo zemí Perského zálivu (viz příloha 12). Pašování slonoviny přes Súdán je možné díky spojenectví se súdánským prezidentem Omarem al-Bašírem, který po desetiletí ozbrojuje a podporuje LRA v severní Ugandě (Christy, 2015; Laing, 2016).

Podají-li se však dosáhnout míru na severu Ugandy a mezi jednotlivými etnickými skupinami, bude Uganda stát před svým nejtěžším úkolem: zotavení a obnovení se. Klíčovým aspektem tohoto úkolu bude odzbrojení, demobilizace a reintegrace dětských vojáků (Lunn, 2006: 53).

2.2.3 Rwanda

a. Geografie, demografie a ekonomika

„Země skoro ideální krásy; ‚Švýcarsko Afriky‘ – taková byla slova prvních evropských cestovatelů popisujících horská království, která se stala [republikou] Rwandou [...]” (Lemarchand, 1970: 13).

Rwanda, ‚země tisíců kopců‘ (Clay a Lemarchand, 2016), je malou vnitrozemskou, kávu a čaj exportující zemí a v minulosti Belgií ovládanou zemí, jejíž fyzická podoba zůstává nezměněna, přestože politické a jiné nepokoje přitahovaly pozornost mezinárodního společenství více, než kolik by se bývalo dalo očekávat s ohledem na velikost a geostrategickou důležitost Rwandy (Lemarchand, 1970: 13; Straus, 2014: 1). Je to ale právě geografický obrys dané země, který společně s Burundi připomíná lidské srdce a který je neustálou připomínkou centrální polohy Rwandy nejen na mapě Afriky, ale i v rámci regionu afrických Velkých jezer.

---

⁷³‘A land of almost ideal beauty; ‘The Switzerland of Africa’ – these were the words used by early European travellers to describe the mountain kingdoms that have since become the [republic] of Rwanda [...]’ (Lemarchand, 1970: 13).

S 26 tisíci čtverečními kilometry je Rwanda, co se týče velikosti, 149. státem na světě (CIA, 2016c). Na západě sousedí Rwanda s Kongem a jezerem Kivu, na severu leží Uganda; řeka Akanyaru odděluje Rwandu od Burundi na jihu⁷⁴ a v nejvýchodnější části země je hranice mezi Rwandou a Tanzanií tvořena říčním údolím Kagera. Je proto více než zřejmé, že Rwandu lze skutečně považovat za srdce regionu (Lemarchand, 1970: 13). Eukalypty a banánové háje se střídají s úrodnými pastvinami a savanami. Rwanda, která disponuje necelými 56 % úrodné půdy, je hustě obydlenou zemí, přičemž většina populace žije v rurálních oblastech (CIA, 2016c; Lemarchand, 1970: 14).

Navzdory dojmu svěžesti a prosperity je Rwanda jednou z nejhudších zemí nejen v Africe, ale i na světě. Parita kupní síly odsouvá Rwandu až na 142. místo světového žebříčku a přestože procentuální podíl úrodné půdy a plodného ekosystému přesahuje 50 %, více než polovina obyvatel žije pod hranicí chudoby. Genocida v roce 1994 zdecimovala již tak křehkou ekonomickou základnu, nicméně Rwanda ve stabilizaci a rehabilitaci své ekonomiky dosáhla značného pokroku. Přesto však zemědělství představuje hlavní zdroj obživy pro více než 90 % obyvatel. Jak již bylo zmíněno výše, čaj a káva společně s turismem představují hlavní zdroj zahraničních investic plynoucích do Rwandy (CIA, 2016c; Lemarchand, 1970: 14–16).

b. Historie, politika a násilí

Mezi 5. a 11. stoletím se stalo území dnes známé jako Rwanda domovem prvních osadníků z kmene Twa⁷⁵, kteří byli nedlouho poté následováni hutuskými osadníky. Na počátku 14. století začali Tutsiové – ‚cizí‘ minorita – migrovat (více méně spíše napadat) do Rwandy ze severu. Lemarchand (1970: 18) zdůrazňuje, že jejich původ není jasně dán, nicméně jejich fyzické rysy naznačují etnickou afinitu s kmeny Galla žijící v jižních oblastech Etiopie. Kolem 16. století pak dochází k vytvoření malého nukleárního království, které vzniklo amalgamací v centrálním regionu. Přestože království vládla menšina Tutsiů, stáli v jeho čele i někteří hutuští náčelníci. Zatímco někteří tvrdí, že

---

⁷⁴Hranice mezi Burundi a Rwandou není zcela jasná, neboť obě země si nárokují 2 km² území Sabanerwa. Jedná se obhospodařovanou plochu v údolí Rukurazi, kterým protéká řeka Akanyaru a kde došlo k jejímu odchýlení po silných deštích v roce 1965 (CIA, 2016c).

⁷⁵Skupina pygmejských lesních obyvatel, která tvoří zhruba 1 % stávající populace (CIA, 2016c; Lemarchand, 1970: 19).

tutsijská dominance je dána jejich „vrozenou superioritou“⁷⁶ (Hans Meyer, 1916 citováno dle Lemarchand, 1970: 19), všeobecně přijímaným vysvětlením je schopnost Tutsiů vyjednávat (za použití vlastnictví dobytka jako páky) a podrobit si tak domorodé kmeny. Přesto je nutné upozornit, že situace byla komplexnější a proto pravý důvod zůstává „záhadou“⁷⁷ (ibid).

Až do příjezdu Evropanů v 19. století byla pre-koloniální Rwanda organizována kolem institucí královského majestátu (Clay a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1970: 18–19; Lunn, 2006: 36). Zajímavostí je, že Rwanda dosáhla svého území prostřednictvím podmanění a mírových asimilací za vedení královského rodu, což ji jasně odlišuje od ostatních subsaharských zemí tím, že její hranice nebyly načrtnuty evropskými mocnostmi (Clay a Lemarchand, 2016).

Krátce po výpravě hraběte von Götzena se Rwanda stala součástí německé Východní Afriky až do roku 1916, kdy se Rwanda dostala pod správu Belgičanů po porážce Německa v první světové válce. Rwanda a Burundi následně vytvořily jednotnou administrativní jednotku pod správou Belgie v souladu s mandátním systémem Ligy národů (a později OSN). Tato jednotná administrativní jednotka vydržela až do roku 1962, kdy se ze Rwandy stala nezávislá republika (Clay a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1970: 47–48, 56–64; Lunn, 2006: 36). Jak Německo, tak Belgie byly přesvědčeny o superioritě Tutsiů, a proto si kladly za cíl konsolidovat svou moc prostřednictvím aliancí s vládnoucí tutsijskou elitou. Důležitějším faktorem pro následný vývoj Rwandy však je, že ani Němci, ani Belgičani neváhali odstranit „nepohodlné“ a příliš nezávislé náčelníky Hutuů, což, jak se později ukázalo, byly prvopočátky pozdější hutuské diskriminace (René Lemarchand, 1996: 40–51).

Rwandu obydí tři všeobecně uznávané etnické skupiny – Hutuové, Tutsiové a Twaové. Ačkoliv existují dohady o přesnosti procentuálního zastoupení každé z nich, jedno je jasné: byli to právě Hutuové, kteří jako první obývali území dnešní Rwandy (před tutsijskými skupinami)⁷⁸. Každá etnická kategorie je organizována na základě příslušnosti nebo loajalítě vůči vůdci a každá etnická kategorie tak přispěla k vytvoření

---

⁷⁶*Innate superiority* (Hans Meyer, 1916 citováno dle Lemarchand, 1970: 19).

⁷⁷*Mystery* (ibid).

⁷⁸Prvními doloženými obyvateli byli Twaové. V tomto případě však hovoříme o prvenství Hutuů, kteří přišli do oblasti několik století před tutsijskými osadníky.

státu Rwanda. Hovoří stejným, společně vyvinutým jazykem – *kinyarwanda*, sdílejí náboženskou víru, filozofii a také bohaté kulturní dědictví. Výjimkou nejsou ani interetnické sňatky (Des Forges, 1999: 31; Straus, 2006: 28).

Je zřejmé, že rwandské předkoloniální etnické identity byly vytvořeny již před jejich vystavením evropským ideálům (Hintjens, 2001: 27). Posilování státnosti však s sebou přineslo i jasnější definici vládnoucí elity, přičemž reálným následkem bylo, že se její členové začali považovat za nadřazené. Tutsijský statut jednotlivce, který značil bohatství ve formě dobytka, se postupně stal popisným termínem pro celou elitní skupinu. Naopak Hutuové, kteří byli spojováni s podřazeností vůči vlivnější osobě, se stali synonymem pro obyčejného člověka. Rwanda tak sama vytvořila hierarchický, uspořádaný a sofistikovaný systém vládnutí založený na sociální stratifikaci. Během koloniálních intervencí nicméně došlo k rapidní změně etnické kategorizace (Des Forges, 1999: 32; Straus, 2006: 29).

Evropští kolonizátoři byli okouzleni rwandským systémem. Jak Němci, tak Belgičané si kladli za cíl vládnout s minimálními výdaji, avšak s maximálními zisky. Navzdory zmiňovanému okouzlení rwandským státem, ani jeden z kolonizujících národů nebyl spokojen s rozsáhlou hierarchií, která umožňovala místním vůdcům maximalizovat svou moc i mimo hledáček kolonialistů. Následkem byla pozvolná přeměna ve jméno administrativní efektivity. Jinými slovy, Belgičané nechtěli nic jiného, než mít k dispozici veškeré zdroje, což by jim zároveň umožnilo pokrýt veškeré výdaje spojené s kolonialismem (Des Forges, 34).

Pod tíhou administrativní změny došlo k posílení etnických kategorií a tím se „začal otáčet nový nůž ve formě identity v rámci rwandské společnosti⁷⁹“ (Hintjens, 2001: 31), což z dlouhodobého hlediska nebylo ničím jiným než zaséváním semínka etnické nenávisti ve Rwandě. Ba co víc, „*každé školou povinné dítě bylo vystaveno doktríně nadřazenosti a podřazenosti a idea kolektivní identity byla postupně odsouvána v zapomnění*⁸⁰“ (Philip Gourevitch, 1998 citováno dle Hintjens, 2001: 31). Tutsiové tak byli vnímáni jako [*nadřazená rasa nebo rození vůdci*], kteří přišli do země dominovat hutuské spodině, kterou Evropané považovali za [*podřadnou rasu bantuidních negroidů*].

---

⁷⁹*Started to twist the knife of a new form of identity politics into the Rwandan society* (Hintjens, 2001: 31).

⁸⁰*With every school child reared in the doctrine of social superiority and inferiority, the idea of a collective national entity was steadily laid to waste* (Philip Gourevitch, 1998 citováno dle Hintjens, 2001: 31)

Přesto došlo ke změně pohledu na Hutuy, kteří byli následně považováni za autentické obyvatele Rwandy (Hintjens, 2001: 31; Straus, 2006: 29). Antropologické ideály tehdejší doby pak popisovaly příslušníky Hutuů jako malé, tmavé jedince se širokým nosem, zatímco Tutsiové byli vysocí, elegantní lidé s úzkými nosy (Straus, 2006: 29). Tato třídní stratifikace pak byla formalizována ve 30. letech 20. století, když belgická zpráva zavedla identifikační karty, které rozlišovaly Rwandany na základě jejich etnicity⁸¹. Jak Straus poukazuje, za „koloniální nadvlády se rasa stala determinantem moci. Rasa se pak stala symbolem útlaku“⁸² (Straus, 2006: 30). „Antropologicky“ doložené vizuální důkazy pak jen usnadnily nadcházející akt genocidy⁸³ (Newbury, 1998: 11; Straus, 2008: 29).

S blížícím se dosažením nezávislosti volali Hutuové, společně s mezinárodním společenstvím, po konci politického monopolu a posílení hutuské politické reprezentace. Během hutuské revoluce byla s podporou Belgie svržena vládnoucí tutsijská elita a k moci se dostala hutuská vláda. Tento milník ve rwandské historii poskytl prostor pro vzestup etnického nacionalismu. Nový rwandský stát tak povstal ve jménu dříve utiskované hutuské majority (Des Forges, 1999: 38–40; Hintjens, 2001: 31–32; Straus, 2006: 30).

Ke konci 50. let, kdy již bylo zřejmé, že vyhlášení nezávislosti je jen otázkou času, zapříčinil tradiční systém sociální stratifikace, že se hegemonie Tutsiů stala břemenem pro Rwandu. Následný útok na hutuského politického aktivistu, který údajně podlehl svým zraněním, rozpoutal násilnou a celostátní hutuskou revoluci (Lunn, 2006:

---

⁸¹Zkreslená verze historie představovala Tutsie jako vítěze a stvořitele Rwandského státu, zatímco Hutuové byli popisováni jako poražení v každé události rwandské historie. Nová generace akademiků v 60. letech 20. století začala zpochybňovat tato tvrzení a začala razit o novou verzi historie, ve které by Hutuové a Tutsiové měli vyvážený podíl na vytváření státu. Belgičané, kteří se rozhodli limitovat administrativní pozice a vyšší vzdělávání a poskytnout je pouze tutsijskému obyvatelstvu, překvapivě podporovali tuto novou akademickou vlnu, a to i navzdory značným problémům při rozhodování, kdo vlastně je a není Tutsi. Fyzické charakteristiky jim umožnily identifikovat pouze některé, zatímco sestavování rodokmenů je časově náročné a potenciálně nepřesné. Belgičané se proto rozhodli, že nejefektivnější metodou bude registrace při narození, čímž došlo k definitivnímu zanesení etnicity do života Rwandanů (Des Forges, 1999: 37).

⁸²*Under the colonial rule, race became the central determinant of power. As a consequence race became a symbol of oppression* (Straus, 2006: 30).

⁸³Syntéza identifikačních dokladů a vizuálních charakteristik je patrná v románu Gila Courtemanche *A Sunday as the Pool in Kigali*. Plukovník Athanase, člen vrchního velitelství dá rozkaz: „Nevěřte identifikačním dokladům, používejte svou hlavu. Pokud jsou vysocí a bledí, jsou to Tutsiové, švábové, které musíme vyhladit z povrchu země“ (*And don't trust identity papers, use your heads. If they're tall, if they're thin, if they're pale, they're Tutsis, cock roaches we must wipe off the face of the earth.*) (Courtemanche, 2009: 214).

36; UN). V lednu 1961 pak za značné pomoci poručenských autorit⁸⁴ došlo k naprostému zdecimování tutsijské hegemonie a ke státnímu převratu. Rok a půl před vyhlášením nezávislosti byla po zmíněném puči vyhlášena republika a ustanovena nová prozatímní vláda a shromáždění, obé pod kontrolou Hutuů (Clay a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1970: 85; Prunier, 1998: 50). Volby v roce 1961 pouze potvrdily již existující politickou situaci, čímž bylo dále podpořeno a zostřeno etnické napětí (Lemarchand, 1970: 85; UN).

První hutuský prezident Gregoire Kayibanda položil základy vysoce konzervativního a úzce kontrolovaného politického systému založeného na etnických kvótách. Výsledkem bylo, že tisíce Tutsiů začaly opouštět Rwandu a prchat do sousedních států, kde hledaly úkryt před vzrůstající mocí Hutuů. Kromě uprchlictví je raná historie nezávislé Rwandy charakterizována častým propukáním etnického násilí. Uprchlí Tutsiové, často nazýváni Hutuy jako *inyenzi*, začali napadat Rwandu z Ugandy. Hutuové odpověděli masivní ofenzivní kampaní v roce 1963. Všichni tutsijští politici, kteří nebyli v exilu, byli zavražděni, tisíce Tutsiů zemřelo a stovky tisíců uprchlo do exilu do Burundi, Ugandy, Tanzanie a tehdejšího Zairu. Po této ofenzivě byly veškeré tutsijské elementy eliminovány ze rwandské politické arény. K jejich návratu došlo až za 20 let, kdy se začali tutsijští exulanti mobilizovat (Clay a Lemarchand, 2016; Lunn, 2006: 37; UN).

V roce 1973 došlo ke svržení Kayibandy během *pokojného* puče a skupina vojenských představitelů dosadila do čela státu Juvénala Habyarimana jako nového rwandského prezidenta. Za jeho vlády se rwandský politický systém stal zřetelně regionalizovaným a vysoce autoritářským. Všichni obyvatelé se museli stát členy národního revolučního hnutí pro rozvoj (*Revolutionary National Movement for Development*), ostatní politické aktivity byly zakázány s tím, že hlavním zájmem Rwandy je rozvoj. Zajímavostí je, že míra etnického násilí klesala (ibid).

Na počátku 90. let vyhlásil Habyarimana překvapivě přechod k multipartijní demokracii, avšak byla to spíše ekonomická krize, která pomalu podkopávala relativní klid uvnitř hutuské elity. Zatímco interně čelila Rwanda neshodám mezi vládnoucí

---

⁸⁴Belgická vláda zaujala postoj, že revolucionáři jsou jedinou legitimní prozatímní vládou Rwandy. Belgie zaujala tento postoj i navzdory výhradám ze strany mezinárodního společenství (Lemarchand, 1970: 85).

elitou, externě musela čelit tutsijským invazím RPF z Ugandy. Přestože bylo v roce 1991 dosaženo příměří a následné vyjednávání mezi RPF a vládou vyvrcholilo podepsáním Arušských mírových dohod (1993) a změnou ústavy umožňující pluralitní politický systém, byli Hutuové tímto vývojem silně znepokojeni. Nové politické uspořádání totiž umožňovalo vytvoření široké prozatímní vlády, jejímiž členy by byli také členové RPF (Clay a Lemarchand, 2016; Lunn, 2006: 37–38; UN).

V roce 1994 došlo ke spáchání atentátu na Habyarimanu, burundského prezidenta Ntaryamiru⁸⁵ a následující den i na rwandského premiéra Uwilingiyimana⁸⁶, což umožnilo hutuským extremistům zaplnit dočasné politické vakuum, chopit se moci a vytvořit prozatímní vládu. Během několika hodin rovněž došlo k rozpoutání genocidy, ve které *interahamwe* sehráli klíčovou roli. Za méně než hodinu převzali extremisté vládu nad rwandským státem a hutuské milice společně s četnictvem (*gendarmerie*) začaly stavět blokády za účelem identifikování Tutsiů. Kromě eliminace politické opozice se extremistům nejen podařilo zatáhnout RPF do boje, ale také napadnout mírové jednotky mezinárodního společenství, které byly přítomny v zemi s cílem dohlédnout na implementaci Arušských dohod. Následující den rozpoutali extremisté genocidní násilí vůči tutsijským *inyenzi* (Des Forges, 1999: 180–185; Mullins, 2009b: 722–723; Reyntjens, 2009: 240; Straus, 2006: 51). „*O sto dní později Rwandané zavraždili kolem půl milionů ostatních Rwandanů... Byla to nejrychlejší genocida 20. století*“⁸⁷ (Straus, 2006: 51). Sexuální násilí bylo páčáno v několikanásobně větším měřítku (Jones, 2002a: 81). Znásilnění bylo doslova všudypřítomné. Některé akty byly spíše oportunistického charakteru nebo se jednalo o případy sexuálního otroctví, většina však představovala akt genocidy (Mullins, 2009a: 23; Wood, 2006: 307–308). Ženy⁸⁸ byly znásilňovány individuálně, ale i hromadně skupinou útočníků, byly znásilňovány rozličnými objekty od ostrých klacků až po hlavně zbraní, byly drženy v zajetí a sexuálně vykořisťovány a znetvořeny, než byly zabity (Des Forges, 1999: 10, 215; Human Rights Watch, 1996). Stručně řečeno, rwandské ženy musely vydržet různé formy sexuálního násilí.

---

⁸⁵Jejich letadlo bylo sestřeleno 6. dubna 1994 nad hlavním městem Rwandy, Kigali. Identita atentátníků nebyla nikdy přesně určena. První byla domněnka, že odpovědní jsou hutuští extremisté, pozdější verze pracují s domněnkou, že atentát zosnovali vůdci RPF (Clay a Lemarchand, 2016).

⁸⁶Umírněný Hutu (Clay a Lemarchand, 2016).

⁸⁷*One hundred days later, Rwandans had murdered at least half a million of other Rwandans. It was the twentieth century's fastest genocide* (Straus, 2006: 51).

⁸⁸Nejmłodší oběti byly dva roky (Des Forges, 1999: 215).

Zajímavostí je, že obětmi sexuální mutilace nebyly jen ženy, ale i muži, jejichž penisy byly často odstraněny (Mullins, 2009b: 723).

Popisy událostí před tribunály jasně potvrzují, že znásilňování představovalo organizovaný aspekt hutuského pokusu o anihilaci tutsijského nepřítele⁸⁹ (Mullins, 2009b: 728). Někteří útočníci byli povzbuzováni propagandou již v době před genocidou, jiní napadali ženy i muže pro jejich domnělou aroganci. Ženy byly často znásilňovány se souhlasem *purkmistrů* (*bourgmestre*) nebo za odměnu za „dobře odvedenou práci“ (zabití Tutsie). Mnohé ženy byly znásilňovány opakovaně (Des Forges, 1999: 215). Navzdory neexistenci přesných čísel, odhad⁹⁰ zvláštního zpravodaje OSN hovoří o 250 000 až 500 000 znásilněních během oněch 100 dní genocidy (Sharlach, 1999: 393, Sharlach, 2000: 98). Nebylo výjimkou, že ženy se několikrát ocitly blízko smrti, jen aby byly ušetřeny a opětovně znásilněny. Pachatelé – *interahamwe*, dávali přednost vleklému umírání (Sharlach, 2000:99). Těhotné ženy a ženy krátce po porodu byly rovněž znásilňovány, což ve většině případů vedlo ke krvácení a dalším zdravotním komplikacím, často končily smrtí. Existují zprávy, že byla znásilňována i těla mrtvých žen (Human Rights Watch, 1996). Není tedy žádným překvapením, že dopad těchto zločinů na rwandskou společnost vedl ke zvýšenému zájmu o válečné znásilňování. Ten posléze vyvrcholil vytvořením termínu *genocidní znásilnění* (Jones, 2002a: 81).

Navzdory děsivým událostem, ke kterým došlo v následujících měsících, se RPF podařilo získat zemi pod kontrolu na počátku července téhož roku. Po skončení genocidy byla vytvořena nová nadnárodní vláda. V čele Rwandy stanul hutuský prezident Pasteur Bizimungu, novým rwandským premiérem se stal umírněný hutuský politik Austin Twagiramungu (Clay a Lemarchand, 2016; Lunn, 2006: 38; UN) a cesta

---

⁸⁹Je nutné upozornit, že i hutuské ženy byly znásilňovány. Hlavním důvodem pak byl jejich sňatek s tutsijskými muži (Human Rights Watch, 1996).

⁹⁰Odhadu bylo dosaženo vynásobením zhruba 2000 – 5000 těhotenství, ke kterým došlo v důsledku znásilnění. Tento argument je pak založen na pravděpodobnosti, že k početí dojde v jednom případě ze sta (Sharlach, 1999: 393).

k obnově byla započata⁹¹. RPF však i nadále zůstávala dominantním aktérem v zemi, a to navzdory tomu, že se zavázala dodržovat Arušské dohody, byť si je vykládala po svém. Politická participace stran zodpovědných za genocidu byla zakázána, identifikační karty byly odstraněny. V květnu 1995 došlo k přijetí nové prozatímní ústavy a za značné podpory mezinárodního společenství začala nová vláda postupně sociálně a ekonomicky rekonstruovat Rwandu (Lunn, 2006: 38).

V několika prvních letech nešlo Rwandě o nic jiného než o zajištění svého přežití. V letech 1997 a 1998 proto vláda zakročila proti hutuským povstalcům (Amnesty International, 1997) a od následujícího roku začala prosazovat strategii nuceného „povesničtování“⁹², kdy vesnice byly považovány za centra ekonomického rozvoje (Human Rights Watch, 2001: 7–8). Dalším problémem byly také početné skupiny hutuských (umírněných) uprchlíků ve východní DRK. Většina uprchlíků se odmítla vrátit do své domoviny a tábory se dostaly pod kontrolu *interahamwe*. Rwandská vláda se pokusila neutralizovat danou hrozbu vojenskými operacemi ve východní DRK, což vedlo k tomu, že většina uprchlických táborů byla v letech 1996 a 1997 zavřena a jejich obyvatelé navraceni do vlasti. S cílem přežít se Rwanda zapojila i do vykořisťování přírodního bohatství Demokratické republiky Kongo, kvůli čemuž se dostala do sporu se svým dřívějším spojencem – Ugandou (Githaiga, 2011: 14–15; International Court of Justice, 2005). Na počátku tisíciletí došlo s cílem obnovit hutuský stát ke sloučení přeživších *interahamwe* v DRK a jejich spojení s ostatními anti-RPF skupinami v exilu. Společně pak skupiny vytvořily novou Demokratickou sílu pro osvobození Rwandy (FDLR) se základnami v Severním a Jižním Kivu (International Crisis Group, 2003: 6–7).

---

⁹¹Mezinárodní soudní tribunál pro Rwandu (ICTR) začal vyšetřovat první případy v roce 1995. Vztahy mezi Rwandou a ICTR však byly často napjaté, jelikož rwandský soudní systém v té době stále ještě umožňoval udělení trestu smrti, který byl zrušen až v roce 2007 (BBC, 2007; IRINnews.org, 2006d). V roce 2001 navrhla rwandská vláda, aby byl do procesu zahrnut i tradiční komunální *gacaca* právní systém, čímž by mělo dojít k urychlení perzekucí. Paradoxem je, že vláda ve stejnou dobu začala udělovat masové milosti vězňům obviněným z menších zločinů, neboť velká část rwandské populace je populací vězňů. K ochlazení vztahů došlo v roce 2006 na základě zjištění, že někteří zaměstnanci ICTR se rovněž podíleli na genocidě. ICTR odpověděl propuštěním těchto zaměstnanců a zvýšením bezpečnosti tak, aby byl zlepšen vztah mezi Rwandou a institucí (IRINnews.org, 2006a). V neposlední řadě je nutné zmínit i změnu ústavy v roce 2003, jejíž nové znění je formulováno tak, aby bylo zabráněno etnickému napětí a násilí. Zahraniční pomoc je poté reprezentována odpuštěním dluhu ze strany Světové banky a Mezinárodního měnového fondu a přijetím Rwandy do Východoafrického společenství – regionálního rozvojového uskupení (Clay a Lemarchand, 2016).

⁹²*Villigization* (Human Rights Watch, 2001: 8).

Ve stejné době byla prozatímní vláda nahrazena novou vládou národní jednoty, která však nebyla příliš stabilní. Nejprve rezignoval premiér pod vlivem obvinění ze zneužívání moci, o měsíc později rezignoval i prezident Bizimungu, který tak protestoval proti složení nové vlády a údajné „tutsizaci“ politiky (Independent, 2000). Jeho snahy o zapojení se do politického života a vytvoření nové politické strany byly zmařeny, když byl umístěn do domácího vězení a následně odsouzen na 15 let za ohrožování bezpečnosti země a korupci (BBC, 2001). O měsíc později se novým rwandským prezidentem stal dosavadní viceprezident a ministr obrany Paul Kagame, který se stal prvním tutsijským prezidentem od získání nezávislosti v roce 1962 (BBC, 2000). V roce 2003 byla po 9 přechodných letech přijata nová ústava, která byla podpořena a schválena v národním referendu. Nová ústava explicitně zakazuje jakékoliv politické asociace založené na etnicitě či náboženském vyznání. Ve stejném roce proběhly jak prezidentské, tak parlamentní volby. S 95 % hlasů Paul Kagame opět stanul v čele Rwandy, jeho oponent, bývalý premiér Twagiramungu, získal necelá 4 % hlasů (The Economist, 2003).

Od roku 2003 je politická scéna relativně stabilní, vyjma násilného zatlačování politického disentu. V průběhu roku 2006 došlo k reorganizaci regionálního a lokálního systému vládnutí. Ačkoliv *Africa Confidential* (2006a) tvrdí, že snížení počtu regionů a komun je součástí procesu centralizace politické moci, vláda argumentuje, že podobné kroky jsou správnou cestou pro efektivnější programy politické a ekonomické decentralizace. V roce 2005 za silícího regionálního a mezinárodního tlaku odsoudila FDLR rwandskou genocidu a ohlásila konec bojů, nicméně proces odzbrojení, demobilizace a reintegrace hutuských bojovníků FDLR probíhá nekonzistentně, neboť sama FDLR se rozpadla na rivalské frakce a v oblasti i nadále probíhají vojenské aktivity ostatních ozbrojených skupin (UN Security Council, 2006).

Většina donorů pomoci se domnívá, že Rwanda dosáhla značného pokroku a obnovy od katastrofických událostí mezi lety 1990 – 1994, ačkoliv Demokratická republika Kongo tento názor nesdílí. Rwandská ekonomika stále ještě závislá na zahraniční pomoci (The World Bank, 2016), roste každý rok v průměru o 7 % (CIA, 2016c).

V roce 2010 vyhrál Paul Kagame s přehledem prezidentské volby (93 % hlasů) a ačkoliv on sám vylučoval svou kandidaturu pro nadcházející prezidentské volby v roce

2016, inicioval v roce 2015 navzdory nelibosti donorů změnu ústavy, která mu umožňuje setrvat u moci až do roku 2034. Podle nové ústavy může být Kagame zvolen prezidentem i potřetí, a to na 7 let a poté ještě podvakrát na dobu pěti let (McVeigh, 2015; Ústava Republiky Rwanda, 2015: čl. 172). Přestože donoři takovou změnu ústavy kritizují jako překážku pro nové a svěží potenciální africké vůdce, Kagamemu se i nadále dostává jejich podpory díky jeho politické reputaci založené na letech stability a prosperity (McVeigh, 2015; Lunn, 2015). Na počátku roku 2016 Kagame svou kandidaturu pro prezidentské volby potvrdil (The Guardian, 2016a).

Dá se tedy říci, že Rwandě se na rozdíl od Burundi podařilo zahájit přeměnu stávajícího politického pořádku a vykročit tak vstříc bezpečnosti a vnitřní stabilizaci (Khadiagala, 2008: 8).

2.2.4 Burundi

a. Geografie, demografie a ekonomika

Burundi je nevelkou vnitrozemskou zemí, kterou lze zařadit do malé skupiny několika států, jejichž hranice nebyly načrtnuty koloniálními velmocemi. Historické království na severu sousedí s Rwandou, se kterou sdílí podstatnou část své rané historie. Navíc, podíváme-li se na mapu regionu, zjistíme, že tato dvě historická území společně nápadně připomínají srdce – srdce regionu afrických Velkých jezer (Lemarchand, 1970: 13–89). Jihovýchodní, 539 km dlouhá, hranice od sebe odděluje Burundi a Tanzanii, za jihozápadní hranicí pak leží Demokratická republika Kongo (CIA, 2016a; Eggers a Lemarchand, 2016; Stokes, 2009: 128–129).

S necelými 30 000 čtverečními kilometry je Burundi 147. státem na světě, co se týče rozlohy, a je tak o dvě příčky výše než Rwanda. V porovnání s geografickými jednotkami v západním světě je Burundi jen o něco málo menší než Albánie. Stejně jako Rwanda, i Burundi sousedí s jedním z jezer soustavy, v tomto případě s jezerem Tanganika. Burundi disponuje sice zhruba 73 % procenty zemědělské půdy, avšak jen necelých 39 % je úrodných. Hornatý terén má rovněž za následek rozptýlené osídlení, které podporuje izolaci a naopak nepovzbuzuje komunální život, což mělo zjevný dopad na i etnický konflikt mezi hutuskými a tutsijskými etnickými skupinami (ibid).

Burundi je charakteristické moderní ekonomikou, která je vysoce závislá na exportu kávy, díky které se Burundi dostalo na světový trh a který generuje cca tři pětiny celkového zisku z exportu. Dalšími exportními plodinami jsou čaj a bavlna, které přinášejí zbylé dvě pětiny zisku (CIA, 2016a; Lemarchand, 1970: 14). V Burundi se navíc nachází ohromná nevytěžená naleziště niklu, vanadu, uranu a fosfátů. Geologické průzkumy rovněž indikují možné ropné naleziště pod jezerem Tanganika. Přesto je Burundi jednou z nejchudších zemí Afriky a v žebříčku parity kupní síly se nachází až na 164. příčce, tedy celých 20 míst za Rwandou. Více než 68 % obyvatel žije pod hranicí chudoby (CIA, 2016a). Naposledy byla burundská ekonomika silně zasažena v roce 2015, kdy došlo k zablokování transportních cest zemědělské produkce, následnému zastavení zahraniční pomoci a zvýšení burundského schodku (CIA, 2016a; Eggers a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1970: 14).

b. Historie, politika a násilí

Jak již bylo řečeno, Burundi je jeden z mála států v subsaharské Africe, jejichž hranice nebyly načrtnuty evropskými kolonizátory. Naopak, burundské hranice reflektují původní hranice historického království. Země byla původně osídlena pygmejskými osadníky z kmene Twaů. Kolem roku 1000 našeho letopočtu se v regionu postupně začali usídlvat Hutuové, kteří nyní tvoří největší část obyvatelstva (85 % [CIA, 2016a]). Později začali do země migrovat také Tutsiové, kteří v současné době tvoří cca 14 % populace (CIA, 2016a). Byli to právě Tutsiové, kteří kolem 16. století poprvé vytvořili burundské království. Vztahy mezi jednotlivými etniky v regionu byly komplexní, přesto byla moc v království rozdělena mezi obě etnika: na trůnu seděl tutsijský král, jeho potenciální dědicové byli jak hutuského, tak tutsijského původu⁹³ (Eggers a Lemarchand, 2016; Stokes, 2009: 129). V průběhu 19. století došlo k omezení moci panovníka natolik, že se království začalo pozvolna fragmentovat. Je nutné dodat, že v té době byly konflikty zřídka založeny na rozdílnosti etnik, ve většině případů byly příčinou konfliktů rozdílné pohledy na držení moci (Lemarchand, 1996: 36–39).

---

⁹³ Etnické skupiny byly značně fluidní. Zatímco fyziologické rozdíly byly patrné a korespondovaly povětšinou s tím, do jaké skupiny se jedinec řadil, rozdíl mezi skupinami nebyl příliš zjevný díky smíšeným sňatkům a společné řeči *rundi*. Lingvistická homogenita je nejen výjimečným úkazem v subsaharské Africe, ale především potvrzením historicky blízkých etnických a kulturních vztahů Burundců (Eggers a Lemarchand, 2016).

Až do 19. století zůstávalo Burundi mimo zájem evropských kolonizátorů (Lemarchand, 1970: 47–48). První expedice pod britskou vlajkou se uskutečnila v roce 1858, další až v roce 1871, v obou případech však šlo primárně o zkoumání jezera Tanganika a povodí Nilu. Kvůli nepříznivému horskému terénu bylo Burundi (v té době Urundi) poprvé kolonizováno až skoro na konci 19. století, konkrétně v roce 1890, kdy se společně se Rwandou stalo součástí německé Východní Afriky (Eggers a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1970: 48; Lunn, 2006: 26). V té době bylo Burundi v chaotickém stavu, sužováno ochromujícím hladomorem a ekologickou krizí (Lemarchand, 1970: 49; Lunn, 2006: 26).

Po prohře Německa v první světové válce se Burundi v roce 1916 dostalo „do rukou“ Belgie, která ale jen pozvolna uvolňovala své otěže, a tak se Burundi dočkalo administrativních reforem a civilní vlády až o několik let později (Lemarchand: 1970: 63–64). Jako součást územního celku Ruanda-Urundi bylo Burundi spravováno Belgií se souhlasem Ligy národů (a později OSN) až do července 1962, kdy získalo nezávislost jako samostatný stát. Jak Německo, tak Belgie chtěly posílit svou moc prostřednictvím aliance s králem a aristokracií, ale stejně jako ve Rwandě, ani v Burundi se nezdráhali nahradit příliš nezávisle myslící a jednající členy aristokracie těmi poslušnějšími (Eggers a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1970: 48–50, 63; Lunn, 2006: 26). Ve Rwandě i v Burundi tak došlo k zakořenění etnických rozdílností, neboť mnozí Evropané věřili, že Tutsiové jsou rasově nadřazení. Právě tohoto argumentu využili hutuští extremisté v obou zemích (Lemarchand, 1996: 40–51).

Navzdory belgické opozici se v září 1961 konaly první svobodné volby, které vyhrála Unie národního pokroku (UPRONA) pod vedením tutsijského prince. O měsíc později spáchala rivalská tutsijská (!) strana na prince atentát (Lemarchand, 1970: 85; Rothermund, 2006: 166). Ten byl údajně spáchán za belgické podpory, což Lemarchanda (1970: 85; 1996: 53–55) vede k přesvědčení, že právě tento čin byl klíčovým momentem, kdy byly zcela zmařeny jakékoliv poslední naděje na vytvoření životaschopného multietnického post-koloniálního politického systému.

Po vyhlášení nezávislosti a v důsledku hutuské revoluce ve Rwandě v letech 1959–1962, došlo k vyostření etnické polarizace i v Burundi (Lunn, 2006: 26–27). UPRONA se stala de facto tutsijskou politickou stranou, legitimita monarchie začala být

zpochybňována jak hutuskými intelektuály, tak tutsijskými radikály. Armáda začala monarchii rovněž zpochybňovat, jelikož se domnívala, že monarchie není dostatečným garantem zajištění tutsijských zájmů v politickém klimatu té doby. Tutsijští uprchlíci ze Rwandy urgovali své burundské protějšky, aby co nejrychleji obnovili všemi prostředky tutsijské panství ve Rwandě. Bohužel pak v roce 1965 došlo k atentátu na hutuského premiéra Burundi, Pierra Ngendandumweho, který byl zabit tutsijským uprchlíkem ze Rwandy. Z následujících parlamentních voleb sice vzešla hutuská většina v národním shromáždění, ale po intervenci burundského krále získalo Burundi tutsijského premiéra Leopolda Bihaa. Jeho dosazení vedlo k hutuskému pokusu o puč a zabití premiéra. Smrt Bihaa následně vedla k masovému vyvražďování hutuské elity a k nastolení tutsijské nadvlády na dalších 20 let (Lemarchand, 1996: 58–75). V roce 1966 došlo k opuštění monarchie a z Burundi se stala republika, v jejímž čele stanul prezident Michel Micombero (BBC, 2016; Lunn, 2006: 27; Stokes, 2009: 130).

O osm let později došlo k povstání Hutuů po eskalaci napětí v oblastech, kde koloniální vláda sesadila hutuské náčelníky a nahradila je tutsijskými. Armáda odpověděla ohromnou ofenzivou, během které došlo ke zmasakrování Hutuů (Lemarchand, 1996: 89–105). Lemarchand (1970: 76–77) násilné potlačení povstání považuje za genocidu, protože kořeny spatřuje nejen v soupeření o moc mezi rozdělenou tutsijskou elitou⁹⁴, ale především v nepřátelském vztahu mezi hutuskou a tutsijskou etnickou skupinou. Více než 100 000 Hutuů bylo zabito, dalších 150 000 uprchlo, především do Tanzanie. Nutno dodat, že právě v uprchlických táborech docházelo k mobilizaci nových hutuských ozbrojených skupin (Lunn, 2006: 27). Burundi se postupně přetvářelo v neopatrimoniální stát, který byl založen na osobních etnoregionálních vztazích (Eggers a Lemarchand, 2016; Lemarchand, 1996: 77). V roce 1974 byla v Burundi vyhlášena vláda jedné strany, která v roce 1976 vyvrcholila vnitrostranickou rozepří a následným převratem, během kterého podplukovník Jean-Baptiste Bagaza svrhl svého bratrance Micomberoa. Vznikla tak druhá republika založena na principu národní jednoty. Cílem Bagazy bylo „*integrovat a upevnit [...] tutsijskou hegemonii*“⁹⁵ (Lemarchand, 1996: 107). Etnická diskriminace tak byla

---

⁹⁴ Radikální Tutsiové často používali hutuskou hrozbu jako prostředek kritiky umírněných tutsijských skupin a ospravedlnění mobilizace (Lunn, 2006: 27).

⁹⁵*To integrate, to solidify and rationalize Tutsi hegemony* (Lemarchand, 1996: 107).

zakotvena, ačkoliv jakákoliv zmínka o etnicitě byla zakázána. Bagazaova vláda vydržela celých 11 let až do roku 1987, kdy opět kvůli stranickým sporům došlo k převratu. Do čela Burundi se postavil major Pierre Buyoya a vyhlásil třetí republiku, ale ani on nedokázal v roce 1988 zabránit propuknutí etnického násilí, během kterého přišlo o život tisíce Hutuů (BBC, 2016; Lunn, 2006: 27).

Byl to až konec studené války, který donutil Burundi opustit systém jedné strany a udělat krok směrem ke sdílení moci. Na počátku roku 1992 byla v referendu schválena nová ústava, o měsíc později bylo po desetiletích tutsijské nadvlády inaugurováno 15 hutuských ministrů. V červnu roku 1993 proběhly prezidentské volby, ve kterých zvítězila Fronta pro demokracii v Burundi (FRODEBU) pod hutuským vedením Melchiora Ndadaye, který byl v červenci jmenován novým burundským prezidentem. Novou tutsijskou premiérkou země se stala Sylvie Kinigi (AWLN, 2016; BBC, 2016; Eggers a Lemarchand, 2016; Lunn, 2006: 27–28).

Nové demokratické uspořádání však v Burundi nemělo dlouhého trvání. Již po necelých třech měsících členové armády, která byla de facto tutsijská, svrhli nového prezidenta. Ndadaye a jeho podporovatelé byli zabiti, etnický konflikt opět eskaloval a stovky tisíců Burundců byly nuceny uprchnout. Povstání však netrvalo dlouho, neboť vláda požádala mezinárodní společenství o pomoc. OAJ vyslala malý kontingent až v únoru 1995 (Lunn, 2006: 28, Prunier, 1995).

V lednu 1994 byl schválen dodatek ústavy a novým prezidentem Burundi se navzdory bojkotu ze strany UPRONA stal Cyprien Ntaryamira (FRODEBU). Z druhé zmíněné strany však pocházel nově zvolený premiér, Anatole Kanyenkiko. Po smrti Ntaryamiraa, který zemřel po pádu letadla společně se rwandským prezidentem, byl zvolen nový prezident, opět z FRODEBU. Následně bylo dosaženo dohody o sdílení moci mezi FRODEBU a UPRONA. Zatímco v parlamentu bylo dosaženo smíru, hutuské a tutsijské frakce mimo parlament začaly postupně mobilizovat své členy a vystupovat proti dohodě o sdílení moci. Hutuská Síla na obranu demokracie (FDD, ozbrojené křídlo Národní rady na obranu demokracie - CNDD) a v tanzanských uprchlických táborech vzniklá Strana za osvobození hutuského lidu (PALIPEHUTU) mobilizovaly hutuské skupiny, které vytvořily ozbrojené milice. V Burundi rovněž

hledalo útočiště na 200 000 Hutuů, kteří uprchli ze Rwandy po vítězství tutsijské RPF (Lunn, 2006: 28, Prunier, 1995; Reyntjens, 2009: 34).

V letech 1995 a 1996 došlo k eskalaci násilí. Na konci roku 1995 vyzval generální tajemník OSN Boutros Boutros-Ghálí k vojenské intervenci, avšak burundská vláda byla proti. Spojené státy a Evropská unie následně zastavily rozvojovou pomoc, Francii zastavila vojenskou spolupráci. V červnu 1996 burundská vláda souhlasila s mezinárodní vojenskou intervencí, což vedlo k rozsáhlým protivládním protestům a k dalšímu státnímu převratu. Moc již nebyla sdílena a v čele Burundi opět stanul Pierre Buyoya (UPRONA). Sousední země okamžitě uvalily sankce, což ekonomicky izolovalo již tak slabé Burundi. Buyoya se sice pokusil začít vyjednávat a ustanovil parlament, jeho kroky však nebyly dostačující pro ukončení sankčního režimu (Lunn, 2006: 28). Burundi se tak ocitlo nejen v patové situaci, ale i nadále bylo devastováno vlnami násilí. Stovky tisíc Burundů donutila vláda přesídlit do táborů, údajně pro jejich vlastní bezpečí. Hutuské milice pokračovaly v útocích. Mírové vyjednávání bylo neúspěšné navzdory mediaci bývalého tanzanského prezidenta Nyerereho. Mírové dohody nebylo dosaženo ani po uvolnění regionálních sankcí na počátku roku 1999. Problematickým aspektem mírového vyjednávání byla rovněž absence odzbrojených skupin CNDD-FDD⁹⁶ a Národních sil pro osvobození (FNL)⁹⁷ (Lunn, 2006: 28–29; Reyntjens, 2009: 172).

Po smrti Nyerereho byl na konci roku 1999 mediátorem mírové dohody zvolen Nelson Mandela. Již v polovině roku 2000 začalo přinášet jeho zvolení první výsledky, v srpnu 2000 byla vládou, národním shromážděním a řadou hutuských a tutsijských skupin podepsána *Arušská dohoda o míru a usmíření (Arusha Peace and Reconciliation Agreement for Burundi)*. Na jejím základě pak byla vytvořena prozatímní vláda s omezenou délkou vládnutí na tři roky, dále byla poprvé vytvořena (etnický) smíšená armáda a Burundi se vrátilo k politickému sdílení moci (Lunn, 2006: 29, Wilen, 2015). Protože ani CNDD-FDD, ani FNL nebyly signatáři dohody, došlo k opětovné eskalaci násilí. Buyoya se pokusil vyjednávat, avšak jeho snahy skončily pokusem o puč. Po neúspěšném pokusu o převrat bylo naopak dosaženo další dohody, která ustanovila etnický vyvážený složení nové prozatímní vlády. Dále bylo odsouhlaseno, že Buyoya zůstane u moci dalších 18 měsíců, než vládu převeze Domitien Ndayizeye

---

⁹⁶ Vznikl po rozpadu CNDD na konci roku 1998 (Lunn, 2006: 29).

⁹⁷ Ozbrojené křídlo PALIPEHUTU (Lunn, 2006: 29).

(FRODEBU). Ve stejnou dobu byly do Burundi vyslány jihoafrické jednotky na podporu prozatímní vlády (SANews.gov.za, 2006).

Následující rok byl ve znamení diplomatických snah jihoafrického viceprezidenta Jacoba Zumy. Ten se snažil dosáhnout příměří a zapojení ozbrojených skupin do mírového procesu, avšak jeho snahy nebyly zpočátku příliš úspěšné kvůli vnitřní rozštěpenosti jednotlivých skupin: CNDD-FDD se rozštěpila na další dvě frakce, rozštěpení postihlo i FNL. Paradoxem je, že navzdory rozštěpení se podařilo dosáhnout mírové dohody, kterou mezi sebou uzavřeli umírnění členové CNDD-FDD a FNL. Obě frakce se staly součástí prozatímní vlády a transformovaly se v plnohodnotné politické strany. Početnější frakce CNDD-FDD pod taktovkou Jeana-Pierra Nkurunzizy souhlasila s příměřím v prosinci 2002, nicméně finální podoba dohody o sdílení moci byla schválena až v roce 2003. Nkurunzizaova frakce dostala čtyři ministerské posty a 40 % postů v armádě, čímž došlo k integraci ozbrojeného křídla do národních ozbrojených sil. Ke konci roku 2003 byla podepsána komplexní mírová dohoda mezi CNDD-FDD a prozatímní vládou (Eggers a Lemarchand, 2016; Khadiagala, 2008: 3; UN Security Council, 2003).

V dubnu 2003 se dle plánu stal Ndayizeye prezidentem. Do Burundi začali postupně přijíždět první členové mise AU (AMIB), která měla dohlížet a podporovat mírový proces a vytvořit podmínky pro jednotky OSN, které měly převzít dohled nad situací. Problémem se však stala přeživší ozbrojená frakce FNL vedená Agathonem Rwasou, která pokračovala v útocích na vládní jednotky. Právě jejich masivní ofenzíva v polovině roku 2003 urychlila odchod AU, a tak byly v březnu 2004 rozmístěny první jednotky OSN navzdory absentujícímu příměří. Rezoluce 1545 z května 2004 zpětně autorizovala vytvoření mise ONUB (United Nations Security Council, 2004). Ve stejnou dobu byla v Jihoafrické republice vyjednána nová podoba burundské ústavy, dle které by 60 % moci bylo svěřeno Hutuům, 40 % Tutsiům. Tutsijské strany, včetně UPRONA, novou podobu ústavy odmítly. Odmítnutí ústavy oddálilo i plánované referendum (Lunn, 2006: 30). Nová ústava byla přesto schválena na podzim 2004 a zakotvovala výše zmíněné procentuální rozložení sdílení moci, dále ustanovila, že 30 % vlády musí tvořit ženy a v neposlední řadě zamezila, aby ministerstva obrany a veřejného pořádku byla vedena hutuskými politiky. Nová ústava byla následně schválena v referendu 90 %

populace (Lunn, 2006: 30; UN Security Council, 2006; Zákon č.1/010 (2005), čl: 129, 143, 164).

Nově ustanovená vláda představovala naději, že burundská občanská válka je u konce. Nkurunziza se zasadil o přijetí Burundi do Východoafrického společenství⁹⁸ (EAC), o rok později sehrál klíčovou roli při vytváření Ekonomického společenství zemí regionu Velkých jezer (CEPGL), které má za cíl propagovat a umožnit regionální spolupráci mezi Burundi, DRK a Rwandou (EAC, 2000–2016; Eggers a Lemarchand, 2016). Problémem však byla jediná ozbrojená skupina, která i nadále zůstávala mimo nové uspořádání. Eliminace oné přeživší frakce FNL se stala prioritou nové vlády, neboť existence frakce byla překážkou pro naprosté zastavení násilí. Objevily se dohady, že FNL byla materiálně (především zbraněmi) podporována částmi prozatímní vlády v DRK (Africa Confidential, 2006b). FNL odmítala vyjednávat, což vyvolalo posílení vojenských aktivit, které však vedly k rozsáhlému vnitřnímu vysídlování (IRINnews.org, 2005). Pod narůstajícím tlakem se frakce FNL na konci roku 2005 samovolně rozpadla na dvě části: větší, vedenou Agathonem Rwassem, a menší pod vedením Jeana-Bosco Sindayigayaa (Lunn, 2006: 31; Mail&Guardian, 2005). Jedna část souhlasila s vyjednáváním víceméně ihned; druhá, odbojnější část, souhlasila s vyjednáváním až o rok později. Po zapojení Jihoafrické republiky a AU byla vyjednána a podepsána dohoda o dohodě – *Agreement of Principles towards Lasting Peace, Security and Stability in Burundi*, v níž se obě strany zavazují k dodržování příměří a vyjednání mírové dohody, která bude v souladu s burundskou ústavou. Jak pokračovala jednání, pokračovaly i ozbrojené útoky FNL na civilní obyvatelstvo. Po zadržení tří klíčových vůdců byla FNL značně ochromena, a tak v září 2006 mohla být konečně podepsána dohoda o příměří, která stanovila podmínky odzbrojení Rwsaovy frakce, jejíž členové měli být integrováni do národní armády či demobilizováni. Po dosažení dohody se Rwsa vrátil z tanzanského exilu (BBC, 2006a; Khadiagala, 2008: 4; Lunn, 2006: 31). V pozadí stále pokračovala Jihoafrická republika ve svém mediátorském snažení, které vyvrcholilo vytvořením společného verifikačního a monitorujícího mechanismu (*Joint Verification and Monitoring Mechanism*), který měl dohlížet na implementaci dohody o příměří (IRINnews.org, 2006c).

---

⁹⁸ Společný trh spuštěn v roce 2010 (Vorrath, 2011: 2).

Burundská vláda a politická situace zůstává křehká. Reyntjens (2004: 130) dokonce tvrdí, že nastavená politická situace není v souladu s ústavou, což může vést potenciálně k velmi nebezpečné situaci. Demoralizovaná a vnitřně rozštěpená FRODEBU vystoupila z vlády; CNDD-FDD se nadále štěpí; burundská vláda dokonce tvrdí, že v srpnu 2006 překazila plány na státní převrat a zabránila pokusu o atentát na prezidenta Nkurunzizaa. Viceprezidentka rezignovala kvůli údajnému porušování lidských práv. Generální tajemník OSN Kofi Annan ve své zprávě z června 2006 vyjádřil znepokojení nad jednáním vlády vůči opozici a médiím (United Nations Security Council, 2006). Z prezidentských voleb v roce 2010 odstoupilo všech pět protikandidátů Nkurunzizaa, neboť označili volby za zfalšované (Kron, 2010; Reuters, 2010). O několik let později Nkurunziza opět přežil pokus o vojenský převrat, který byl vyvolán demonstracemi⁹⁹ proti jeho třetí kandidatuře na prezidenta. Nkurunziza argumentoval, že by se de facto jednalo teprve o jeho druhý úřad, jelikož do prezidentského křesla jej v roce 2005 dosadil senát společně s národním shromážděním. Jeho argument byl podpořen burundským vrchním soudem, a tak Nkurunziza po prezidentských volbách v polovině roku 2015 stále stojí v čele Burundi (Hatcher, 2015; Lunn, 2015). Násilí obklopující jeho kandidaturu a zvolení vyhnalo na půl milionu Burundců z jejich domovů (Eggers a Lemarchand, 2016; UNHCR, 2015a).

Soudní systém je extrémně křehký, navíc se objevují i první nedostatky mírových dohod, které neobsahují žádné opatření, jak trestat porušování lidských práv v občanské válce. Z tohoto důvodu byla v roce 2005 schválena rezoluce RB 2137, ve které OSN vyzývá burundskou vládu ke spolupráci s mezinárodním společenstvím a vytvoření tzv. Komise pro pravdu a smíření (*Truth and Reconciliation Commission*)¹⁰⁰, jejíž cílem je vyšetřovat porušování lidských práv v letech 1993 – 2003. Odezva Burundců však nebyla příliš pozitivní, jelikož se obávají, že komise by mohla destabilizovat zemi nebo že nemá velkou moc v boji proti dosavadní beztrestnosti (Eggers a Lemarchand, 2016; United Nations Security Council, 2014; Walker, 2005). Dále se objevují snahy zabránit proliferaci malých a lehkých zbraní. Návrat uprchlíků z Tanzanie a ostatních sousedních států je brzděn slabou státností Burundi, které není schopné zajistit potravinovou

---

⁹⁹ Navzdory strachu z opětovného vypuknutí občanské války se mladí aktivisté vydali do ulic, aby demonstrovali proti rozhodnutí prezidenta Nkurunzizaa kandidovat potřetí na prezidenta ze strachu z prohloubení burundské politické krize (Mutiga, 2016).

¹⁰⁰ Podobné komise se objevují i v Kanadě nebo Jihoafrické republice.

bezpečnost 21 % dětí ve věku pod 5 let (CIA, 2016a). Dle UNICEF je Burundi dokonce nejhladovější zemí na světě (Guilbert, 2014). Mnozí aktéři, včetně EU, zastavují svou rozvojovou pomoc, neboť jsou nespokojeni s absencí politického řešení vleklé krize (The Guardian, 2016).

Závěrem lze jen dodat, že největší nadějí pro Burundi je úspěšné vyjednávání mezi jednotlivými frakcemi FNL (IRINnews.org, 2009), protože je více než zřejmé, že Burundané rozhodně netouží po další občanské válce, ale naopak po stabilních a důvěryhodných vztazích se Rwandou, Ugandou a Demokratickou republikou Kongo (Nebehay, 2016).

Závěr

Posledních více než 40 let je region afrických Velkých jezer svědkem politického a ozbrojeného násilí, ztrát na životech a sociální dislokace. Nekončící politická nestabilita, ozbrojené konflikty, porézní hranice a humanitární často krize marní naději na mírové řešení a úspěšnou postkonfliktní rekonstrukci, nemluvě o dalších potenciálně destabilizujících faktorech, jakými je například přírodní bohatství. Napětí v regionu je patrné již od konce 50. let 20. století, jeho historie je protkána pochybnými demokratickými i nedemokratickými puči a přechody, v 90. letech navíc ve Rwandě proběhla i nejrychlejší a nejefektivnější genocida od doby holocaustu, která destabilizovala celý region na dlouhá desetiletí. Ozbrojené skupiny i nadále fungují a desítky tisíc ex-bojovníků čeká na demobilizaci a reintegraci do společnosti. Zjevná je také nutnost reformy bezpečnostního sektoru. Navzdory tomu bylo dosaženo skoro zázraku: relativního zastavení bojů.

Turbulentní historický vývoj spojil Demokratickou republiku Kongo, Ugandu, Rwandu a Burundi v jeden konfliktní celek, který se jevil jako stabilní, ba téměř nerozbitelný. Přestože od dob politických přechodů nedošlo k relapsu masivního násilí, situace i nadále zůstává křehká. Vítězstvím nicméně je, že všechny čtyři země ve středoafričském regionálním bezpečnostním komplexu jsou o poznání stabilnější a bezpečnější než tomu bylo cca před 20 lety. I Demokratická republika Kongo ušla dlouhou cestu, ačkoliv obyvatelé východních provincií při hranicích s Rwandou a Ugandou žijí v neustálém strachu z ozbrojených skupin rebelů. Podobná situace je i v Ugandě, odkud se aktivity LRA posouvají směrem na sever a v jiných oblastech, které si skupiny rebelů vybraly za svůj cíl nebo tajné útočiště. Přesto je nutné zopakovat, že situace rozhodně již není natolik vážná, jak tomu bylo za druhé konžské války, kdy byl do konfliktu zatažen víceméně skoro celý africký kontinent. Zlepšení bezpečnostní situace je možné rovněž demonstrovat i na vysokých, byť snižujících se, počtech uprchlíků a vnitřně vysídlených osob, které se stále nacházejí daleko od svých domovů, které byly nuceny opustit během občanských válek a ostatních ozbrojených konfliktů.

Pozitivní vývoj rovněž představoval velkou naději pro politický a hospodářský rozvoj regionu. Z ekonomického hlediska všechny čtyři země i nadále zůstávají mezi těmi nejchudšími. Z politického hlediska je však situace o něco lepší. Všechny čtyři země

prošly politickými přechody, které relativně zlepšily vnitrostátní politickou situaci, což se projevilo rovněž na situaci bezpečnostní. Napětí mezi vládami v tomto regionu bylo zmírněno, k čemuž výrazně přispělo založení Mezinárodní konference o oblasti Velkých jezer a podepsání paktu o bezpečnosti, stabilitě a rozvoji. Nově navázaná spolupráce mezi vládami sice nemusí být vždy úspěšná, ale přesto je znamením pozitivního vývoje a naděje. Budoucnost regionu a regionální bezpečnosti je však plně závislá na udržitelnosti politického vývoje, čehož může (ale také nemusí) být dosaženo, bude-li nová generace afrických vůdců nahrazena novou mladší generací perspektivních politiků. V neposlední řadě je budoucnost regionu závislá také na stabilizaci situace v Demokratické republice Kongo, v jejíchž hranicích se stále ukrývají ozbrojené skupiny, které si své vlastní přežití zajišťují vykořisťováním přírodního bohatství a pytláctvím na daném území. Největší výzvou je však odstranění politické nestability a urovnání problematických vztahů, které ovládly region po skončení druhé konžské války.

Společně s výše zmíněnými skutečnostmi a událostmi byly v předkládané práci představeny klíčové momenty, postavy a procesy v regionu afrických Velkých jezer, na kterých byla demonstrována bezpečnostní interdependence Demokratické republiky Kongo, Ugandy, Rwandy a Burundi. Diplomová práce pohlíží na oblast Velkých jezer optikou regionálních bezpečnostních komplexů a vychází z geografického vymezení RBK po skončení studené války, které představili Buzan s Wæverem v roce 2003. Tato případová studie nebyla vytvořena s úmyslem zdiskreditovat Buzanovu a Wæverovu teorii regionálních bezpečnostních komplexů, ale s úmyslem zodpovědět, zda lze geografické vymezení regionálních bezpečnostních komplexů staré více než 10 let aplikovat i na současný mezinárodní systém, v případě této práce pak konkrétně na region afrických Velkých jezer.

Region afrických Velkých jezer je regionálním bezpečnostním komplexem, ve kterém kultura anarchie balancuje na pomezí hobbesovského a lockeovského pojetí. Použijeme-li Buzanovy a Wævrovy termíny, lze popsat středoafriický komplex jako shluk jednotek na hranici mezi konfliktní formací a bezpečnostním režimem, přičemž o jeho osudu rozhodne politický vývoj v následujících letech. S trochou naděje lze argumentovat, že region afrických Velkých jezer v současné době míří spíše k mírovějšímu, druhému scénáři. Má však region namířeno ke spojení s jinými regionálními komplexy či jej jeho

pochmurná historie bude definovat i nadále?

Tato práce dospěla na základě interpretativního přístupu k závěru, že geografické vymezení středoafriického regionálního bezpečnostního komplexu z roku 2003 je stále relevantní i v dnešní době a to z několika důvodů. Za prvé, bezpečnostní dynamika sice překračuje hranice středoafriického bezpečnostního komplexu, lze však spekulovat, že není natolik silná či hluboká, aby došlo ke sloučení s jihoafrickým RBK. Státy a výrazní aktéři z jihoafrického RBK byli a jsou sice zapojeny v regionu (např. Angola či Jihoafrická republika), ve většině případů jde však o pouhé pronikání, neboť regionální bezpečnostní dynamika zůstává prominentním aspektem. Po vstupu Demokratické republiky Kongo do SADC je sice možné uvažovat o vnější transformaci jihoafrického RBK a posouvání jeho hranice směrem na sever, ale problematické vnitrostátní uspořádání v DRK tento scénář znehodnocuje. Určitou nadějí pro vnější transformaci regionu je institucionalizace vztahů prostřednictvím ICGLR, avšak v současné době lze hovořit spíše jen o spolupráci v jednotlivých oblastech a mezi jednotlivými aktéry v rámci konference.

Za druhé, pohyb ozbrojených skupin ze severních/severovýchodních oblastí středoafriického bezpečnostního komplexu směrem na sever (např. LRA) je vede do izolujících oblastí, na jejichž opačných koncích nalezneme středoafriický regionální bezpečnostní komplex a proto-komplex v Africkém rohu. Země v Africkém rohu však pravidelně končí na předních příčkách indexu slabých států (Fund for Peace, 2016), proto je jakákoliv větší konsolidace více než nepravděpodobná. Z toho důvodu je možné geograficky vymezit proto-komplex v dané oblasti, nicméně kvůli slabosti států Afrického rohu je spíše nepravděpodobné, že dojde k posílení a rozvoji bezpečnostní dynamiky potřebné k vytvoření (standardního) regionálního bezpečnostního komplexu. Již zmíněné izolující pásmo tak nadále bude vstřebávat bezpečnostní dynamiku z obou stran a jejich sloučení by bylo skutečně neočekávanou událostí.

A za třetí, i Buzan s Wæverem v roce 2003 upozorňují, že nedojde-li ke sloučení Demokratické republiky Kongo v jednotný, Kinshasou ovládaný stát, není možné uvažovat o rozšíření jihoafrického bezpečnostního komplexu. Současná situace a bezpečnostní interdependence v regionu jejich argument potvrzuje, čímž rovněž potvrzuje relevanci geografického vymezení středoafriického regionálního

bezpečnostního komplexu z roku 2003. Neskromné ambice této práce být podnětem pro aktualizaci použité teorie tak nemohou být naplněny.

Na druhou stranu lze předloženou práci považovat za impuls k zahájení detailnějšího a sofistikovanějšího časosběrného výzkumu, který by mohl kombinovat jak kvalitativní (např. obsah mírových dohod, jejich implementace, zapojení vnějších aktérů apod.), tak kvantitativní metody (např. počet bezpečnostních interakcí, počet vyjednávání nutných k dosažení mírové dohody, úspěšnost dosažení dohody s daným aktérem apod.). Pro potřeby tohoto výzkumu by nebylo nutné selektovat události a definující momenty nejen z vnitropolitického, ale ani z regionálního pohledu. Jinými slovy, rozsahové omezení předkládané práce bylo faktorem determinující selekci, což ve výsledku by mohlo mít neblahé následky v podobě zkreslených závěrů. Téma je natolik komplexní, že vyžaduje mnoho prostoru a času. Proto je možné argumentovat, že testování časové relevance (jakékoliv) teorie je vhodným tématem pro postgraduální či další výzkum. V neposlední řadě by se navrhovaný výzkum mohl zešíroka věnovat nejen specifickým fenoménům a problematice, ale i (rozvíjející se) bezpečnostní interdependenci vně regionu, spolupráci či jednotlivým bezpečnostním sektorům, na což není předkládaná práce kapacitně vybavena.

Přestože předkládaná práce by vzhledem ke komplexnosti studovaného problému mohla vést k jisté k předpojatosti a zjednodušením, je možné dospět k několika dalším závěrům. Za prvé, regiony jsou i nadále dominantním bezpečnostním prostředím, a proto je nutné brát regionální bezpečnostní dynamiku a její specifika v potaz při vytváření bezpečnostních strategií. Za druhé, teprve čas ukáže, zda Buzan s Wæverem či někdo jiný bude nucen aktualizovat teorii regionálních bezpečnostních komplexů. Zde je však nutné upozornit, že ačkoliv tato práce argumentuje o relevanci geografického vymezení středoafriického RBK, nemusí být možné tento závěr paušálně aplikovat na všechny regiony světa. A za třetí, Buzanova a Wæverova definice středoafriického bezpečnostního komplexu není v současné době ohrožena.

Seznam použitých pramenů a literatury

- Africa Confidential (2006a). *Electoral expectations* (http://www.africa-confidential.com/article-preview/id/1679/Electoral_expectations, 8. 7. 2016).
- Africa Confidential (2006b). *Tough talking* (http://www.africa-confidential.com/article-preview/id/1799/Tough_talking, 30. 6. 2016).
- African Women Leadership Network (2016). *Sylvie Kinigi, Burundi* (<http://www.africawln.org/sylvie-kinigi/>, 8. 7. 2016).
- Amnesty International (1997). *Rwanda: Ending the Silence* (<https://www.amnesty.org/en/documents/afr47/032/1997/en/>, 13. 7. 2016).
- BBC (2000). *Two Tutsi parties sign Burundi peace* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/901922.stm>, 2. 7. 2016).
- BBC (2001). *Rwanda ex-president under arrest* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1361820.stm>, 25. 7. 2016).
- BBC (2004). *Tutsis massacred in Burundi camp* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3564358.stm>, 18. 7. 2016).
- BBC (2006a). *Burundi rebels to lay down arms* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5332644.stm>, 30. 6. 2016).
- BBC (2006b). *DR Congo militias lay down arms* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5219076.stm>, 25. 7. 2016).
- BBC (2007). *Rwanda scraps the death penalty* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6735435.stm>, 4. 7. 2016).
- BBC (2013). *Q&A: DR Congo's M23 Rebels* (<http://www.bbc.com/news/world-africa-20438531>, 27. 7. 2016).
- BBC (2016). *Burundi country profile* (<http://www.bbc.com/news/world-africa-13085064>, 3. 7. 2016).
- BUZAN, Barry (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security in the Post-Cold War Era* (Boulder, London: Lynne Rienner Publishers).

- BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press).
- BUZAN, Barry; WÆVER, Ole a DE WILDE, Jaap (1998). *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder, London: Lynne Rienner Publishers).
- CAMPBELL, Denis (2006). Uganda hit by violence as opposition claims election fraud. *The Guardian* 26. 2. 2006
(<https://www.theguardian.com/world/2006/feb/26/uganda.deniscampbell>, 18. 7. 2016).
- child-soldier.org. *Child Soldier in DRC* (<http://www.child-soldier.org/child-soldiers-in-drc>, 12. 7. 2016).
- CHRISTY, Bryan (2015). How Killing Elephants Finances Terror in Africa. *National Geographic* 12. 8. 2015 (<http://www.nationalgeographic.com/tracking-ivory/article.html>, 17. 7. 2016).
- CIA (2016a). *Burundi* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/by.html>, 12. 7. 2016).
- CIA (2016b). *Congo, Democratic Republic of* (available at <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html>, 27. 7. 2016).
- CIA (2016c). *Rwanda* (available at <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html>, 20. 7. 2016).
- CIA (2016d). *Uganda* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ug.html>, 27. 7. 2016).
- CLARK, John F. (2010). The International Community and Congo's Recent Crises. In. Mangala, Jack. *New Security Threats and Crises in Africa: Regional and International Perspectives* (Palgrave Macmillan), 171–190.
- CLAY, Daniel a LEMARCHAND, René (2016). *Rwanda*. Encyclopædia Britannica (available at <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/514402/Rwanda>, 20. 7. 2016).

- CORDELL, Dennis D.; LEMARCHAND, René a kol. (2016). *Democratic Republic of Congo (DRC)*. Encyclopædia Britannica (available at <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/132363/Democratic-Republic-of-the-Congo-DRC>, 20. 7. 2016).
- COURTEMANCHE, Gil (2009). *A Sunday at the Pool in Kigali (Canongate)* [e-book].
- DA SILVA, Igor Castelllano a BRANCHER, Pedro Txai Leal (2015). The Future of Southern Africa: consequences of the expansion of region border and bipolarity. *Coleç Meira Mattos* 9 (34), 51–67.
- DES FORGES, Alison (1999). *“Leave None to Tell the Story”: Genocide in Rwanda* (Human Rights Watch).
- Dranginis, Holly (2016). The Mafia in the Park: A charcoal syndicate is threatening Virunga, Africa’s oldest national park. *The Enough Project* (<http://enoughproject.org/reports/mafia-park-charcoal-syndicate-threatening-virunga-africa’s-oldest-national-park>, 16. 6. 2016).
- EAC (2000–2016). *About* (<http://www.eac.int/about>, 6.7. 2017).
- ERIKSSON-BAAZ, Maria a STERN, Maria (2008). Making Sense of Violence: Voices of Soldiers in the Congo (DRC). *Journal of Modern African Studies*. 46 (1), s. 57–86.
- FISHER, Ian (2001). Final Count Has Uganda President Winning 69% of Vote. *The New York Times* 15. 3. 2001 (<http://www.nytimes.com/2001/03/15/world/final-count-has-uganda-president-winning-69-of-vote.html>, 20. 7. 2016).
- Fund for Peace (2016). *Fragile States Index 2016* (<http://fsi.fundforpeace.org>, 26. 7. 2016).
- GITHAIGA, Nyambura (2011). *Natural Resources and Conflict in the Great Lakes Region*. Institute for Security Studies Workshop.

- GROSSMAN, Guy a LEWIS, Janet I. (2015). The Democratic Republic of Congo might break up its provinces. Then what?. *The Washington Post* 14. 6. 2015 (<https://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/06/04/the-democratic-republic-of-congo-might-break-up-its-provinces-then-what/>, 27. 7. 2016).
- GUILBERT, Kieran (2009). Burundi, Eritrea, East Timor top global hunger index. *Reuters* 13. 10. 2014 (<http://www.reuters.com/article/us-foundation-hunger-index-idUSKCN0I20TU20141013>, 23. 7. 2016).
- HINTJENS, Helem M. (2001). When Identity Becomes a Knife: Reflecting on the Genocide in Rwanda. *Ethnicities* 1 (1), s. 25–55.
- Human Rights Watch (1996). *Shattered Lives: Sexual Violence during the Rwandan Genocide and its Aftermath* (Human Rights Watch).
- Human Rights Watch (2002). *The War within the War: Sexual Violence Against Women and Girls in Eastern Congo* (available at <http://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf>, 20. 6. 2016).
- Human Rights Watch (2009). *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone: Sexual Violence and Military Reform in the Democratic Republic of Congo* (available at <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/drc0709webwcover.pdf>, 20. 6. 2016).
- Human Rights Watch (2012). *DR Congo: M23 Rebels Committing War Crimes* (<https://www.hrw.org/news/2012/09/11/dr-congo-m23-rebels-committing-war-crimes>, 3. 7. 2016).
- IKELEGBE, Augustine (2010). Crises of the state and governance and armed non-state groups in Africa. In. Okumu, Wafula a Ikelegbe, Augustine, eds. *Militias, Rebels and Islamist Militants: Human Insecurity and State Crises in Africa* (Pretoria: Institute for Security Studies), 119–146.
- Internal Displacement Monitoring Centre (2013). *Central African Republic: Internal displacement in LRA-affected areas (As of 26 September 2013) [EN/FR]* (<http://reliefweb.int/map/central-african-republic/central-african-republic-internal-displacement-lra-affected-areas-26>, 27. 7. 2016).

- International Conference on the Great Lakes Region. *Background* (<http://www.icglr.org/index.php/en/background>, 27. 7. 2016).
- International Court of Justice (2005). *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of Congo v. Uganda)* (<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=643&p1=3&p2=3&case=116&p3=5>, 8. 7. 2016).
- International Criminal Court (2003). *Press Release: Communications by the Office of the Prosecutor of the ICC* (https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B080A3DD-7C69-4BC9-AE25-0D2C271A9A63/277502/16_july__english.pdf, 27. 7. 2016).
- International Criminal Court (2015). *Case Information Sheet: The Prosecutor vs. Thomas Lubanga Dyilo* (<https://www.icc-cpi.int/drc/lubanga/Documents/LubangaEng.pdf>, 27. 7. 2016).
- International Crisis Group (2003). *Congo Crisis: Military Intervention in Ituri* (<http://www.refworld.org/docid/3f13caa94.html>, 6. 7. 2016).
- International Institute for Strategic Studies (1996). *Strategic Survey 1996–1997* (Routledge).
- Interview – Barry Buzan, E-international relations: <http://www.e-ir.info/2013/03/27/interview-barry-buzan-2/> (31. 1. 2014).
- IRINnews.org (2006a) *UN court, Kigali resolves differences* (<http://www.irinnews.org/report/61126/rwanda-un-court-kigali-resolve-differences>, 8. 7. 2016).
- IRINnews.org (2006b). *Cabinet reshuffles an attempt to entrench Kabila's power, critics say* (<http://www.irinnews.org/news/2006/10/13/cabinet-reshuffles-attempt-entrench-kabilas-power-critics-say>, 18. 7. 2016).
- IRINnews.org (2006c). *Joint Truce Verification Mechanism launched* (<http://www.irinnews.org/news/2006/10/11/joint-truce-verification-mechanism-launched>, 26. 6. 2016).

- IRINnews.org (2006d). *Ruling party to vote on abolishing death penalty*
 (<http://www.irinnews.org/news/2006/10/12/ruling-party-vote-abolishing-death-penalty>, 8. 7. 2016).
- IRINnews.org (2006e). *Repatriation of Congolese Refugees in Tanzania under way again*
 (<http://www.irinnews.org/news/2006/08/30/repatriation-congolese-refugees-tanzania-under-way-again>, 16. 7. 2016).
- IRINnews.org (2009). *Worrying split among former Burundi rebels*
 (<http://www.irinnews.org/report/87303/analysis-worrying-split-among-former-burundi-rebels>, 25. 7. 2016).
- IRINnews.org (2015). *Rwasa expelled as FNL leader*
 (<http://www.irinnews.org/fr/node/224096>, 30. 6. 2016).
- JONES, Adam (2002a). Gender and Genocide in Rwanda. *Journal of Genocide Research* 4 (1), s. 65–94.
- JONES, Peter (2002a). Congolese rebels cash in on gorilla tourism to fund insurgency. *The Guardian* 19. 10. 2012
 (<https://www.theguardian.com/world/2012/oct/19/congo-rebels-gorilla-tour-insurgency>, 28. 7. 2016).
- KASAIJA, Phillip (2010). Rebels and militias in resource conflict in the eastern Democratic Republic of Congo. In. Okumu, Wafula a Ikelegbe, Augustine, eds. *Militias, Rebels and Islamist Militants: Human Insecurity and State Crises in Africa* (Pretoria: Institute for Security Studies), 183–217.
- KHADIAGALA, Gilbert M. (2008). *Contemporary Security and Development Trends in the Great Lakes Region*. Working Paper No. 4.
- KIWANUKA, M. Semakula M.; KOKOLE, Omari H. a INGHAM, Kenneth. (2016). *Uganda*. Encyclopædia Britannica
 (<https://www.britannica.com/place/Uganda>, 20. 7. 2016).

- KRON, Josh (2010). Opposition calls election in Burundi a 'Masquerade'. *The New York Times* 30. 6. 2010
(<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/05/burundi-pierre-nkurunziza-police-protest-crack-down>, 6. 7. 2016).
- KRON, Josh (2011). President of Uganda Coasts into Fourth Term. *The New York Times* 20. 2. 2011
(http://www.nytimes.com/2011/02/21/world/africa/21uganda.html?_r=2, 12. 7. 2016).
- KRON, Josh (2016). Uganda's Supreme Court Rejects Challenge to Presidential Election. *The New York Times* 31. 3. 2016
(http://www.nytimes.com/2016/04/01/world/africa/ugandas-supreme-court-rejects-challenge-to-presidential-election.html?_r=0, 8. 7. 2016).
- LAING, Aislinn (2016). LRA warlord Joseph Kony uses ivory trade to buy arms. *The Telegraph* 12. 1. 2016 (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/joseph-kony/12066467/LRA-warlord-Joseph-Kony-uses-ivory-trade-to-buy-arms.html>, 27. 7. 2016).
- LEMARCHAND, René (1970). *Rwanda and Burundi* (London: Pall Mall Press).
- LEMARCHAND, René (1996). *Burundi: Ethnic Conflict and Genocide* (Cambridge: Cambridge University Press).
- LUNN, Jon (2006). The African Great Lakes Region: An End to Conflict?. *House of Commons Library Research Paper* 06/51.
- LUNN, Jon (2015). The African Great Lakes region: May 2015 election update. *House of Commons* 27. 5. 2015 (<https://commonslibraryblog.com/2015/05/27/the-african-great-lakes-region-may-2015-election-update/>, 12. 7. 2016).
- Mail&Guardian (2005). *Rift deepens among Burundi's lone rebels*
(<http://mg.co.za/article/2005-10-10-rift-deepens-among-burundis-lone-rebels>, 30. 6. 2016).

- MCGREAL, Chris (2002). Rwanda and Congo sign peace accord. *The Guardian* 31. 7. 2002 (<https://www.theguardian.com/world/2002/jul/31/congo.chrismcgreal>, 20. 7. 2016).
- MCKINSEY, Kitty (2006). High Commissioner Guterres warns of huge risk for conflict again in DRC. *UNHCR* 27. 2. 2006 (<http://www.unhcr.org/en-us/news/latest/2006/2/4402c65c0/high-commissioner-guterres-warns-huge-risk-conflict-drc.html>, 12. 7. 2016).
- MCNULTY, Mel (1999). The Collapse of Zaire: Implosion, Revolution or External Sabotage?. *Journal of Modern African Studies* 37 (1), 53–82.
- MCVEIGH, Tracy (2015). Rwanda votes to give president Paul Kagame right to rule until 2034. *The Guardian* 20. 12. 2015 (<https://www.theguardian.com/world/2015/dec/20/rwanda-vote-gives-president-paul-kagame-extended-powers>, 25. 6. 2016).
- MEGER, Sara (2010). Rape of the Congo: Understanding Sexual Violence in the Conflict in the Democratic Republic of Congo. *Journal of Contemporary African Studies* 28 (2), s. 119–135.
- MEGER, Sara (2011). Rape in Contemporary Warfare: The Role of Globalization in Wartime Sexual Violence. *African Conflict and Peacebuilding Review* 1 (1), s. 100–132.
- MULLINS, Christopher (2009a). ‘He Would Kill Me With His Penis’: Genocidal Rape in Rwanda as a State Crime. *Critical Criminology* 17 (1), s. 15–33.
- MULLINS, Christopher W. (2009b). We Are Going to Rape You and Taste Tutsi Women: Rape During the 1994 Rwandan Genocide. *British Journal of Criminology* 49 (6), s. 719–735.
- MUTIGA, Murithi (2016). Burundi civil war fears as president accused of campaign of murder. *The Guardian* 5. 1. 2016 (<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/05/burundi-pierre-nkurunziza-police-protest-crack-down>, 10. 7. 2016).

- MUTIMER, David (2007) Critical security studies. In Collins, Alan a kol., *Contemporary Security Studies* (Oxford: Oxford University Press), 60.
- NEBEHAY, Stephanie (2016). U.N. Rights Commissioner voices fear of Burundi violence turning ethnic. *Reuters* 29. 6. 2016 (<http://www.reuters.com/article/us-burundi-politics-idUSKCN0ZF1RZ>, 20. 7. 2016).
- NEWBURY, Catharine (1998). Ethnicity and the Politics of History in Rwanda. *Africa Today* 45 (1), s. 7–24.
- NZONGOLA-NTALAJA, Georges (2004a). *From Zaire to the Democratic Republic of Congo* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).
- NZONGOLA-NTALAJA, Georges (2004b). Great Lakes Region. In. Krieger, Joel, ed. *The Oxford Companion to Politics of the World* [online], nečíslováno.
- OMACH, Paul (2010). The regionalisation of rebel activities: the case of the Lord's Resistance Army. In. Okumu, Wafula a Ikelegbe, Augustine, eds. *Militias, Rebels and Islamist Militants: Human Insecurity and State Crises in Africa* (Pretoria: Institute for Security Studies), 287–311.
- ONYULO, Tonny (2014). Cornered but still defiant, warlord Joseph Kony eludes capture in Uganda. *The Washington Times* 31. 12. 2014 (<http://www.washingtontimes.com/news/2014/dec/31/joseph-kony-lords-resistance-army-warlord-eludes-c/>, 8. 7. 2016).
- PRUNIER, Gerard (1995). *Burundi: Update to Early August 1995* (<http://www.refworld.org/docid/3ae6a6ba8.html>, 7. 7. 2016).
- PRUNIER, Gerard (1998). *The Rwanda Crisis: History of a Genocide* (London: C. Hurst & Co. Publishers Ltd.).
- REKACEWICZ, Philippe (2000). Rivalités dans les Grands Lacs. *Le Monde Diplomatique* (<https://www.monde-diplomatique.fr/cartes/afriquegrandslacsmdv51>, 27. 7. 2016).
- Reuters (2010). *Burundi Opposition Candidates to Boycott Presidential Poll* (<http://www.reuters.com/article/us-burundi-election-idUSTRE6503C620100601>, 8. 7. 2016).

- REYNTJENS, Filip (2009). *The Great African War: Congo and Regional Geopolitics, 1996–2006* (Cambridge University Press).
- ROSEN, Jon. The Battle for Virunga: Africa's Oldest National Park. *National Geographic* (<http://news.nationalgeographic.com/news/special-features/2014/06/140606-gorillas-congo-virunga-national-park/>).
- ROSS, Aaron (2016). Congo presidential election set for November 27, 2016: commission. *Reuters* 12. 2. 2015 (<http://www.reuters.com/article/us-congodemocratic-election-idUSKBN0LG28M20150212>, 12. 7. 2016).
- ROTHERMUND, Dietmar (2006). *The Routledge Companion to Decolonization* (Routledge).
- SANews.gov.za (2006). *SA soldiers applauded for peace keeping efforts in Africa* (<http://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-soldiers-applauded-peace-keeping-efforts-africa>, 28. 7. 2016).
- SHARLACH, Lisa (1999). Gender and Genocide in Rwanda: Women as Agents and Objects of Genocide. *Journal of Genocide Research* 1 (3), s. 387–399.
- SHARLACH, Lisa (2000). Rape as Genocide: Bangladesh, the Former Yugoslavia and Rwanda. *New Political Science* 22 (1), s. 89–102.
- STARK, Alex (2013). Interview – Barry Buzan. *E-International Relations* (<http://www.e-ir.info/2013/03/27/interview-barry-buzan-2/>, 16. 7. 2016).
- STRAUS, Scott (2006). *The Order of Genocide: Race, Power and War in Rwanda* (Ithaca and London: Cornell University Press) [e-book].
- STRAUS, Scott (2014). Introduction: Rwanda Twenty Years After the Genocide. *African Affairs*, s. 1–3.
- The Economist (2003). *Kagame won, a little too well* (<http://www.economist.com/node/2023062>, 2. 7. 2016).
- The Guardian (2002). *Congo peace deal signed*. 17. 12. 2002 (<https://www.theguardian.com/world/2002/dec/17/congo>, 20. 7. 2016).

- The Guardian (2016a). *EU Suspends Aid to Burundi's Government*
 (<https://www.theguardian.com/global-development/2016/mar/15/eu-suspends-aid-to-burundi-government>, 25. 7. 2016).
- The Guardian (2016b). *Rwandan president Paul Kagame to run for third term in 2017*
 (<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/01/rwanda-paul-kagame-third-term-office-constitutional-changes>, 25. 6. 2016).
- The Independent (2000). *Rwanda in Crisis as President Resigns*
 (<http://www.independent.co.uk/news/world/africa/rwanda-in-crisis-as-president-resigns-284939.html>, 4. 7. 2016).
- The World Bank (2016). *Net official development assistance and official aid received (current US\$)*
 (<http://data.worldbank.org/indicator/DT.ODA.ALLD.CD?locations=RW>, 1. 7. 2016).
- TUQUOI, Jean-Pierre (2006). Au Congo-Kinshasa, la campagne électorale débute dans un climat detestable. *Le Monde* 26. 5. 2006
 (http://www.lemonde.fr/afrique/article/2006/05/25/au-congo-kinshasa-la-campagne-electorale-debute-dans-un-climat-detestable_775878_3212.html, 15. 7. 2016).
- U.S. Department of State. *About the Great Lakes Region*
 (http://www.state.gov/s/greatlakes_drc/191417.htm, 27. 7. 2016).
- UN Security Council (1994). S/RES/1533, 12 March 2004.
- UN Security Council (2003). S/2003/1105, 20 November 2003.
- UN Security Council (2006). S/2006/310, 22 May 2006.
- UN Security Council (2006). S/2006/429, 21 June 2006.
- UN Security Council (2014). S/RES/2137, 13 February 2014.
- UN Security Council. S/RES/1545, 21 May 2004.
- UN. *MONUC* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monuc/>, 20. 7. 2016).

- UN. *MONUSCO* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monusco/index.shtml>, 20. 7. 2016).
- UNDP (2014). *Developing Peace and Advancing Development in the Great Lakes Region* (<http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/building-peace-and-advancing-development-in-the-great-lakes-regi.html>, 27. 7. 2016).
- UNEP-MONUSCO-OSESG (2015). *Experts' background report on illegal exploitation and trade in natural resources benefitting organized criminal groups and recommendations on MONUSCO's role in fostering stability and peace in eastern DR Congo* (http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_DRCongo_MONUSCO_OSESG_final_report.pdf, 16. 6. 2016).
- UNHCR (2006). *The Global Report 2005* (<http://www.unhcr.org/en-us/publications/fundraising/4a0c04f96/global-report-2005.html>, 28. 7. 2016).
- UNHCR (2014). *East, Horn of Africa and the Great Lakes region: Congolese (DRC) refugees and asylum-seekers - 01 July 2014* (<http://reliefweb.int/map/uganda/east-horn-africa-and-great-lakes-region-congolese-drc-refugees-and-asylum-seekers-01-july>, 27. 7. 2016).
- UNHCR (2015a). *Burundi Situation: Displacement of Burundians into Neighbouring Countries (as of 13 September 2015)* (<http://reliefweb.int/map/burundi/burundi-situation-displacement-burundians-neighbouring-countries-13-september-2015>, 27. 7. 2016).
- UNHCR (2015b). *Rwanda: Population of Concern to UNHCR (as of 31 August 2015)* (<http://reliefweb.int/map/rwanda/rwanda-population-concern-unhcr-31-august-2015>, 27. 7. 2016).
- UNHCR (2016). *Uganda: Registered refugees and asylum-seekers (as of 1 June 2016)* (<http://reliefweb.int/map/uganda/uganda-registered-refugees-and-asylum-seekers-1-june-2016>, 27. 7. 2016).

- United Nations Geospatial Information Section. *Great Lakes Region*
(<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/glr3921.pdf>, 27. 7. 2016).
- University of Copenhagen. *Professor Ole Wæver*
(http://politicalscience.ku.dk/staff/Academic_staff/?pure=en/persons/96961, 27. 7. 2016).
- University of Groningen. *Prof. Dr. J.H. (Jaap) de Wilde*
(<http://www.rug.nl/staff/j.h.de.wilde/cv>, 27. 7. 2016).
- VORRATH, Judith (2011). Special Report: Political Trends in the African Great Lakes Region. *United States Institute of Peace*
(<http://www.usip.org/publications/political-trends-in-the-african-great-lakes-region>, 10. 7. 2016).
- WÆVER, Ole (2004). *Aberystwyth, Paris, Copenhagen. New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery*. 45th Annual Meeting of the International Studies Association (Montreal, 17–20. 3. 2004).
- WALKER, Robert (2005). Burundi: A Question of Justice. *BBC* 11. 9. 2005
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4231038.stm>, 18. 7. 2016).
- WEISS, Herbert (2000). *War and Peace in the Democratic Republic of the Congo* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).
- Wikimedia Commons (2013). *Map of the offensive of AFDL in First Kongo War*
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Congo_War_map_en.png, 27. 7. 2016).
- Wikimedia Commons (2014). *Map of Second Congo War, 2001–2003*
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Second_Congo_War_2001_map_en.png, 27. 7. 2016).
- WILEN, Nina (2015). Burundi crisis: The Military's Central Role. *Security Sector Reform Resource Centre* 16. 5. 2015
(<http://www.ssrresourcecentre.org/2015/05/16/burundi-crisis-the-militarys-central-role/>, 8. 7. 2016).

WOOD, Elisabeth Jean (2006). Variation in Sexual Violence during War. *Politics and Society* 34 (3), s. 307–342.

Zákon č. 53/023 (1993) (*République Démocratique du Congo: Loi No. 05/023 du 2005 portant amnistie pour faits de guerre, infractions politiques et d'opinion*).

Zákon č.1/010 (2005) (*The Constitution of the Republic of Rwanda of 2003 Revised in 2015*).

Resumé

Since the end of Cold War, the nature of the security environment remains disputed. Under these circumstances, Buzan and Wæver present their theory of regional security complexes, which argues that regional security dynamics have become dominant in the new global order. The theory of regional security complexes is thus centred around this argument and says that states are clustered in clusters – *security complexes* – where the security of one is linked with the security of the others.

The presented thesis uses the above-mentioned theory as an analytical frame. Using the spatial definition from 2003, which describes the Central African RSC as a cluster of states comprising of the Democratic Republic of the Congo, Uganda, Rwanda and Burundi, this thesis present a case study of the African Great Lakes Region security dynamics by exploring the historical, political and societal development of each state and their relations *within* the region. Going beyond 2003 and following the development up until current state of affairs, the main aim of the presented thesis is to answer the question of temporal relevance of the spatial definition of the Central African Regional Security Complex within current international system. Ideally, and based on the conclusion reached, this thesis might then serve as an impetus for updating Buzan's and Wæver's theory in order to reflect the current state of affairs in the region and within the African continent as a whole.

Slovník pojmů

<i>Nárazník</i>	Stát nebo mini-komplex v rámci bezpečnostního komplexu, který se nachází uprostřed sekuritizačních vzorců. Úkolem nárazníkového státu je separovat rivalské síly (viz izolátor).
<i>Centralizovaný bezpečnostní komplex</i>	Bezpečnostní komplex, který je ovládán jedinou globální mocností nebo je dostatečně integrován prostřednictvím institucí, které jsou aktérem v mezinárodním systému.
<i>Konfliktní formace</i>	Vzorec bezpečnostní interdependence, který je založen na strachu z konfliktu a na předpokladu, že dojde k užití násilí v politických vztazích.
<i>Desekuritizace</i>	Proces, kdy politická obec přestává považovat nějaké téma za existenční hrozbu pro referenční objekt. Rovněž přestává vyžadovat okamžité a výjimečné prostředky pro odstranění dané hrozby.
<i>Základní struktura</i>	Čtyři konstitutivní elementy regionálního bezpečnostního komplexu: struktura (anarchie/hierarchie), polarita, přátelské a nepřátelské vzorce, hranice.
<i>Externí transformace</i>	Vnější hranice RBK se zvětšuje či zmenšuje, dochází ke změně polarity a/nebo přátelských a nepřátelských vztazů. Nejčastější dopad při sloučení dvou RBK.
<i>Globální mocnost</i>	Mocnost nebo velmoc.
<i>Mocnost</i>	Mocnost nemusí být aktivní ve všech sektorech, ani nemusí být aktivním globálním aktérem v (de)sekuritizačních procesech. Jejich postavení závisí na jediném aspektu: rozdíl mezi regionální mocností a mocností je v tom, že mocnost je ostatními viděna jako potenciální velmoc.
<i>Mocenský bezpečnostní komplex</i>	Bezpečnostní komplex, jehož polarita je definována více než jednou globální mocností.
<i>Izolátor</i>	Stát nebo mini-komplex, který je mezi regionálními bezpečnostními komplexy. Jde o území, kde regionální bezpečnostní dynamiky „stojí

	k sobě zády“.
<i>Vnitřní transformace</i>	Změna polarity nebo dominujících přátelských a nepřátelských vztahů uvnitř již existujícího a vymezeného regionálního bezpečnostního komplexu.
<i>Udržení statusu quo</i>	Žádné změny v základní struktuře RBK.
<i>Mini-komplex</i>	Formace s charakteristikami RBK, ale prostorově nevýrazná. Částečně slučuje i substátní aktéry.
<i>Překrytí</i>	Zájmy externích mocností přesahují pouhé pronikání a ovládají region natolik, že lokální bezpečnostní vztahy de facto přestávají existovat. Výsledkem je ve většině případů dlouhodobá prezence zahraničních armád v regionu.
<i>Pre-komplex</i>	Bilaterální vztahy mají potenciál sblížit státy v regionální bezpečnostní komplex. Nejsou však natolik silné, aby došlo k reálnému provázání jednotek.
<i>Proto-komplex</i>	Bezpečnostní interdependence se manifestuje, region lze odlišit od sousedních regionů. Regionální bezpečnostní dynamika je však natolik slabá, že nelze hovořit o RBK.
<i>Regionální mocnost</i>	Aktér, který determinuje polaritu regionálního bezpečnostního komplexu.
<i>Regionální bezpečnostní komplex</i>	Shluk jednotek, jejichž sekuritizační, a/nebo desekuritizační procesy jsou natolik provázané, že bezpečnostní problémy jedné jednotky nelze analyzovat či řešit bez ohledu na bezpečnostní problémy ostatních jednotek.
<i>Sekuritizace</i>	Diskurzivní proces, během kterého politická obec zachází s daným tématem jako s existenční hrozbou pro referenční objekt. Rovněž vyžaduje okamžité a výjimečné prostředky pro odstranění dané hrozby.
<i>Bezpečnostní společenství</i>	Vzorec bezpečnostní interdependence, kdy jednotky neočekávají či nechystají užití síly v politických vztazích mezi sebou.
<i>Bezpečnostní konstelace</i>	Souhra všech čtyř úrovní: domácí, regionální, meziregionální a globální.

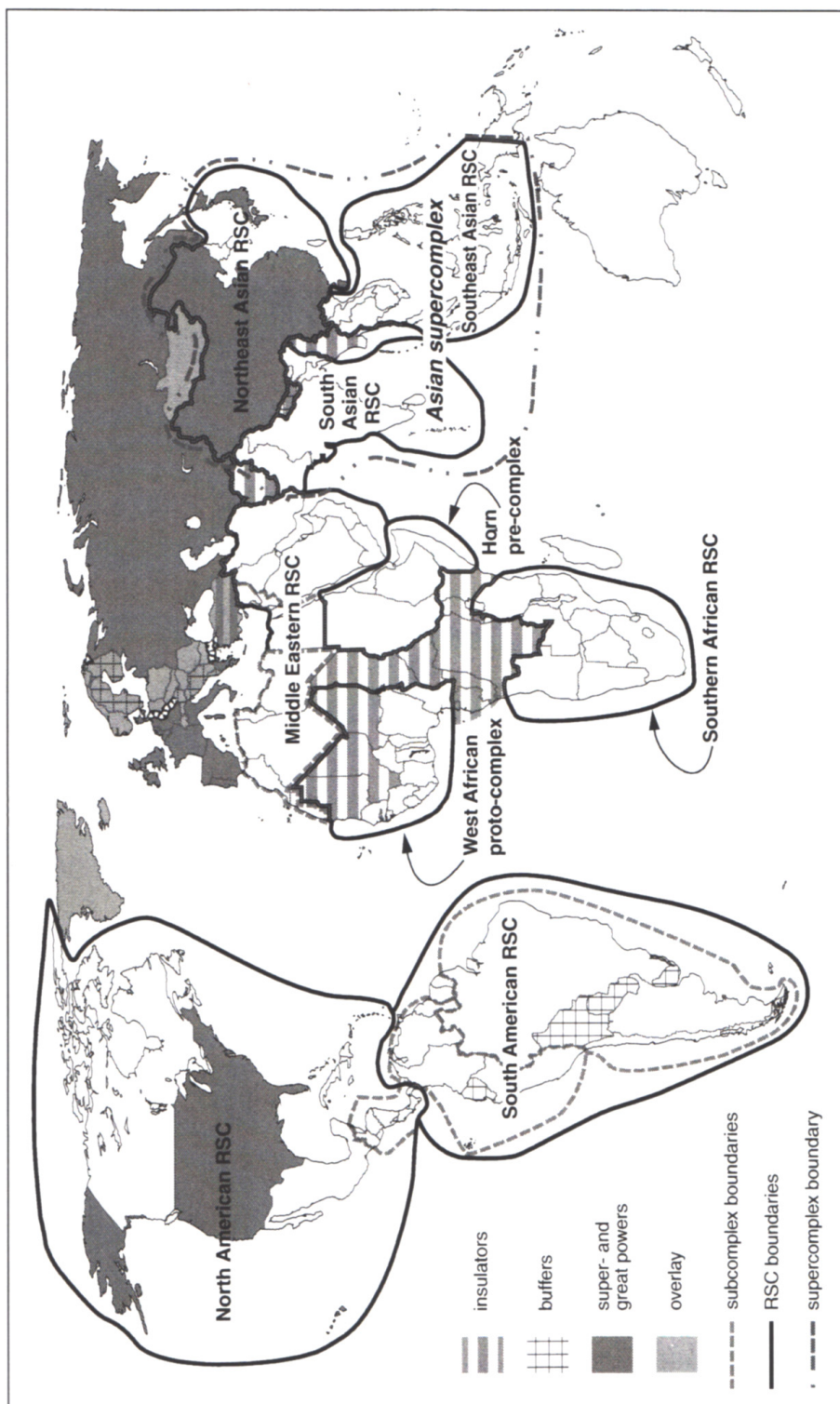
<i>Bezpečnostní režim</i>	Vzorec bezpečnostní interdependence, který je stále formován strachem z konfliktu a užití síly v politických vztazích, ale kde již dochází k omezení užití síly pravidly. Očekává se dodržování těchto pravidel.
<i>Standardní bezpečnostní komplex</i>	Bezpečnostní komplex, ve kterém se nenachází globální mocnost. Polarita je definována regionálními mocnostmi v komplexu.
<i>Silné státy</i>	Sociálně-politicky soudržné státy, uvnitř státu minimální politické násilí.
<i>Subkomplex</i>	Víceméně stejné jako RBK s tím rozdílem, že subkomplex je pevně zakotven v rozsáhlejší RBK.
<i>Superkomplex</i>	Set RBK. Přítomnost jedné nebo více mocností vytváří relativně silnou a konzistentní meziregionální bezpečnostní dynamiku.
<i>Velmoc</i>	Velmoc má širokospektré možnosti a schopnosti, které projektuje v celém mezinárodním systému. Má vyspělé vojensko-politické schopnosti a ekonomiku, která podporuje rozvoj prvních dvou schopností. Aktivně demonstrují globální vojenský a politický dosah; aktivní aktér v procesech sekuritizace a desekuritizace ve (skoro) všech regionech systému Garantem univerzálních hodnot.
<i>Nestrukturované bezpečnostní regiony</i>	Prostor, kde jsou státy natolik slabé, že dochází jen k minimální či žádné projekci síly za státními hranicemi. Nevzniká bezpečnostní interdependence potřebná pro vznik RBK.
<i>Slabé státy</i>	Sociálně-politicky nesoudržné státy, uvnitř státu časté politické násilí.

Převzato z BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press), 489–492.

Seznam příloh

- Příloha 1: Vzorce regionální bezpečnosti během studené války
- Příloha 2: Vzorce regionální bezpečnosti po skončení studené války
- Příloha 3: Vzorce regionální bezpečnosti v Africe během studené války
- Příloha 4: Vzorce regionální bezpečnosti v Africe po skončení studené války
- Příloha 5: Středoafriický regionální bezpečnostní komplex
- Příloha 6: Mapa regionu afrických Velkých jezer
- Příloha 7: Mapa regionu afrických Velkých jezer (Nzongola-Ntalaja)
- Příloha 8: Mapa regionu afrických Velkých jezer (ICGLR)
- Příloha 9: Mapa regionu afrických Velkých jezer (U.S. Department of State, UNDP)
- Příloha 10: Provincie v Demokratické republice Kongo
- Příloha 11: Vzorce rivality v regionu afrických Velkých jezer
- Příloha 12: Kabilova ofenziva v první konžské válce (1996–1997)
- Příloha 13: Územní zisky vlády a skupin rebelů během druhé konžské války (2001–2003)
- Příloha 14: Skupiny rebelů a milic ve východních provinciích DRK a jejich alianční vztahy
- Příloha 15: Území ovládaná skupinami rebelů v Demokratické republice Kongo na konci roku 2012
- Příloha 16: Aktivita LRA vně a mimo region afrických Velkých jezer
- Příloha 17: Stezka LRA pro pašování slonoviny
- Příloha 18: Rozmístění a počty konžských uprchlíků v regionu afrických Velkých jezer
- Příloha 19: Uprchlická situace v Ugandě
- Příloha 20: Uprchlická situace ve Rwandě
- Příloha 21: Uprchlická situace v Burundi

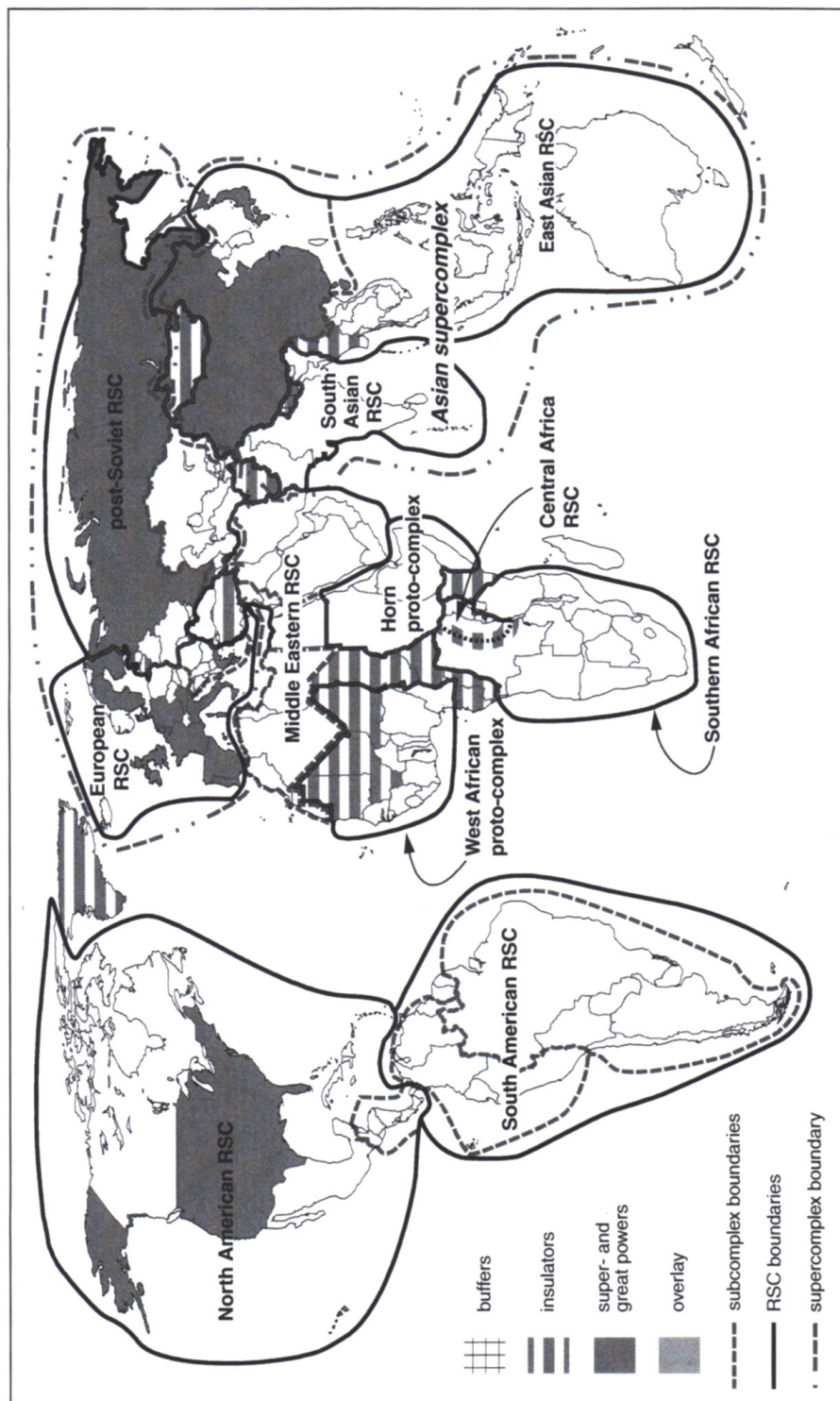
Příloha 1: Vzorce regionální bezpečnosti během studené války

Map 1. Patterns of Regional Security During the Cold War

Převzato z: BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press).

Příloha 2: Vzorce regionální bezpečnosti po skončení studené války

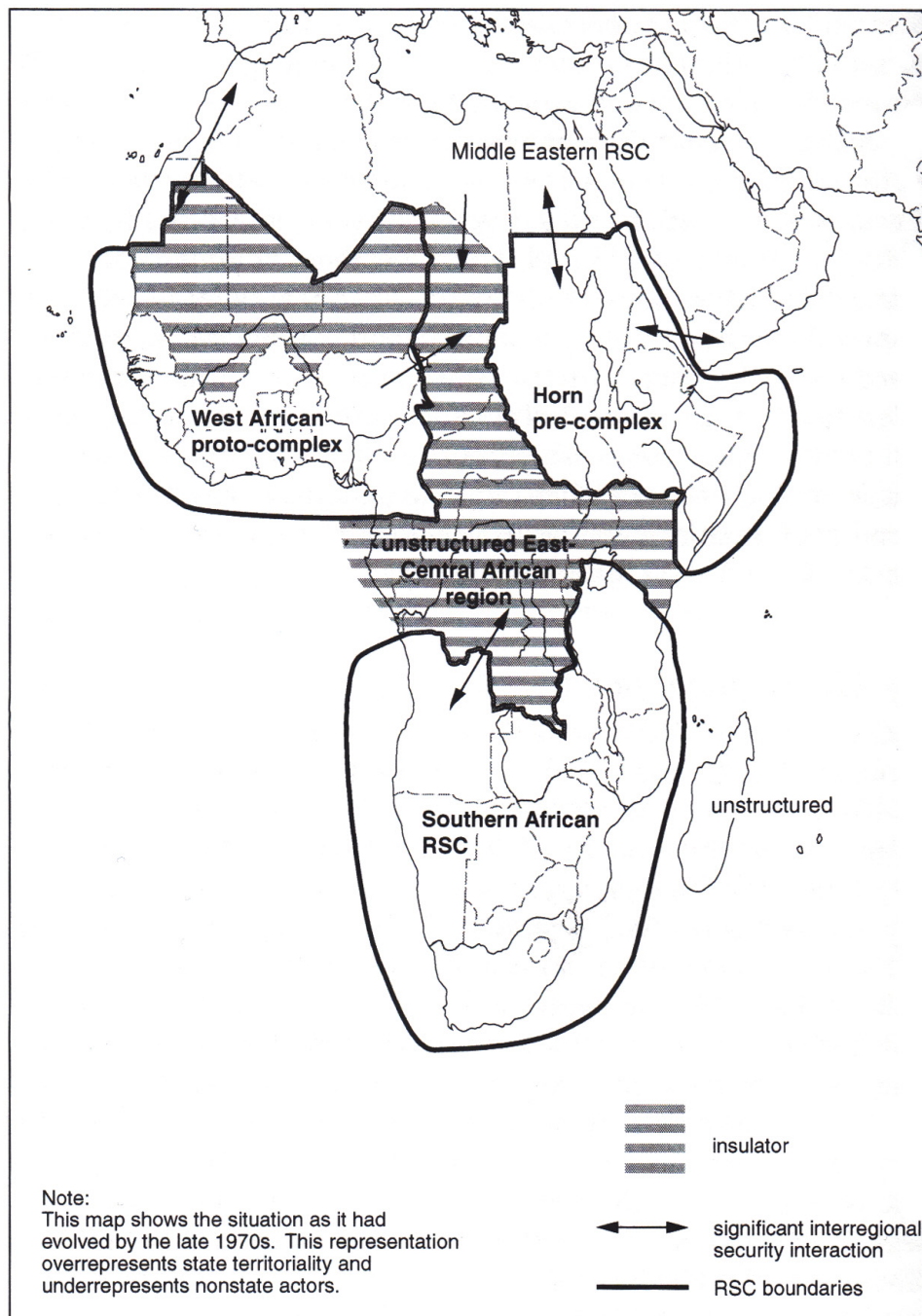

Map 2. Patterns of Regional Security Post-Cold War

Převzato z: BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press).

Příloha 3: Vzorce regionální bezpečnosti v Africe během studené války

Sub-Saharan Africa

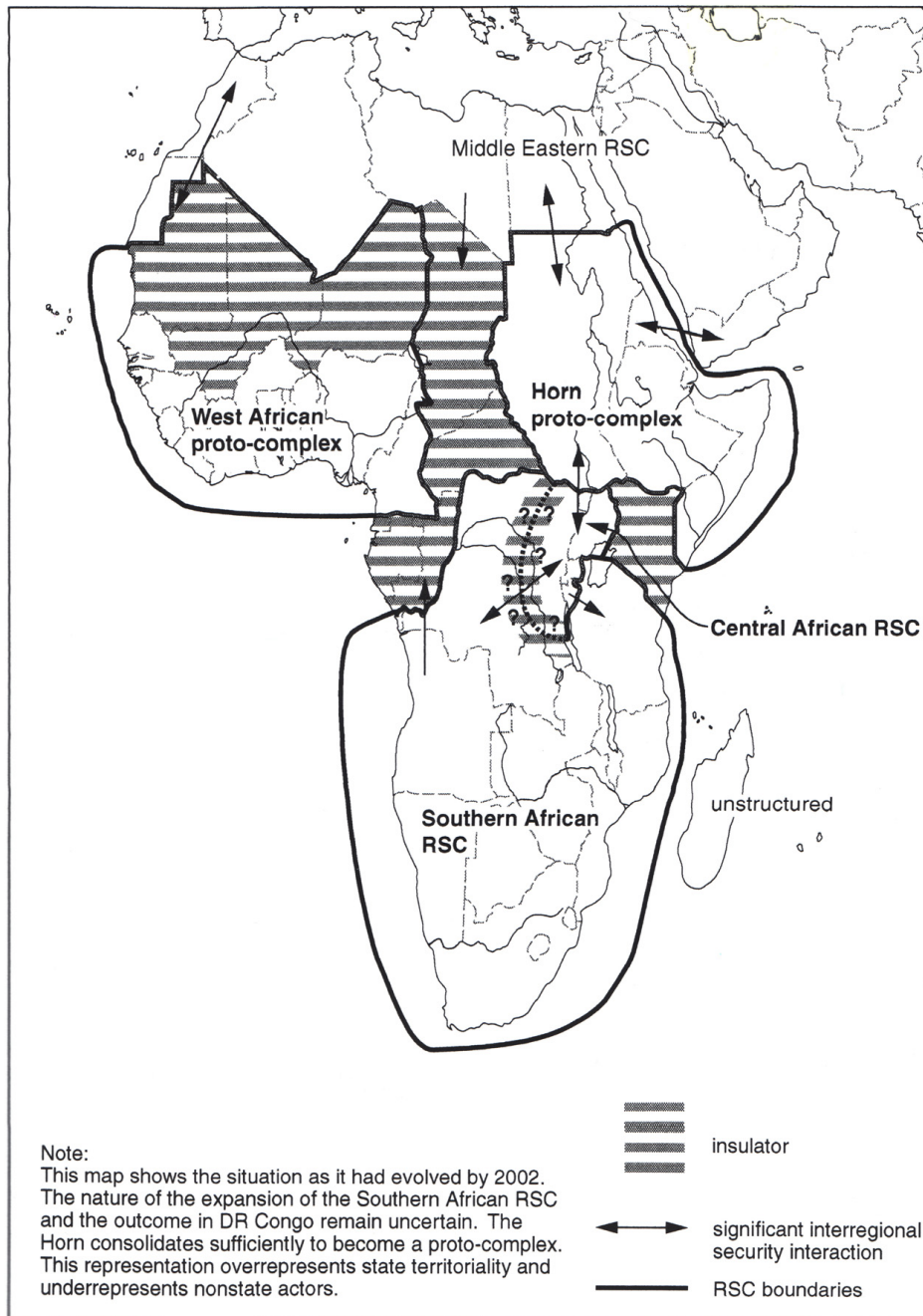

Map 6. Patterns of Regional Security in Africa During the Cold War

Převzato z: BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press).

Příloha 4: Vzorce regionální bezpečnosti v Africe po skončení studené války

The regional level

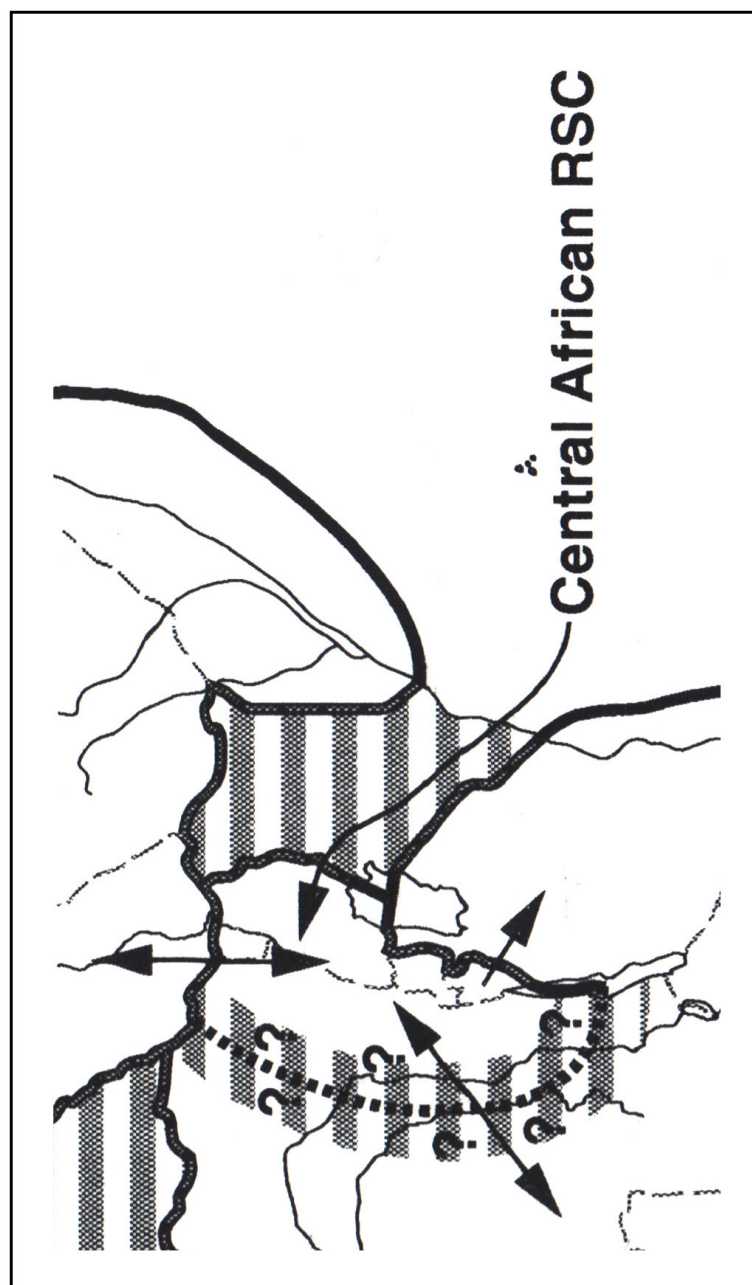

Map 7. Patterns of Regional Security in Africa Post-Cold War

Převzato z: BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press).

Příloha 5: Středoafriický regionální bezpečnostní komplex

Převzato z: BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press). Úprava vlastní.

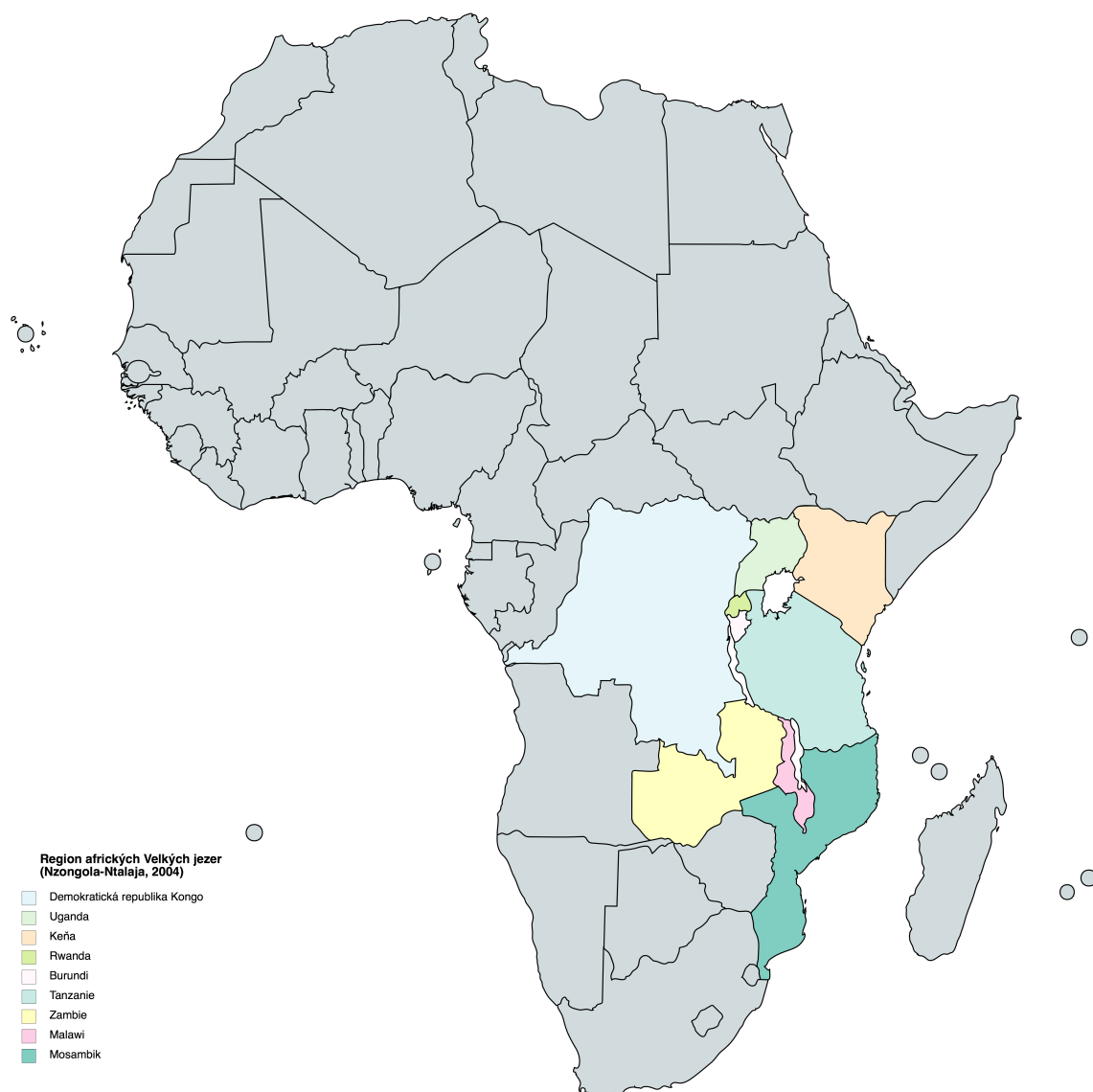
Příloha 6: Mapa regionu afrických Velkých jezer

Map No. 3921 (F) Rev. 1 UNITED NATIONS
December 2000

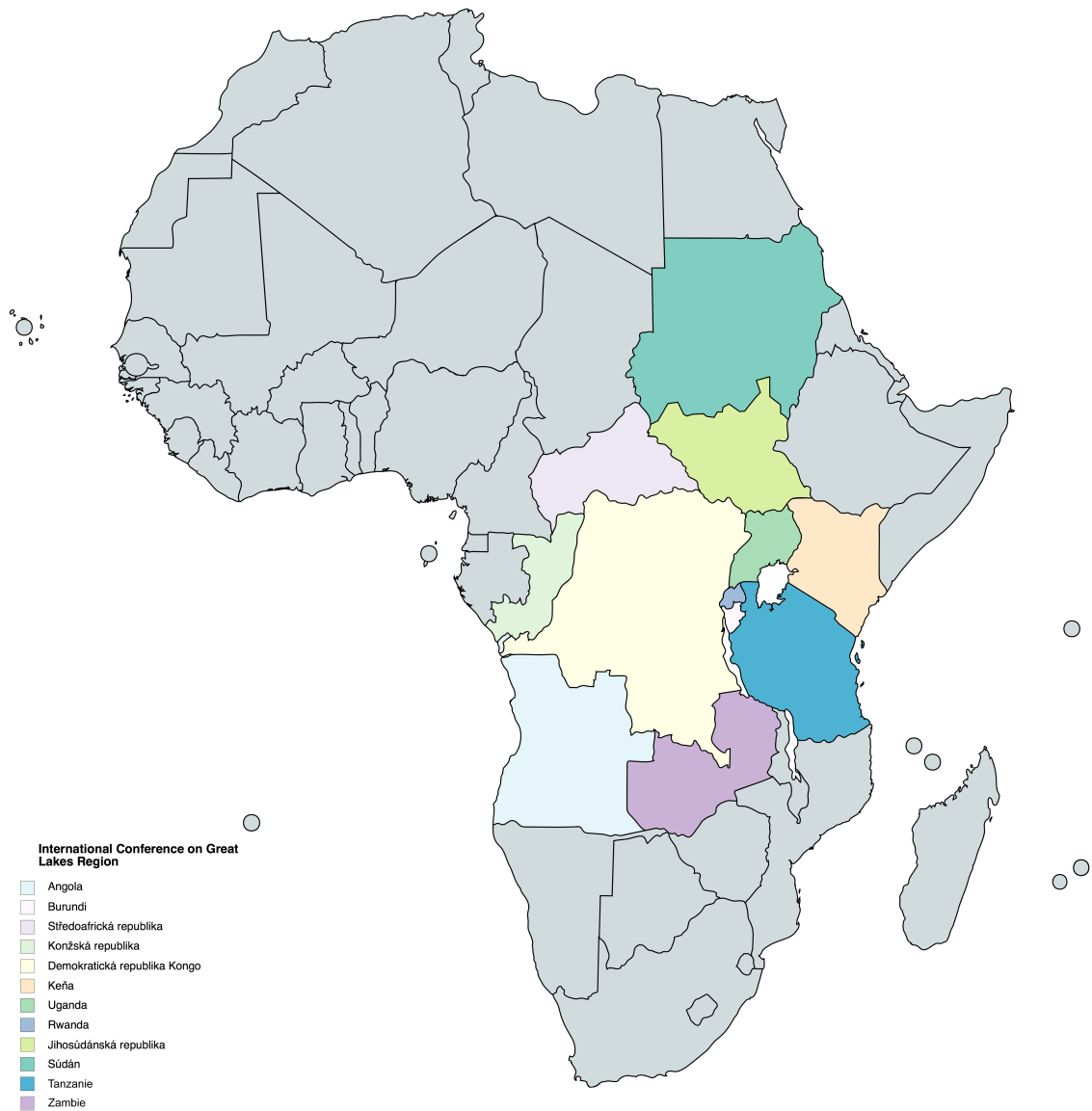
Převzato z: United Nations Geospatial Information Section. *Great Lakes Region*
(<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/glr3921.pdf>, 27. 7. 2016).

Příloha 7: Mapa regionu afrických Velkých jezer (Nzongola-Ntalaja)

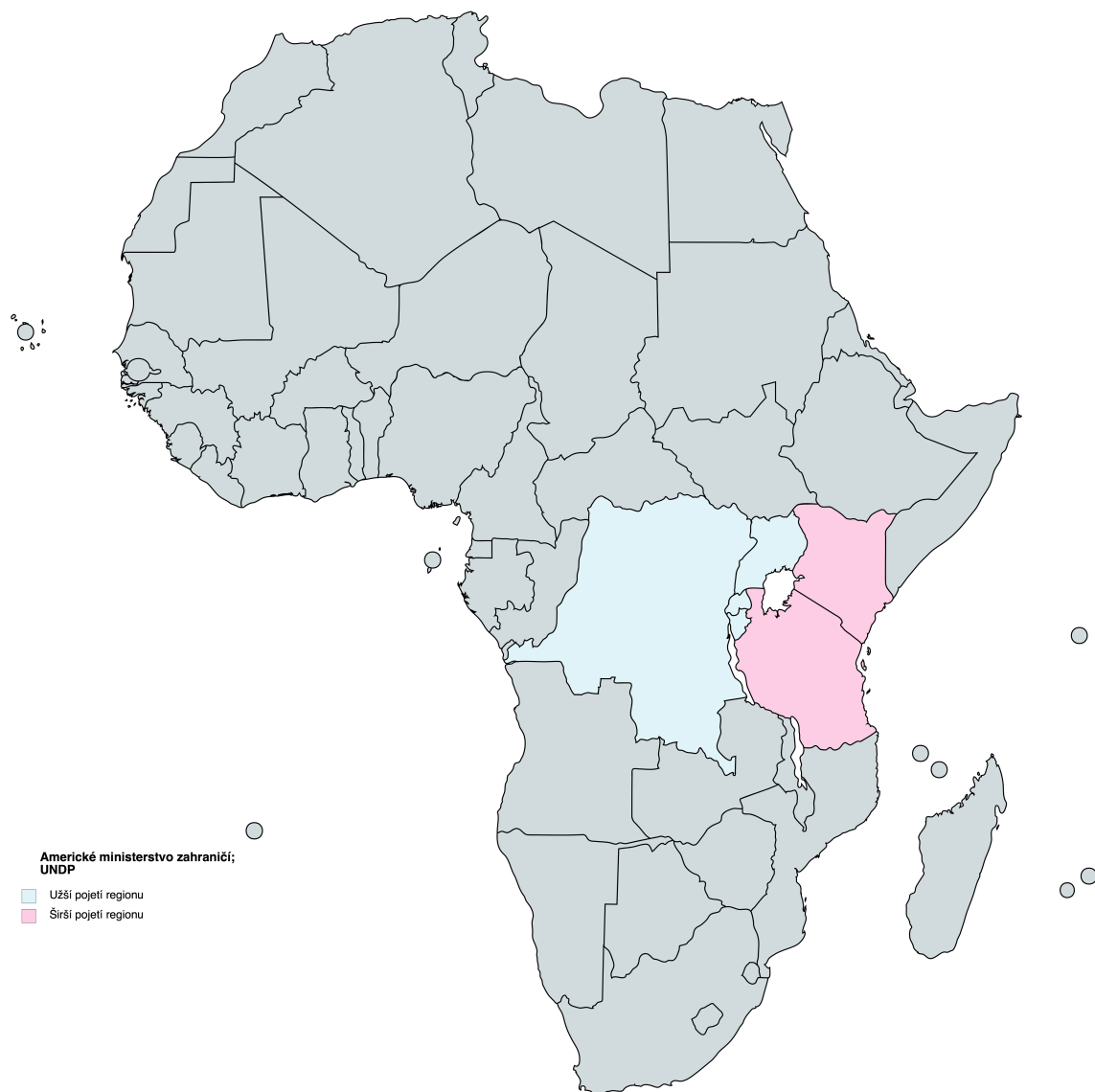
Převzato z: NZONGOLA-NTALAJA, Georges (2004b). Great Lakes Region. In: Krieger, Joel, ed. *The Oxford Companion to Politics of the World* [online], nečíslováno. Mapa vlastní.

Příloha 8: Mapa regionu afrických Velkých jezer (ICGLR)

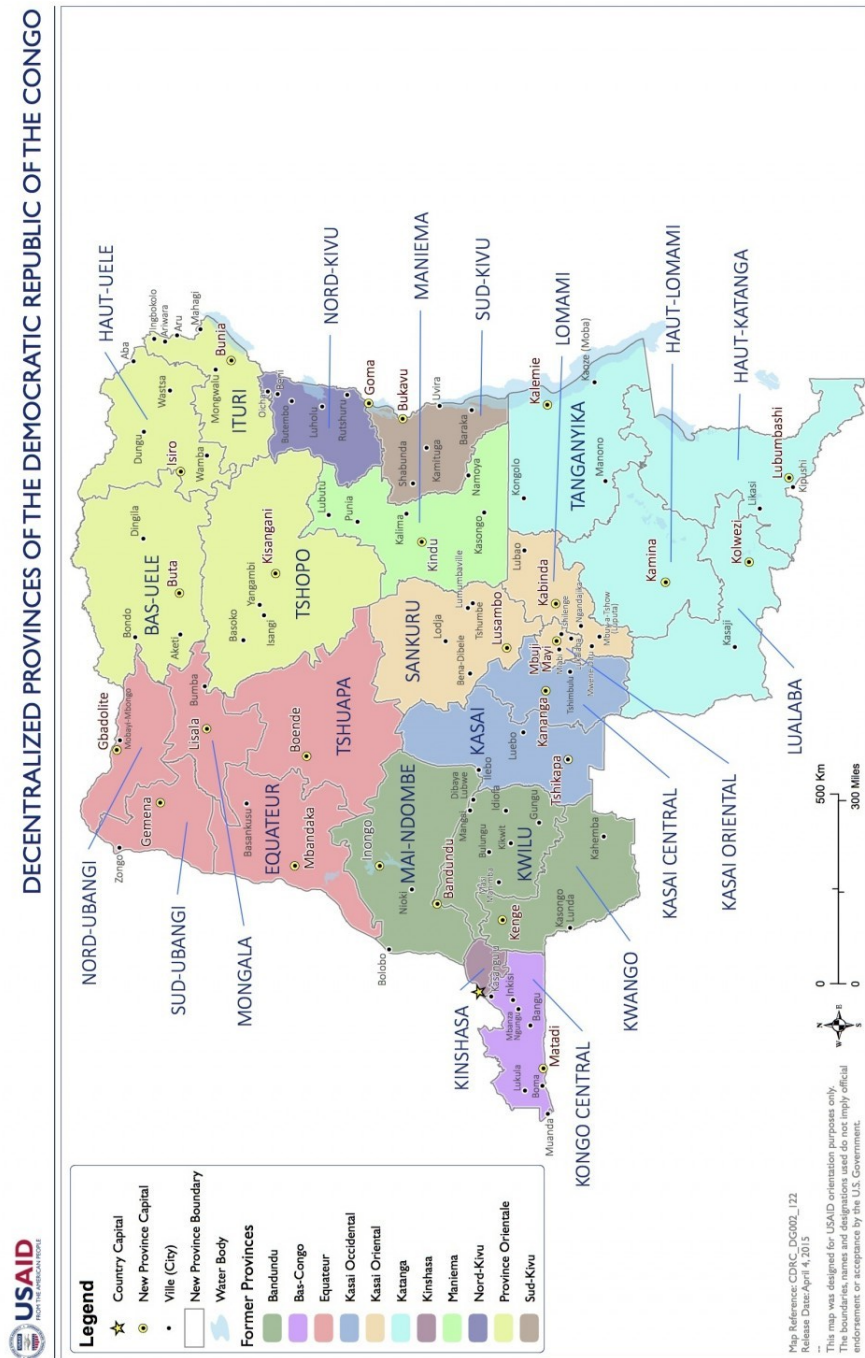
Převzato z: International Conference on the Great Lakes Region. *Background*
(<http://www.icglr.org/index.php/en/background>, 27. 7. 2016). Mapa vlastní.

Příloha 9: Mapa regionu afrických Velkých jezer (U.S. Department of State, UNDP)

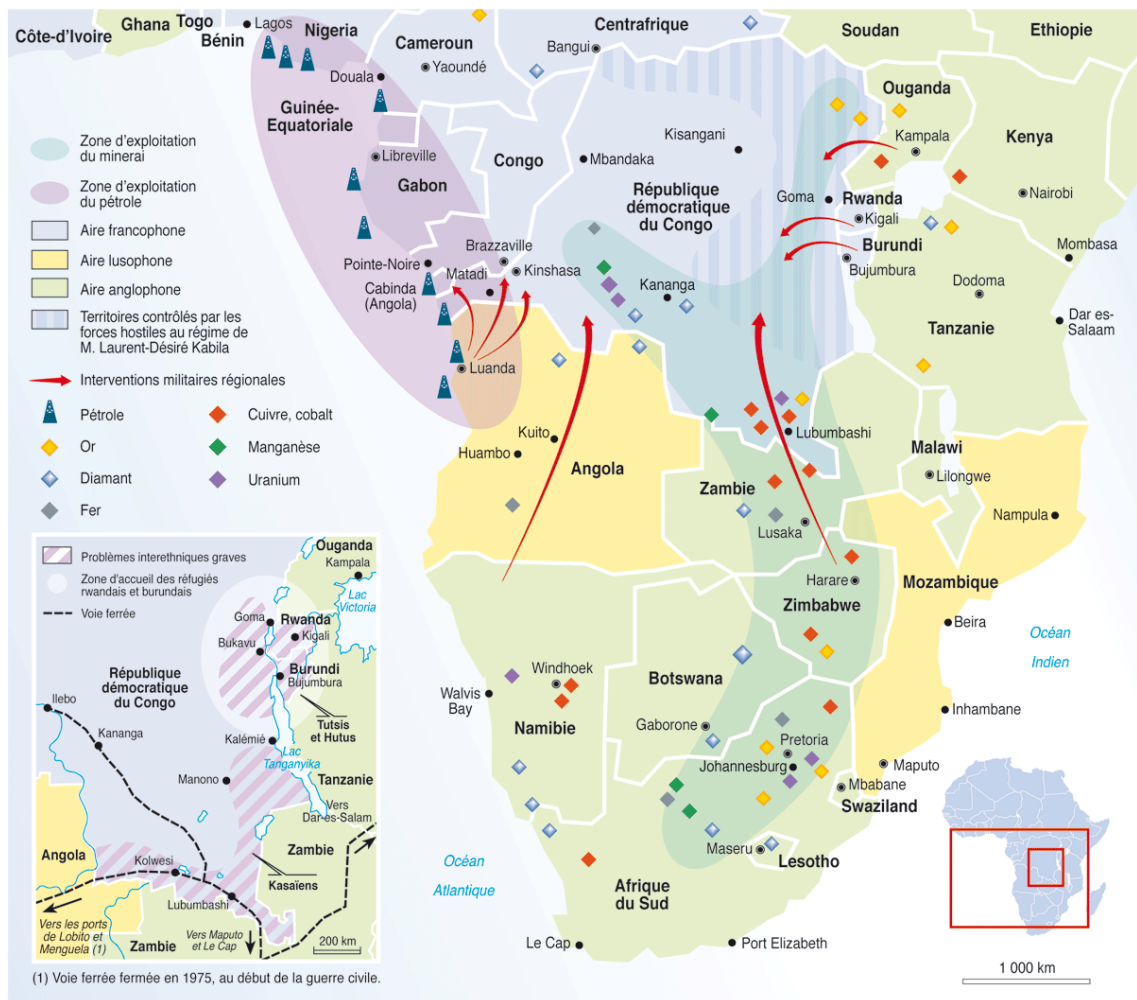
Převzato z: UNDP, 2014; U.S. Department of State. *About the Great Lakes Region* (http://www.state.gov/s/greatlakes_drc/191417.htm, 27. 7. 2016). Mapa vlastní.

Příloha 10: Provincie v Demokratické republice Kongo

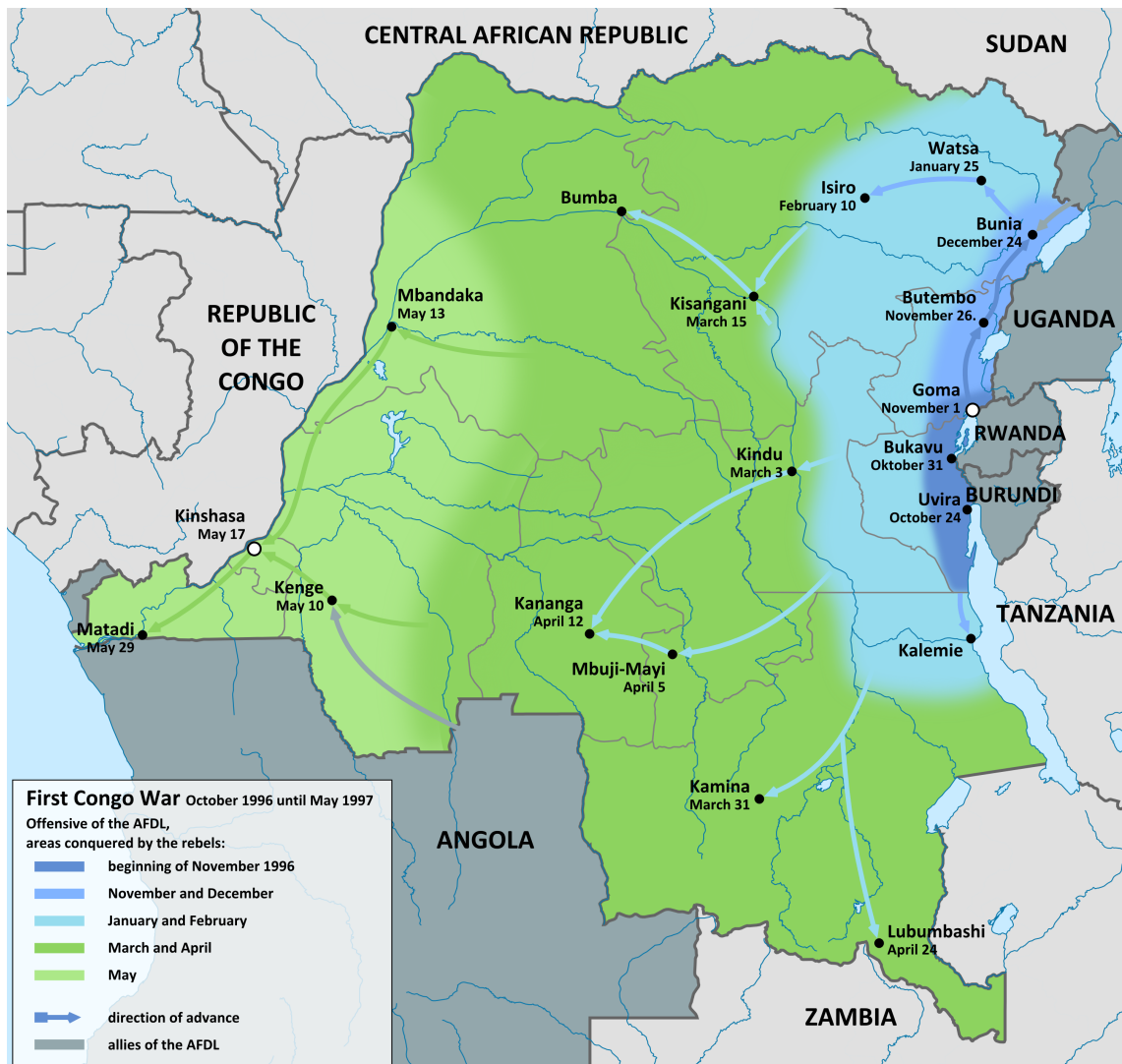
Prevzato z: GROSSMAN, Guy a LEWIS, Janet I. (2015). The Democratic Republic of Congo might break up its provinces. Then what?. *The Washington Post* 14. 6. 2015 (<https://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/06/04/the-democratic-republic-of-congo-might-break-up-its-provinces-then-what/>, 27. 7. 2016).

Příloha 11: Vzorce rivalité v regionu afrických Velkých jezer

Prévzato z: REKACEWICZ, Philippe (2000). Rivalités dans les Grands Lacs. *Le Monde Diplomatique* (<https://www.monde-diplomatique.fr/cartes/afriquegrandslacsmdv51>, 27. 7. 2016).

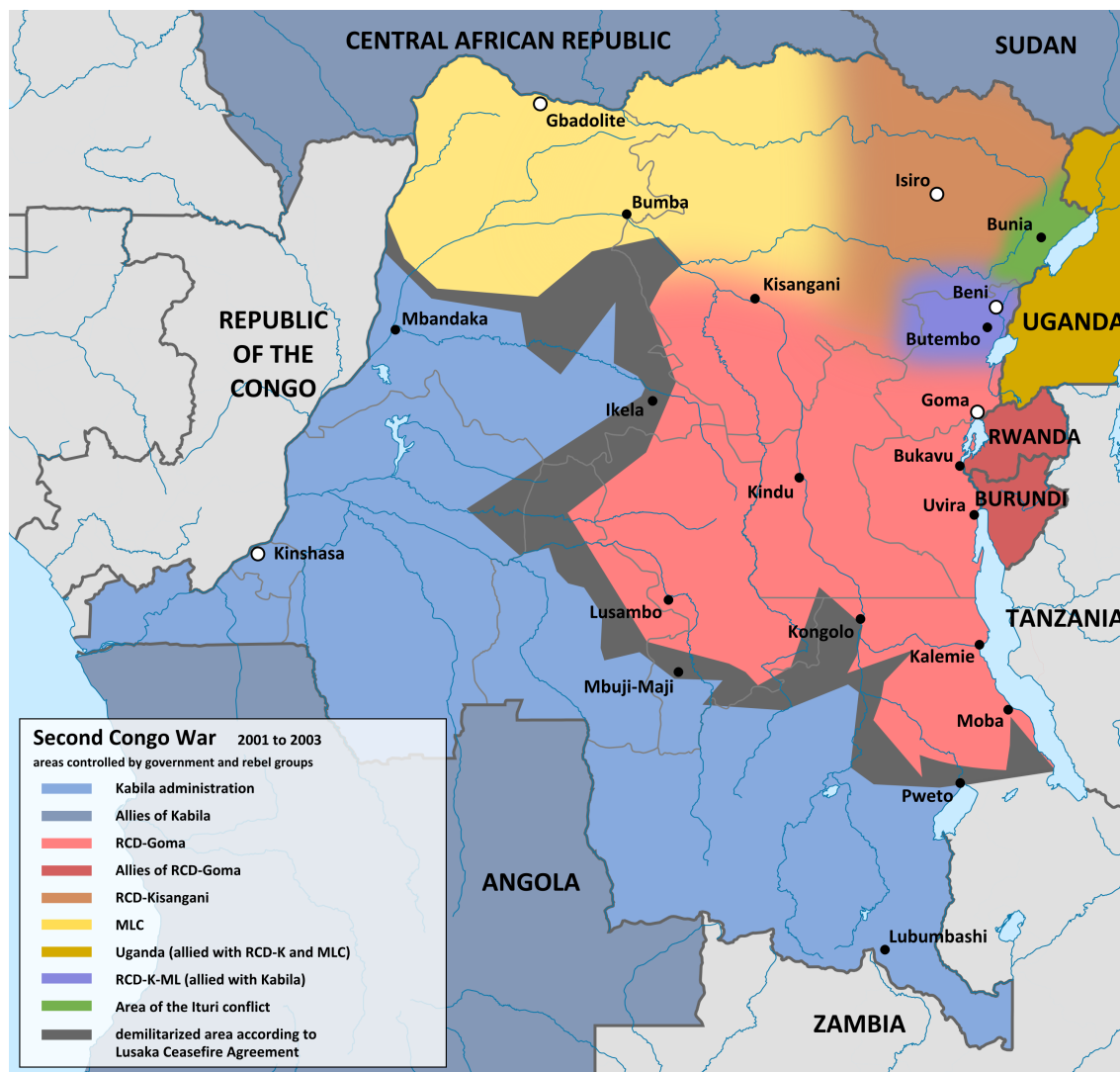
Příloha 12: Kabilova ofenziva v první konžské válce (1996–1997)

Prevzato z: Wikimedia Commons (2013). *Map of the offensive of AFDL in First Congo War* (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Congo_War_map_en.png, 27. 7. 2016).

Příloha 13: Územní zisky vlády a skupin rebelů během druhé konžské války (2001–2003)

Prevzato z: Wikimedia Commons (2014). *Map of Second Congo War, 2001–2003* (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Second_Congo_War_2001_map_en.png, 27. 7. 2016).

Příloha 14: Skupiny rebelů a milic ve východních provinciích DRK a jejich alianční vztahy

Rebel group	Nationality, founding date	Alliances
<i>Alliance des Forces Démocratique pour la Libération du Congo (AFDL)</i>	Congolese, October 1996	Uganda, Rwanda, Angola
<i>Rassemblement Congolais pour la Démocratie</i> (Congolese Rally for Democracy, RCD)	Congolese, August 1998	Rwanda, Uganda
<i>Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Goma (RCD-Goma)</i>	Congolese, August 1998	Rwanda
<i>Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Kisangani (RCD-Kisangani)</i>	Congolese, May 1999	Uganda
<i>Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Mouvement de Libération (RCD-ML)</i>	Congolese, September 1999	Uganda
<i>Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Nationale (RCD-Nationale)</i>	Congolese, June 2000	Uganda
<i>Mouvement pour la Libération du Congo</i> (Movement for the Liberation of Congo, MLC)	Congolese, October 1998	Uganda
<i>Union des Patriotes Congolais</i> (Union of Congolese Patriots, UPC)	Congolese, June 2002	Uganda, Rwanda
<i>Parti pour l'Unité et la Sauvegarde de l'Intégrité du Congo</i> (Party for Unity and Safeguarding of the Integrity of Congo, PUSIC)	Congolese, February 2003	Uganda
<i>Front de Libération du Congo</i> (Congolese Liberation Front, FLC)	Congolese, January 2001	Uganda
<i>Mouvement des Patriotes Résistants Congolais</i> (Patriots in the Congolese Resistance, PARECO)	Congolese, Date not available	FDLR
<i>Congres National pour la Défense du Peuple</i> (National Congress for the Defence of the People, CNDP)	Congolese, December 2006	Rwanda
<i>Forces Démocratiques de Libération du Rwanda – Forcés Combattantes Abacunguzi (FDLR-FOCA)</i> : previously called <i>Armée pour la Libération du Rwanda</i> (Army for the Liberation of Rwanda, ALiR)	Rwandan, 1999	DRC, PARECO
Lord's Resistance Army (LRA)	Ugandan, 1988/89	Sudan
National Army for the Liberation of Uganda (NALU)	Ugandan, 1988	Allegedly receives support from the DRC government

Allied Democratic Forces (ADF)	Ugandan, 1998	Allegedly receives support from the DRC government
<i>Mai-Mai</i>	Congolese, Date not available	DRC government, FDLR
<i>Alliances des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain</i> (Patriotic Alliance for a Free and Sovereign Congo, APCLS)	Congolese, Date not available	FDLR
<i>Ralliement pour l'Unité et la Démocratie</i> (Rally for Unity and Democracy – Urunana, RUD-Urunana)	Rwandan, Date not available	Mai-Mai
<i>Front National de Libération</i> (National Liberation Front, FLN)	Burundian, Date not available	DRC government
<i>Forces Républicaines Fédéralistes (FRF)</i>	Congolese, Date not available	DRC government
<i>Front pour l'Intégration et la Paix en Ituri</i> (Front for Integration and Peace in Ituri, FIPI)	Congolese, 2003	Uganda
<i>Front Révolutionnaire pour l'Ituri</i> (Revolutionary Front for Ituri, FRPI)	Congolese, Date not available	RCD-ML, DRC government
<i>Front des Nationalistes et Intégrationnistes</i> (Nationalist and Integrationist Front, FNI)	Congolese, Date not available	Uganda
<i>Forces Populaires pour la Démocratie au Congo</i> (Popular Force for Democracy in Congo, FPDC)	Congolese, Date not available	Uganda
People's Redemption Army (PRA)	Ugandan, Date not available	Rwanda
<i>Rassemblement Populaire Rwandaise</i> (Popular Rwandese Assembly, RPR)	Rwandan, Date not available	RPR-Inkeragutabara
<i>Rassemblement Populaire Rwandaise – Inkeragutabara</i> (RPR- Inkeragutabara)	Rwandan, Date not available	RPR
<i>Congres National pour la Défense</i> (National Congress for Defence, CND)	Rwandan, Date not available	RPR-Inkeragutabara, RPR; RUD

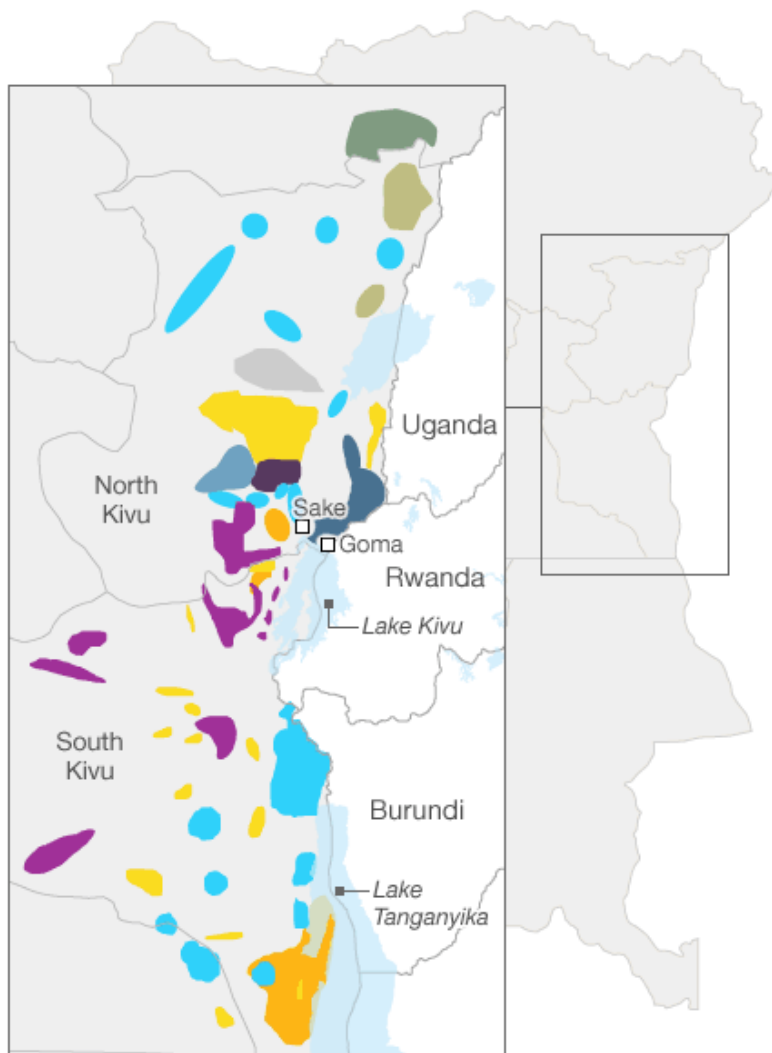
Prezvato z: KASAIJA, Phillip (2010). Rebels and militias in resource conflict in the eastern Democratic Republic of Congo. In. Okumu, Wafula a Ikelegbe, Augustine, eds. *Militias, Rebels and Islamist Militants: Human Insecurity and State Crises in Africa* (Pretoria: Institute for Security Studies), 183–217.

Příloha 15: Území ovládaná skupinami rebelů v Demokratické republice Kongo na konci roku 2012

REBEL GROUPS

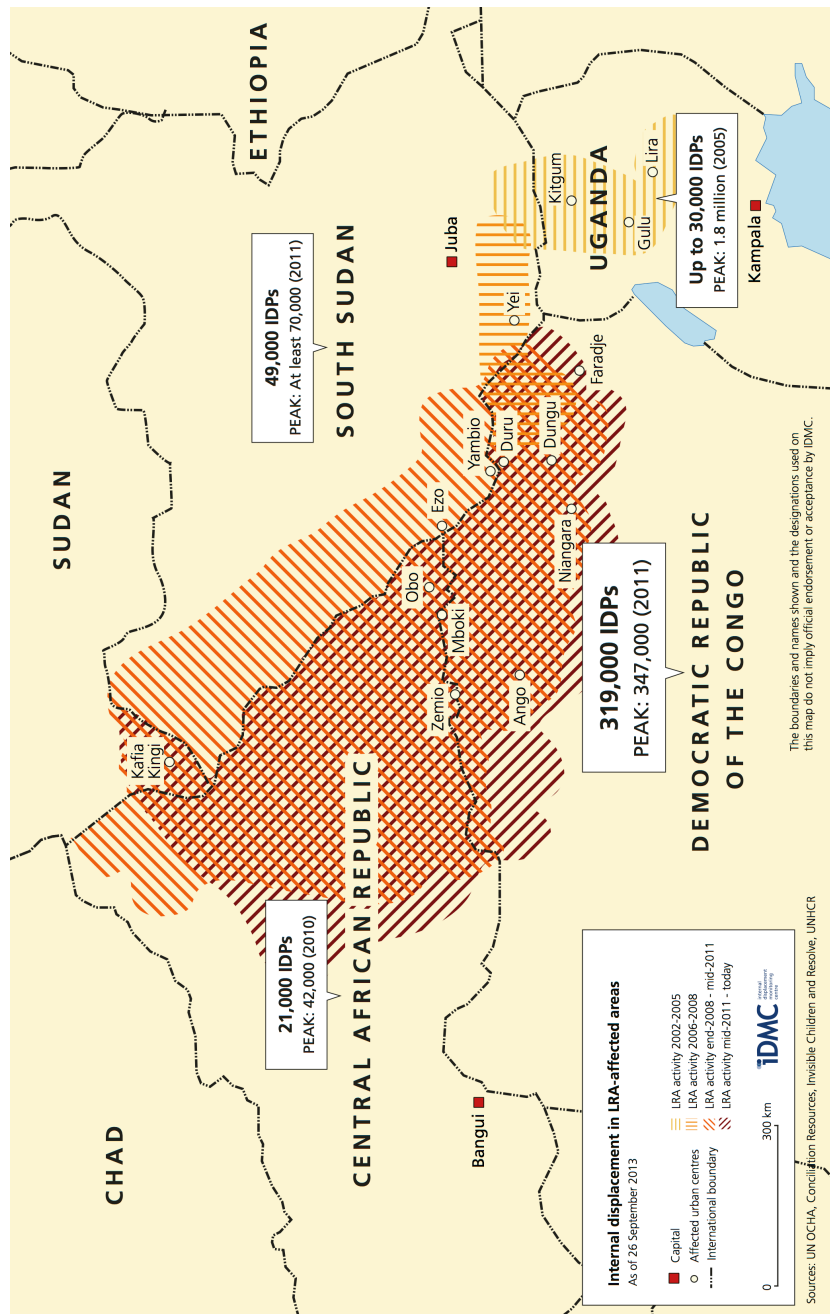
UN forces and the Congolese army are present in large towns

- ADF-NALU**
Ugandan-led Islamists
- APCLS**
Mai Mai group
- FDLR**
Mostly Hutu Rwandan rebels
- FRPI**
Based in gold-rich Ituri region
- M23**
Mostly Tutsi, said to be Rwandan-backed
- Rai Mutomboki**
Anti-FDLR group
- Sheka**
Mai Mai group
- UPCP**
Loose coalition of smaller nationalist groups
- Mai Mai groups**
Local forces claiming to act in self-defence
- Other armed groups**

Převzato z: BBC (2013). *Q&A: DR Congo's M23 Rebels* (<http://www.bbc.com/news/world-africa-20438531>, 27. 7. 2016).

Příloha 16: Aktivita LRA vně a mimo region afrických Velkých jezer

Převzato z: Internal Displacement Monitoring Centre (2013). *Central African Republic: Internal displacement in LRA-affected areas (As of 26 September 2013)* [EN/FR] (<http://reliefweb.int/map/central-african-republic/central-african-republic-internal-displacement-lra-affected-areas-26>, 27. 7. 2016).

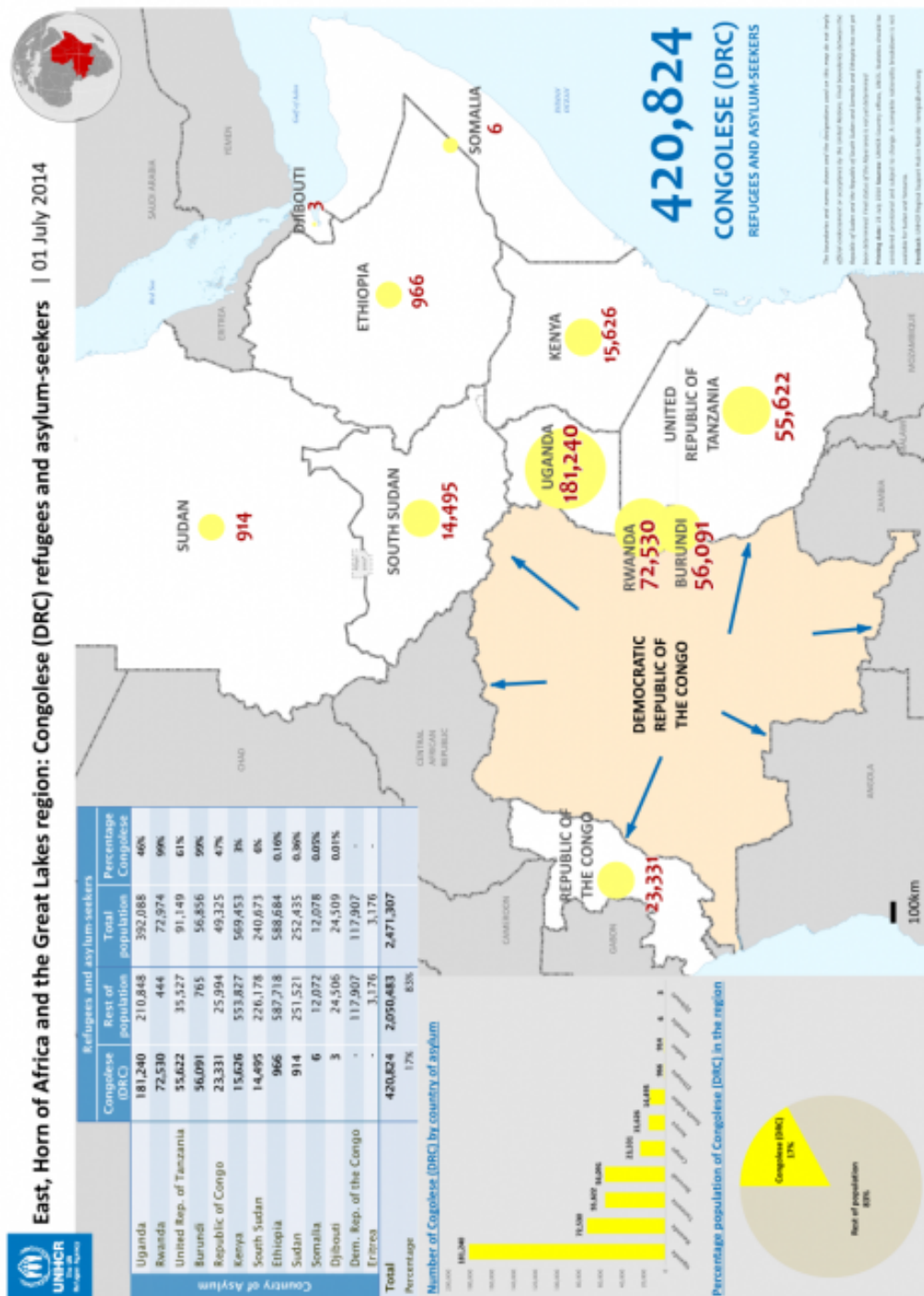
Příloha 17: Stezka LRA pro pašování slonoviny

The LRA's Ivory Trade Route

Převzato z: LAING, Aislinn (2016). LRA warlord Joseph Kony uses ivory trade to buy arms. *The Telegraph* 12. 1. 2016 (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/joseph-kony/12066467/LRA-warlord-Joseph-Kony-uses-ivory-trade-to-buy-arms.html>, 27. 7. 2016).

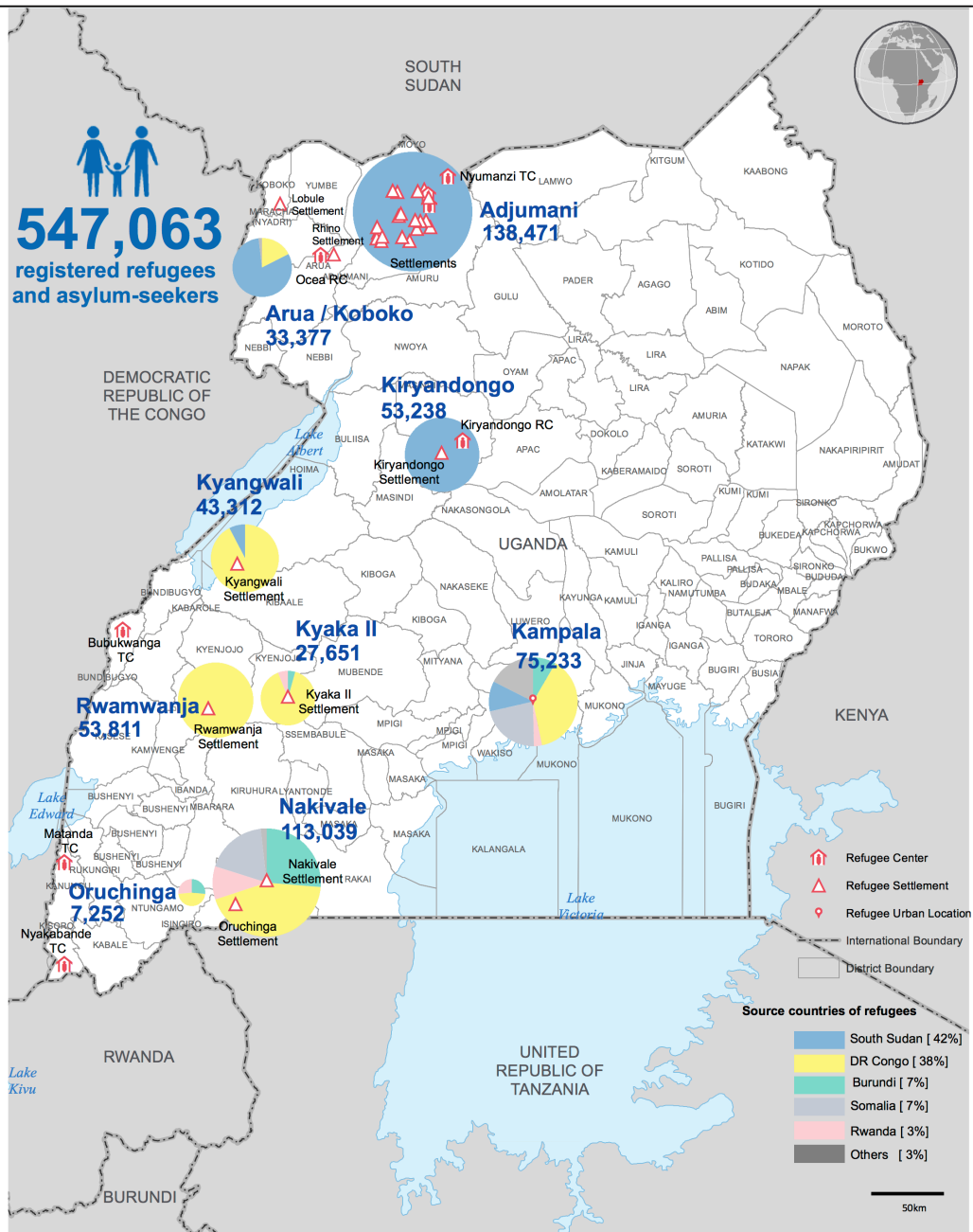
Příloha 18: Rozmístění a počty konžských uprchlíků v regionu afrických Velkých jezer

Převzato z: UNHCR (2014). *East, Horn of Africa and the Great Lakes region: Congolese (DRC) refugees and asylum-seekers - 01 July 2014* (<http://reliefweb.int/map/uganda/east-horn-africa-and-great-lakes-region-congolese-drc-refugees-and-asylum-seekers-01-july>, 27. 7. 2016).

Příloha 19: Uprchlíká situace v Ugandě

UGANDA - Refugees and Asylum-Seekers in Country | as 1 July 2016

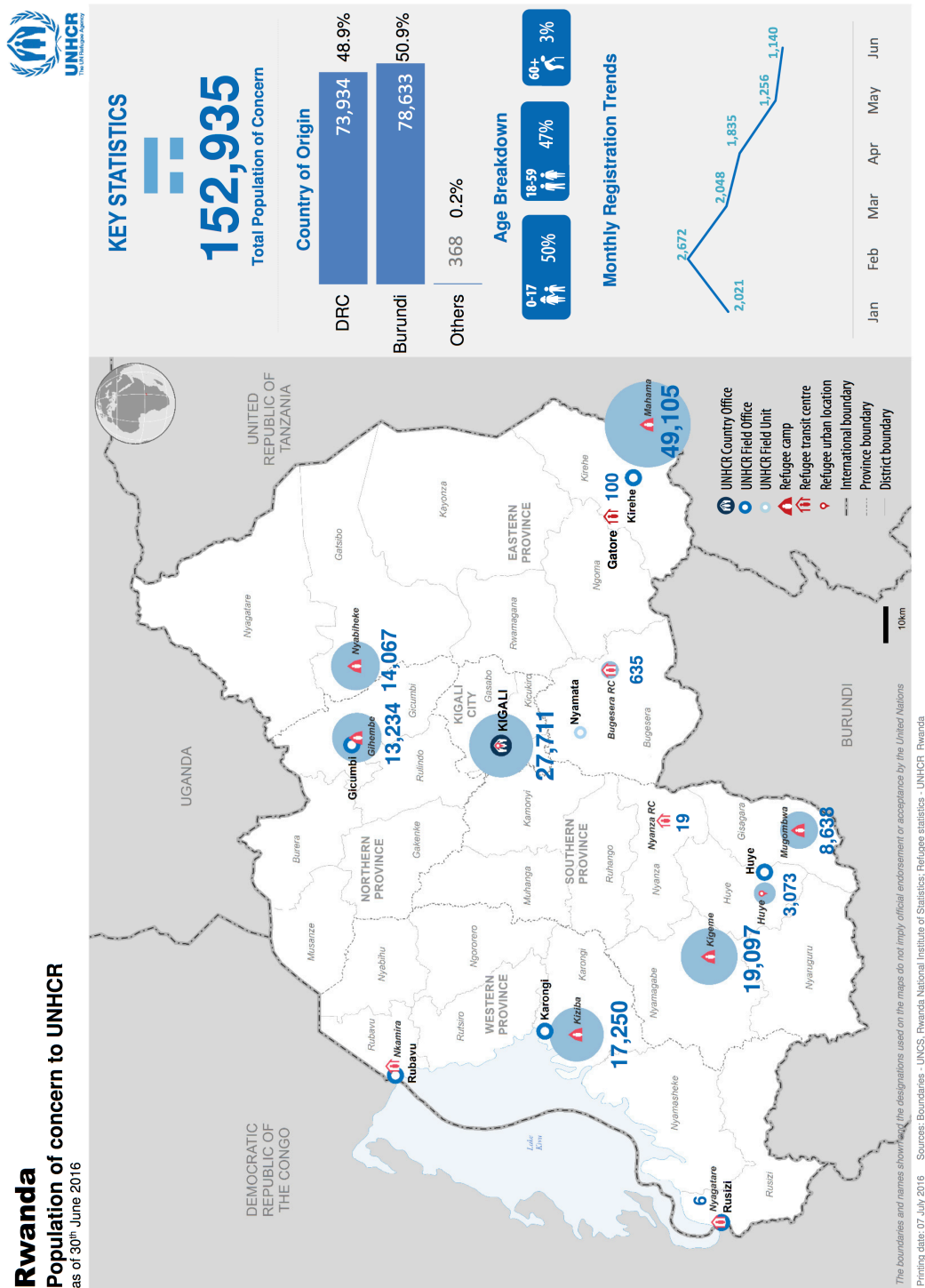

For Feedback Contact: UNHCR, Abdelrahman Jaber, Assoc. Information Management Officer, Jaber@unhcr.org
 Printing date: 25 Jul 2016 Sources: UNHCR Author: UNHCR - UGA : Filename: UGA_Refugee Population in Country
 The boundaries and names shown on this map do not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

Převzato z: UNHCR (2016). Uganda: *Registered refugees and asylum-seekers* (as of 1 June 2016) (<http://reliefweb.int/map/uganda/uganda-registered-refugees-and-asylum-seekers-1-june-2016>, 27. 7. 2016).

Příloha 20: Uprchlíká situace ve Rwandě

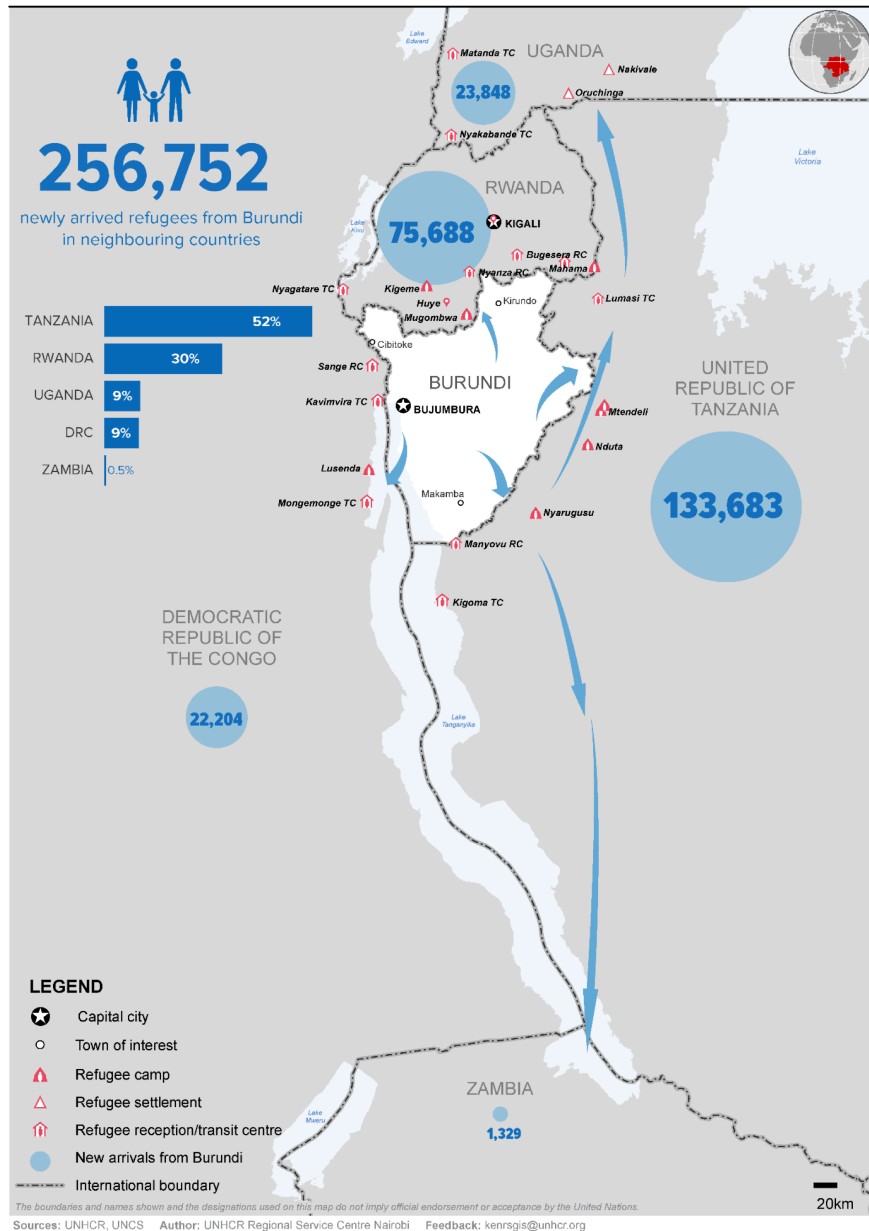

Převzato z: UNHCR (2015b). *Rwanda: Population of Concern to UNHCR (as of 31 August 2015)* (<http://reliefweb.int/map/rwanda/rwanda-population-concern-unhcr-31-august-2015>, 27. 7. 2016).

Příloha 21: Uprchlíká situace v Burundi

Burundi Situation

Displacement of Burundians into neighbouring countries since April 2015
as of 31 March 2016

Převzato z: UNHCR (2015a). *Burundi Situation: Displacement of Burundians into Neighbouring Countries (as of 13 September 2015)* (<http://reliefweb.int/map/burundi/burundi-situation-displacement-burundians-neighbouring-countries-13-september-2015>, 27. 7. 2016).

